

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

БАШТОВА ОЛЬГА ГРИГОРІВНА

УДК 351.741(477)

**ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ОРГАНАМИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ
ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ**

08 – Право

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **О.Г. Баштова**

Науковий керівник: **Братков Сергій Іванович**, кандидат юридичних наук,
доцент

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Баиштова О. Г. Адміністративно-правові засади здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2025.

Дисертація присвячена дослідженню адміністративно-правових засад здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Доведено, що адміністративно-правове регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні має типову структурну характеристику, що складається зі стандартних елементів, чільне місце серед яких посідає об'єкт. Наголошено, що обіг цивільної вогнепальної зброї як об'єкт адміністративно-правового регулювання є специфічним з огляду на нормативно-правовий інструментарій, який забезпечує впорядкування суспільних відносин у цій сфері. Зауважено, що змістовним наповненням обігу цивільної вогнепальної зброї як предмета контрольної діяльності органів Національної поліції слугують конкретні об'єкти матеріального світу, що співвідносяться в контексті обігу вогнепальної зброї як ціле й частина.

Обігом цивільної вогнепальної зброї як об'єктом адміністративно-правового регулювання та предметом контрольної діяльності органів Національної поліції визнано сукупність публічно-правових відносин, які врегульовані нормами адміністративного права, спрямовані на запобігання та виявлення фактів порушення встановлених правил обігу цивільної вогнепальної зброї шляхом застосування просвітницької, виховної, технічної та правообмежувальної діяльності в межах функціоналу, що передбачає автоматизацію процесів обліку зброї, моніторинг щодо її виготовлення, зберігання, використання, проведення ідентифікації останньої тощо.

Визначено особливості інституту обігу цивільної вогнепальної зброї як предмета контрольної діяльності органів Національної поліції.

Наголошено, що адміністративна діяльність Національної поліції передбачає необхідність високоякісного виконання поліцією відповідних функцій, що безпосередньо спрямовані на забезпечення прав і свобод людини та громадянина адміністративно-правовими методами й способами, що охоплює передусім переконання та примус. Причому зміст і сутність контрольної функції Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї цілком покладається на окремо уповноважені підрозділи, до компетенції яких належить здійснення відповідного контролю та нагляду за зазначеними суспільними процесами. Особливість цього інституту полягає в тому, що чітко визначене коло осіб зобов'язане повною мірою виконувати покладені на них посадові обов'язки та реалізовувати права в межах необхідного забезпечення дотримання всіх визначених законодавством України принципів і засад у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що передбачає не лише володіння нею, а й процеси виготовлення, продажу, ремонтування та обслуговування.

Встановлено, щодо напрямів контролю з боку органів Національної поліції у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї належить конкретизований спектр суспільно-політичних відносин, що чітко врегульовується нормами законодавства України. Виокремлено такі напрями контролю з боку органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї: 1) запобігання (не лише злочинності, а й неправомірного поводження з вогнепальною зброєю для цивільного населення), виявлення конкретних фактів і свідчень, що чітко вказують на нелегальність обігу цивільної вогнепальної зброї та припинення відповідної діяльності; 2) забезпечення міжнародної співпраці щодо протидії транскордонній злочинності у сфері обігу вогнепальної зброї; 3) участь у просвітницькій діяльності щодо формування державної політики стосовно обігу цивільної вогнепальної зброї; 4) здійснення дозвільно-ліцензійної

форми контролю за процесами виготовлення, продажу, ремонтування, обслуговування, перевезення, зберігання тощо.

Констатовано, що правові засади здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції чітко сформульовано в законодавстві України, проте на сьогодні є недостатньо унормованими. Наголошено, що інститут обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні лише зароджується й в чинному законодавчому полі відсутнє чітке нормативно-правове регулювання. Причому конституційні принципи та вимоги власне Конституції України чітко формулюють позицію про те, що питання обігу цивільної вогнепальної зброї потребують законодавчого регулювання на рівні окремого нормативно-правового акта, який передбачатиме внесення відповідних змін до інших нормативно-правових актів. Особливої уваги потребуватиме чинне нормативно-правове забезпечення Міністерства внутрішніх справ України, що затверджується Кабінетом Міністрів України, у частині забезпечення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Зауважено, що формами контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції є конкретні заходи, які вживаються спеціально уповноваженими посадовими особами для забезпечення правового режиму обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та убезпечення від порушення прав і свободи людини та громадянина. У процесі аналізу необхідно виокремити такі види контролю, як первинний і поточний, що прямопропорційно корелюються з відповідними формами, такими як перевірка умов зберігання цивільного вогнепальної зброї та оцінка відповідності зброї і боєприпасів.

Основними методами здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції визнано спеціальні поліцейські заходи, передбачені відповідним законодавством України у сфері поліцейської діяльності, а також провадження в справах про адміністративні правопорушення, що врегульовано Кодексом України про адміністративні

правопорушення та здійснюється в разі вчинення відповідних діянь суб'єктами зі сфери обігу цивільної вогнепальної зброї.

Виокремлено види адміністративних процедур здійснення контрольно-наглядової діяльності Національної поліції у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, а саме: 1) дозвільні; 2) процедури здійснення моніторингу та роботи з реєстрами зброї; 3) перевірка власників цивільної вогнепальної зброї щодо дотримання правил зберігання, поводження з нею; 4) перевірка процесів виготовлення, продажу, ремонтування, обслуговування, перевезення, зберігання; 5) процедури нормотворення державної політики у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї; 6) процедури здійснення міжнародного співробітництва в зазначеній сфері.

На підставі характеристики юридичних гарантій законності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в діяльності Національної поліції України доведено, що, попри їх розпорошеність у різних нормативно-правових актах, зазначені правові конструкції дозволяють утілювати в життя запропоновані в нормах законодавства України тези, а отже, впливати на безпосереднє підвищення рівня забезпечення прав і свобод людини та громадянина, ефективність здійснення Національною поліцією України своїх повноважень.

До основних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні органами Національної поліції України зараховано необхідність взаємоінтеграції національного та європейського законодавства України, що є особливо актуальним в умовах євроінтеграційних намагань, укладання комплексних стратегій і планів дій на державному рівні щодо протидії злочинності у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, здійснення заходів з правової освіченості населення, що бажає отримати право на володіння вогнепальною зброєю, а також системне здійснення моніторингових заходів у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї та забезпечення заходів з поточного й ситуативного контролю.

Зауважено, що з-поміж критеріїв ефективності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції надзвичайно складним є співвідношення кількісних і якісних показників такої діяльності. Основним критерієм ефективності здійснення заходів з контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні є недопущення виникнення нових загроз національній і державній безпеці України, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. Не менш важливим фактором є плінність і динаміка вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень в Україні, а також функціонування тіньового бізнесу та будь-якого виду підприємництва, що пов'язаний з обігом цивільної вогнепальної зброї. Ефективна протидія Національною поліцією зазначеним факторам та чинникам прямопропорційно корелюється з ефективністю її діяльності у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, що своєю чергою виявляється в конкретних кількісних показниках.

Ключові слова: правопорядок, вогнепальна зброя, контроль, права, нагляд, адміністративні процедури, правове регулювання, Національна поліція, гарантія, дозвільна діяльність, адміністративна діяльність.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Баштова О. Г. Контрольна діяльність Національної поліції України в питанні забезпечення обігу цивільної вогнепальної зброї. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 1. С. 69–72.
2. Баштова О. Г. Методи адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї: до питання контролю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 2. С. 11–15.
3. Баштова О. Г. Контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї: практичний аспект. *Правові новели*. 2023. № 21. С. 26–30.
4. Bashtova O. Control of civilian firearm circulation: object composition. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2022. No. 11. P. 15–18.
5. Bashtova O. Particularities of functioning the mechanism for controlling civilian firearms circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 12. P. 23–26.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Баштова О. Г. Поняття цивільної вогнепальної зброї як об'єкта контролю за обігом. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(Київ, 25–26 січ. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 39–41.
7. Баштова О. Г. Поняття, зміст та місце контрольної функції органів Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї в адміністративній діяльності поліції. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(Київ, 15–16 лют. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 17–20.
8. Баштова О. Г. Роль і місце Національної поліції України в механізмі контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. *Інноваційні підходи до*

реформування сучасного законодавства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(Київ, 20–21 квіт. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 44–46.

9. Баштова О. Г. Обіг цивільної вогнепальної зброї як об'єкт адміністративно-правового регулювання та предмет контрольної діяльності органів Національної поліції. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(Київ, 13–14 берез. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 31–33.

10. Баштова О. Г. Критерії ефективності здійснення контролю з обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції. *Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(Київ, 07–08 лют. 2024 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2024. С. 71–73.

SUMMARY

Bashtova, O. H. Administrative and Legal Framework for Control over Civilian Firearms Circulation by the National Police of Ukraine. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

The thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Philosophy in speciality 081 “Law.” – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2025.

The thesis studies the administrative and legal framework for control over civilian firearms circulation by the National Police of Ukraine.

It is proved that administrative and legal framework for regulating civilian firearms circulation in Ukraine has a typical structural characteristic consisting of standard elements, the object being the most important among them. It is emphasised that civilian firearms circulation as an object to be regulated by administrative law is specific with regard to the regulatory and legal instruments which ensure streamlining of public relations in this field. It is noted that the content of civilian firearms circulation as the subject matter of control activities of the National Police is provided by specific objects of the material world which are correlated in the context of firearms circulation as a whole and a part.

Civilian firearms circulation as an object of administrative and legal framework and as a matter of control activities of the National Police is a set of public relations regulated by administrative law aimed at preventing and detecting violations of the established rules of civilian firearms circulation through the use of educational, training, technical and law-restrictive activities within the scope of the functionality that provides for automation of firearms accounting processes, monitoring of its manufacture, storage, use, identification, etc. The specific features of the institution of civilian firearms circulation as the subject matter of control activities of the National Police are determined.

It is emphasised that the administrative activities of the National Police require high-quality performance by the police of the relevant functions which are directly aimed at ensuring human and civil rights and freedoms by administrative

and legal methods and means, which primarily include persuasion and coercion. Moreover, the content and essence of the control function of the National Police over civilian firearms circulation is entirely entrusted to separately authorised units competent to exercise appropriate control and supervision over these social processes. The specific feature of this institution is that a clearly defined circle of persons shall be obliged to fully perform their official duties and exercise their rights within the framework of ensuring compliance with all principles and principles established by the legislation of Ukraine in the field of civilian firearms circulation, which includes not only ownership, but also the processes of manufacturing, sale, repair and maintenance.

It is established that the areas of control by the National Police in the field of civilian firearms circulation include a specific range of socio-political relations which are clearly regulated by the provisions of Ukrainian legislation. The following areas of control by the National Police bodies in the field of firearms circulation are identified: 1) prevention (not only of crime, but also of the misuse of firearms by civilians), identification of specific facts and evidence clearly indicating the illegality of civilian firearms trafficking and termination of such activities; 2) ensuring of international cooperation in combating cross-border firearms trafficking; 3) participation in educational activities on formulating public policy on civilian firearms circulation; 4) implementation of the permitting and licensing form of control over the processes of manufacture, sale, repair, maintenance, transportation, storage, etc.

It is stated that the legal framework for exercising control over the circulation of civilian firearms by the National Police is clearly formulated in Ukrainian legislation, but today it is insufficiently regulated. It is emphasised that the institution of civilian firearms circulation in Ukraine is only in its early stages and there is no clear regulatory framework in the current legislation. Moreover, the constitutional principles and requirements of the Constitution of Ukraine clearly state that the issues of civilian firearms circulation require to be legislatively regulated at the level of a separate legal instrument which will provide for the

introduction of appropriate amendments to other legal regulations. The current regulatory framework of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, which is approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine, should be considered with regard to control over civilian firearms circulation.

It is emphasised that the forms of control over civilian firearms circulation by the National Police are specific measures taken by specially authorised officials to ensure the legal regime of civilian firearms circulation in Ukraine and to protect against violations of human and civil rights and freedoms. In the course of the analysis, the types of control should be distinguished, both initial and ongoing, which are directly correlated with the respective forms, such as inspection of the storage conditions of civilian firearms and conformity assessment of firearms and ammunition.

The main methods of controlling civilian firearms circulation by the National Police are special police measures provided for by the relevant legislation of Ukraine in the field of police activities, as well as proceedings on administrative offences, which are regulated by the Code of Ukraine on Administrative Offences and are carried out in the event of relevant acts committed by entities in the field of civilian firearms circulation.

The types of administrative procedures for implementing oversight and control activities of the National Police in the field of civilian firearms circulation are identified, namely: 1) permitting procedures; 2) procedures for monitoring and working with registers of weapons; 3) inspection of owners of civilian firearms for compliance with the rules of storage and handling; 4) inspection of the processes of manufacture, sale, repair, maintenance, transportation, storage; 5) procedures for making public policy regulations in the field of civilian firearms circulation; 6) procedures for international cooperation in this field.

Based on the description of the legal guarantees of legality of control over civilian firearms circulation in the activities of the National Police of Ukraine, it is proved that, despite their dispersion in various legal regulations, these legal structures enable to implement the theses proposed in the provisions of Ukrainian

legislation, and thus have a direct impact on the direct improvement of the level of ensuring human and civil rights and freedoms, and the efficiency of the National Police of Ukraine in exercising its powers.

The main areas of improvement of administrative and legal framework for civilian firearms circulation in Ukraine are the need for inter-integration of national and European legislation of Ukraine, which is especially relevant in the context of European integration efforts, development of comprehensive strategies and action plans at the state level to combat crime in the field of civilian firearms circulation, and implementation of measures to raise legal awareness of the population wishing to obtain the right to own firearms as well as systematic implementation of monitoring activities in the field of civilian firearms circulation and provision of current and situational control measures.

It is emphasised that the ratio of quantitative and qualitative indicators of such activities is extremely difficult to determine among the criteria of effectiveness of control over the circulation of civilian firearms by the National Police. The main criterion for the effectiveness of measures to control civilian firearms circulation in Ukraine is to prevent the emergence of new threats to the national and state security of Ukraine, especially in the context of the martial law regime. An equally important factor is the fluidity and dynamics of administrative and criminal offences in Ukraine, as well as the functioning of the shadow business and any type of entrepreneurship related to the circulation of civilian firearms. The effective counteraction of the National Police to the above factors is directly correlated with the effectiveness of its activities in the field of control over civilian firearms circulation in Ukraine, which, in turn, is manifested in specific quantitative indicators.

Keywords: law and order, firearms, control, rights, supervision, administrative procedures, regulatory framework, National Police, guarantee, permitting activities, administrative activities.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ.....	23
1.1. Обіг цивільної вогнепальної зброї як об'єкт адміністративно- правового регулювання та предмет контрольної діяльності органів Національної поліції.....	23
1.2. Поняття, зміст і місце контрольної функції органів Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї в адміністративній діяльності поліції.....	36
1.3. Об'єкти й напрями контролю з боку органів Національної поліції у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї.....	50
1.4. Правові засади здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції.....	69
Висновки до розділу 1.....	81
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДІЙСНЕННЯ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ.....	83
2.1. Форми контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції.....	83
2.2. Методи контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції.....	95
2.3. Адміністративні процедури здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції.....	110
2.4. Юридичні гарантії законності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції.....	122
Висновки до розділу 2.....	131
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-	

ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	133
3.1. Напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції....	133
3.2. Критерії ефективності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції.....	146
Висновки до розділу 3.....	154
ВИСНОВКИ.....	157
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	163
ДОДАТКИ.....	187

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Проблемні питання, пов'язані з обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, є надзвичайно актуальними, зокрема в умовах забезпечення відсічі широкомасштабній збройній агресії РФ та збільшення обсягів нелегальної вогнепальної зброї, що перебуває в населення, а також у контексті необхідності забезпечення прав і свобод людини та громадянина в загальному розумінні та правопорядку в локальному контексті.

Адміністративно-правове регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї є чи не найважливішим аспектом забезпечення функціонування зазначеного інституту, оскільки саме норми цього права врегульовують взаємини між державою та суспільством у відповідному контексті відносин, а отже, визначають права й обов'язки всіх учасників цього суспільного процесу з метою забезпечення правопорядку. Водночас фрагментарність регулювання вказаного інституту, а також відсутність нормативно-правових актів, які б чітко встановлювали правила обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні наразі зумовлюють суттєві складнощі, зокрема в умовах триваючих бойових дій, що лише збільшують обсяг останньої та ускладнюють контроль за її обігом.

Слід зауважити, що проблемні питання адміністративно-правового регулювання обігу вогнепальної зброї вже досліджували авторитетні вчені, а саме: С. Алфьоров, О. Бандурка, В. Білик, Ю. Белінський, С. Братель, С. Братков, І. Голосніченко, С. Гусаров, В. Гуменюк, О. Дрозд, О. Джафарова, С. Діденко, В. Заросило, Н. Золотарьова, Р. Калюжний, О. Кузьменко, В. Курило, Є. Курінний, В. Ліпкан, Т. Мінка, О. Негодченко, І. Пастух, А. Подоляка, О. Рябченко, Р. Сербин, Є. Соболев, Н. Федорук, Т. Шапочка, С. Шатрава, Х. Ярмачі та ін.. Проте нова правова реальність, пов'язана із запитом суспільства щодо легалізації обігу цивільної вогнепальної зброї для населення з метою забезпечення реалізації права на

самозахист, а також підвищення кількості нелегальної вогнепальної зброї, обіг якої забезпечується в злочинний спосіб, актуалізує питання необхідності опрацювання проблемних аспектів адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за обігом останньої органами Національної поліції та зумовлює потребу в розробленні ефективних шляхів вирішення тих чи інших неточностей і проблемних питань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на реалізацію основних положень законів України «Про Національну безпеку», указів Президента України «Про Стратегію національної безпеки України», «Про Стратегію забезпечення державної безпеки», «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки», а також п. 11, 12 та 17 Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454). Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року (протокол № 14), уточнено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 25 лютого 2025 року (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є опрацювання наявних наукових джерел стосовно становлення інституту цивільної вогнепальної зброї та вироблення ефективних заходів щодо здійснення контролю з боку Національної поліції за обігом останньої.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації необхідно виконати такі основні завдання:

- визначити поняття та окреслити особливості обігу цивільної вогнепальної зброї як об'єкта адміністративно-правового регулювання та предмета контрольної діяльності органів Національної поліції;

- сформулювати поняття, зміст і місце контрольної функції органів Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї в адміністративній діяльності поліції;

- виявити об'єкти й напрями контролю з боку органів Національної поліції у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї;

- розкрити правові засади здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції;

- встановити форми контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції;

- окреслити методи контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції;

- визначити адміністративний порядок здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції;

- з'ясувати юридичні гарантії законності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції;

- сформулювати напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції;

- окреслити критерії ефективності здійснення контролю з обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції.

Об'єкт дослідження – сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі реалізації конституційного права громадян на особистий захист.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Методи дослідження. У методологічному підході до розв'язання поставлених завдань було використано як загальнонаукові, так і спеціально-

юридичні методи, оскільки окреслені вище об'єкт і предмет неможливо дослідити без застосування широкого методологічного інструментарію, що охопить не лише всі позиції та думки вчених, а й дозволить належним чином схарактеризувати норми та положення законодавства України, відповідну практику застосування наявних норм.

Логіко-семантичний підхід дозволив визначити ключові терміни й поняття, такі як «обіг цивільної вогнепальної зброї», «цивільна вогнепальна зброя», «адміністративно-правове регулювання», «контроль» та «діяльність Національної поліції України у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї», а також «адміністративна процедура», «методи та форми контролю» тощо (підрозділи 1.1–1.3, 2.1, 3.1, 3.2).

Застосування історичного методу крізь призму дослідження норм права дозволило встановити генезис та історіографію становлення нормативно-правового забезпечення у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що своєю чергою безпосередньо вплинуло на формування перспективних пропозицій щодо напрямів удосконалення відповідного механізму (підрозділи 1.1, 2.1–2.3, 3.1). Системний метод використано під час визначення структури механізму адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї та ролі й місця контролю Національної поліції України в цьому процесі (підрозділи 1.2–1.4, 2.2–2.4, 3.2).

За допомогою спеціально-юридичного та статистичного методів з'ясовано види й форми методів здійснення контролю Національної поліції України за обігом цивільної вогнепальної зброї (підрозділи 2.2, 2.3). Такі методи, як класифікація та групування, застосовано для дослідження повноважень, гарантій і підстав здійснення контролю Національною поліцією України за обігом цивільної вогнепальної зброї (підрозділи 1.4, 2.1, 2.4).

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є одним з перших комплексних досліджень адміністративно-правових засад здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної

вогнепальної зброї. За результатами здійсненого дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків і пропозицій, зокрема:

вперше:

- доведено перспективу запровадження в Україні обігу цивільної вогнепальної зброї та відповідних реєстрів і обліків, оскільки автоматизація процесів обліку зброї дозволить посилити контроль над її виготовленням, зберіганням, використанням, а також проводити її ідентифікацію;

- встановлено, що напрями вдосконалення адміністративно-правового механізму обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та контролю за цим процесом з боку Національної поліції України, зокрема взаємоінтеграція національного та європейського законодавства України, що є особливо актуальним в умовах євроінтеграційних намагань, укладання комплексних стратегій і планів дій на державному рівні щодо протидії злочинності у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, здійснення заходів з правової освіти населення, моніторингових заходів у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї та забезпечення заходів з поточного й ситуативного контролю, є найбільш ефективними інструментами забезпечення правопорядку в суспільстві;

- виокремлено та схарактеризовано основні форми контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції, які є тими заходами, що вживаються спеціально уповноваженими посадовими особами для забезпечення правового режиму обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та убезпечення від порушення прав і свободи людини та громадянина. Виокремлено такі види контролю, як первинний і поточний, що корелюються з відповідними формами, до яких належить перевірка умов зберігання цивільної вогнепальної зброї, оцінка відповідності зброї та боєприпасів тощо;

- доведено, що прийняття закону України щодо врегулювання обігу цивільної вогнепальної зброї та боєприпасів до неї не вирішує всіх проблемних питань, пов'язаних із забезпеченням контролю за цим процесом,

адже внесення змін потребуватимуть також інші закони, зокрема «Про Національну поліцію», а також низка постанов Кабінету Міністрів і наказів Міністерства внутрішніх справ України в частині доповнення окремими контрольними повноваженнями та функціями відповідного центрального органу виконавчої влади, що відповідає за здійснення покладених завдань;

удосконалено:

– зміст і сутність розуміння категорії методів контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції, оскільки структурні елементи вказаного адміністративно-правового механізму є конкретними діями, що прямо визначаються законодавством України, безпосередньо впливають на перебіг обігу цивільної вогнепальної зброї та слугують одним з критеріїв ефективності реалізації цього процесу;

– наукові напрацювання щодо аналізу адміністративних процедур здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції України про те, що адміністративні процедури є тією формою прийняття рішення уповноваженою службовою особою у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що спрямовує свої зусилля на розв’язання проблеми тут і зараз, на відміну від провадження в справах про адміністративні правопорушення чи інших формах притягнення до юридичної відповідальності винних осіб;

– розуміння змісту й сутності юридичних гарантій законності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в діяльності Національної поліції України, які, будучи розпорошеними в різних нормативно-правових актах, дозволяють утілювати в життя запропоновані в нормах законодавства України тези й таким чином впливати на безпосереднє підвищення рівня забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а також ефективність здійснення Національною поліцією України своїх повноважень;

дістали подальший розвиток:

– підходи до нормативно-правового забезпечення у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї на підставі думок і позицій учених, що були напрацьовані не один десяток років, оскільки тематика щодо введення в обіг вогнепальної зброї для цивільного населення не є новою для вітчизняного законодавства й науки юриспруденції;

– позиції про те, що серед кола критеріїв ефективності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції надзвичайно складним є співвідношення кількісних і якісних показників такої діяльності. Основним критерієм ефективності здійснення заходів з контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні є недопущення виникнення нових загроз національній та державній безпеці України, особливо в умовах правового режиму воєнного стану.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальших розробок і поглиблення наявних досліджень адміністративно-правових засад здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ № 25-НД від 24.03.2025);

– *правотворчій сфері* – висновки та пропозиції, які містяться в дисертації, можуть бути використані під час розроблення змін і доповнень до нормативних актів, що регулюють питання адміністративно-правових засад здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї;

– *правозастосовній сфері* – використання одержаних результатів дозволить покращити практичну діяльність органів і підрозділів Національної поліції України в питаннях здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї;

– *освітньому процесі* – положення та висновки дисертації знайдуть застосування в межах викладання навчальних дисциплін «Поліцейська діяльність», «Діяльність Національної поліції у сфері дозвільної системи», «Адміністративне право», а також під час підготовки лекцій і навчальних посібників з цих дисциплін (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ № 26-ОП від 24.03.2025).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, сформульовані узагальнення та висновки оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 25–26 січня 2023 р.); «Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.); «Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства» (м. Київ, 20–21 квітня 2023 р.); «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення» (м. Київ, 13–14 березня 2023 р.); «Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 07–08 лютого 2024 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (198 найменувань) і додатків. Повний обсяг дисертації становить 194 сторінки, з них обсяг основного тексту – 161 сторінка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

1.1. Обіг цивільної вогнепальної зброї як об'єкт адміністративно-правового регулювання та предмет контрольної діяльності органів Національної поліції

Питання унормування окремих проблемних аспектів обігу цивільної вогнепальної зброї тривалий час турбує як законодавця, так і все українське суспільство. Особливо гостро ця проблема постала у світлі триваючої широкомасштабної збройної агресії росії проти України, що супроводжується критичною насиченістю суспільства нелегальною зброєю. Це проблемне питання може мати низку способів вирішення, одним з яких, як зазначають науковці та практики, є забезпечення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, організація та унормування реалізації права громадян України на самозахист у спосіб створення можливості володіння та користування вогнепальною зброєю. Водночас питання ефективного контролю за таким обігом є першочерговим, проте з огляду на те, що контроль як теоретико-правова категорія та державний інститут визначається вченими по-різному, хоч і має декілька обов'язкових конструкційних характеристик, пропонуємо схарактеризувати його крізь призму сучасності.

Попри війну, наша держава продовжує позиціонувати себе на міжнародній політичній арені як правова, для якої пріоритетом є права та свободи людини та громадянина. У ст. 3 Конституції України зазначено, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [71]. Безпека людини забезпечується державою у вигляді правоохоронних органів, судів та інших державних органів. Відчуття безпеки дає змогу розвиватися людині та

зрештою соціуму. Водночас поняття безпеки, а точніше її відчуття у кожної людини, індивідуума є своєрідним та неповторним. На нього можуть впливати дії або ж поведінка інших людей, особливо в умовах підвищених ризиків (війна, пандемія тощо). Тому потреба у відчутті безпеки може бути задоволена, наприклад, завдяки володінню зброєю. З іншого боку, наявність значної кількості зброї в громадян може становити небезпеку для власне суспільства, зокрема призвести до масових убивств, повалення конституційного ладу в державі тощо. Тому зброя та її використання потребує посиленого контролю з боку держави, тим паче в умовах війни. Зокрема, ми будемо досліджувати сутність і поняття обігу цивільної вогнепальної зброї. Адже саме це поняття і цей вид обігу зброї викликає багато дискусій, а також є предметом законодавчих баталій [168]. Саме тому безпекові аспекти питання, пов'язані з визначенням обігу цивільної вогнепальної зброї як об'єкта адміністративно-правового регулювання та предмета контрольно-наглядової діяльності Національної поліції України в цій сфері, є найбільш пріоритетними. У поєднанні з повноваженнями Національної поліції України, до кола компетенції якої віднесено забезпечення прав і свобод людини та громадянина у всіх сферах цивільного життя, а також зростаючою загрозою від підвищення обсягу нелегальної вогнепальної зброї питання, пов'язані з визначенням належного нормативно-правового й організаційного управлінського інструментарію щодо забезпечення контролю та нагляду за обігом цивільної вогнепальної зброї, набувають нової актуальності та неабиякої гостроти.

Адміністративно-правове регулювання, як і будь-який інший вид правового регулювання, також має свої об'єкти, на які спрямовано цей регулюючий вплив. У філософському трактуванні «об'єкт» – це те, що існує поза нами й незалежно від нашої свідомості. Сучасний словник іншомовних слів містить більш конкретизоване визначення поняття об'єкта – як предмета, явища, на яке спрямована певна діяльність людини [190, с. 464]. На нашу думку, питання, пов'язані з визначенням обігу цивільної вогнепальної зброї

як об'єкта правових відносин є надзвичайно важливими, оскільки саме певне коло суспільних взаємин і становлять сутність будь-якого виду діяльності органів державної влади. Організаційно-управлінська та правова конструкція поняття «об'єкт» дає підстави стверджувати, що правовідносини у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї є саме таким правовим утворенням, водночас слугуючи предметом для контролю та наглядової діяльності, які фактично є процесом.

Досліджуючи питання адміністративно-правового регулювання, В. І. Теремецький наводить таке визначення: «Адміністративно-правове регулювання є цілеспрямованим впливом правових норм, що прийняті державою та є відповідними адміністративними засобами забезпечення прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб і держави в суспільних відносинах з метою підпорядкування їх юридично встановленому правопорядку, а також охорони та розвитку в інтересах суспільства й держави» [159]. Очевидним є те, що адміністративно-правове регулювання, як вид функціонування сфери адміністративного права вибудовує оптимальний для конкретного суспільства алгоритм взаємодії держави та соціуму. Відповідно, питання пов'язані з адміністративно-правовим регулюванням обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні, пронизані нормами адміністративного права, які своєю чергою забезпечують належне, виважене та системне адміністративно-правове регулювання.

Філософські роздуми щодо відносин між людиною та зброєю існують здавна. У трактаті Ієронімо де Карранза «Філософія зброї», що був надрукований 1582 року, зазначено, що мистецтво володіння зброєю (дестреза) покликане захистити хороших людей від поганих, оскільки життя перших здебільшого знаходиться у волі останніх [62; 39].

Оскільки об'єкт – це те, на що спрямована діяльність, увага, слід зазначити, що головним об'єктом адміністративно-правового регулювання у сфері взаємодії влади та бізнесу в Україні є бізнес. Однак водночас деякі автори використовують поняття «підприємництво» як еквівалент поняття

«бізнес» і навпаки. Крім того, попри часте використання в науковій літературі поняття «бізнес», законодавче тлумачення цього поняття відсутнє. Таке положення призводить до їх ототожнення [61, с. 15]. Застосовуючи наукову аналогію, можна стверджувати, що контрольна та наглядова діяльність як предмет в обігу цивільної вогнепальної зброї, а також правовий режим такого обігу як об'єкт адміністративно-правового регулювання хоча й зводяться до одного поняття, проте, з огляду на правничу та нормативно-правову конструкцію, співвідносяться як частина та ціле.

Варта уваги позиція І. А. Городецької, згідно з якою досягнути сутності адміністративно-правового регулювання неможливо без розкриття такої категорії, як мета регулювання. Адже саме мета, задля якої здійснюється правове регулювання певних суспільних відносин, є тим системоутворювальним чинником, який зумовлює особливу комбінацію суб'єктів, засобів, методів, реалізації процесу й інших аспектів правового регулювання, завдяки якому забезпечується його ефективність [37, с. 62; 27]. Відповідно, слід зауважити, що метою адміністративно-правового регулювання у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї є убезпечення суспільства та держави від підвищення рівня злочинності із застосуванням вогнепальної зброї, попередження фактів незаконного та неправомірного використання такої вогнепальної зброї, а також поширення й імплементація в правову систему суспільства практик поводження з цивільною вогнепальною зброєю.

Поширеною в науці є думка про те, що об'єкт складається із сукупності предметів індивідуальної чи колективної свідомості. У раціоналістичному вимірі до певної міри це не особливо суперечить дійсності. Але й тут є застереження. Воно знову стосується методологічних засад дослідника. Безперечно, що між поняттями предмета й об'єкта можливі декілька типів співвідношень: як окреме та ціле; предмет міститься в межах об'єкта (і суб'єкта також); предмет перебуває в певних відносинах з об'єктом; об'єкт може охоплювати декілька предметів [47; 137; 144]. Як було зазначено вище,

об'єкти адміністративно-правового регулювання цивільної вогнепальної зброї, а також контролю та нагляду за цим процесом є складовими відповідного цілісного механізму, що своєю чергою функціонує для забезпечення прав і свобод людини та громадянина на території України. Водночас питання співвідношення об'єкта й предмета набуває вирішення в контексті сутності та змісту поняття обігу цивільної вогнепальної зброї, котре розглядається в загальному значенні як система правовідносин і конкретно зводиться до реалізації Національною поліцією України контрольних і наглядових функцій у цій сфері.

Ураховуючи наведене, можна сформулювати визначення адміністративно-правового регулювання правопорушень щодо порушення вимог карантину. Це комплекс правових норм і методів впливу держави на суспільні відносини з метою запобігання поширенню небезпечних інфекційних хвороб. Вивчаючи питання адміністративно-правового регулювання правопорушень щодо порушення вимог карантину, потрібно дослідити його об'єкт [33]. Таким чином, адміністративно-правове регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні є комплексом норм права, а також різноманітних методів і способів коригування вектору суспільних відносин у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що забезпечує дотримання правил і стандартів поведінки з цивільною вогнепальною зброєю, а також запобігає порушенню прав і свобод людини та громадянина внаслідок її використання.

У вітчизняній теорії права вчені доводять, що об'єкт правовідносин – це матеріальні або нематеріальні блага, задля одержання, передавання або використання якого суб'єкти вступають у правовідносини. Такі об'єкти є конкретними й індивідуальними, саме потреба в об'єкті спричиняє виникнення правового зв'язку між суб'єктами, викликає появу і реалізацію їхніх прав та обов'язків. Залежно від специфіки блага виокремлюють такі види об'єктів правовідносин: природні об'єкти; речі, зокрема гроші та цінні папери; рухоме й нерухоме майно; немайнові блага; особисті та спеціальні

результати дій, зокрема послуги й результати робіт; об'єкти права інтелектуальної власності [137; 158, с. 227–228]. Водночас, на нашу думку, необхідно дотримуватися норм співвідношення об'єкта і предмета адміністративно-правового регулювання, крізь призму вже зазначених позицій, де адміністративно-правове регулювання слугує правовим режимом, що фактично має об'єкт у вигляді кола суспільних відносин, де відбувається обіг цивільної вогнепальної зброї, а предметом такого регулювання є об'єкти матеріального світу – цивільна вогнепальна зброя.

Як зазначає А. Корінець, за умов викривлення суспільної правосвідомості, зневаги до норм закону та моралі, прав і законних інтересів інших людей, ідея володіння предметами озброєння та їхнього використання стала привабливою [77, с. 6], що, на нашу думку, дещо не відповідає реаліям сьогодення, оскільки більшість громадян України володіння цивільною вогнепальною зброєю розглядають як інструмент самозахисту, можливість відстояти власні права, на які вже вчинено замах, чи протистояти збройній агресії росії.

На сьогодні в Україні відсутній єдиний законодавчий акт, який регламентував би відносини у сфері обігу вогнепальної зброї серед цивільних осіб, хоча питання прийняття такого акта супроводжувало майже весь історичний період існування України як незалежної держави. Спираючись на чітко закріплені в ст. 27 Конституції України права людини захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань, прихильники «вільного обігу вогнепальної зброї» впродовж останніх двадцяти років здійснювали спроби прийняти закон про зброю, проекти якого щоразу на тому чи іншому етапі відхиляли. Неоднозначність суспільної думки щодо впровадження обігу цивільної вогнепальної зброї та як наслідок відсутність політичної волі щодо прийняття закону про зброю зумовили те, що наразі обіг цивільної вогнепальної зброї своїми актами регулює Міністерство внутрішніх справ України [8].

Уст. 2 Директиви № 91/477/ЄЕС йдеться, що її норми: 1) не звужують застосування положень національного законодавства, які стосуються носіння зброї, полювання чи стрільби по мішенях, з використанням зброї, придбаної на законних підставах і наявної в розпорядженні відповідно до цієї Директиви; 2) не поширюються на питання придбання чи володіння зброєю і боєприпасами відповідно до національного законодавства про збройні сили, поліцію або ж про органи публічної влади. Таким чином, можемо дійти висновку, що вказаний акт вторинного законодавства ЄС спрямований на регулювання виключно цивільного обігу зброї в Союзі. Вказане має важливе значення з огляду на той факт, що сьогодні в Україні вбачається потреба у створенні спеціального законодавчого акта про обіг зброї загалом. Отже, норми розглядуваної Директиви можуть бути враховані переважно в межах питань удосконалення обігу зброї в нашій державі саме в означеному вузькому контексті [185].

В. Літошко зазначає, що протягом усієї історії людство вважало зброю та право володіти нею важливою темою. Це зумовлено тим, що фізичні покращення, які надає зброя, були необхідні для ведення війни. Зброя також була рушійною силою прогресу через її ключову роль у веденні війн. Хоч у сучасному світі не потрібно щодня використовувати зброю для самозахисту, однак її важливість усе ще пов'язана із зосередженістю громадськості на її придбанні, зберіганні та використанні під час надзвичайних ситуацій, криз або військових загроз [97]. Історіографія української державності демонструвала етапи, що чітко підкреслюють як потребу в наявності в цивільного населення вогнепальної зброї (з метою самозахисту), так і потребу в проведенні просвітницьких заходів щодо порядку й правил поводження з нею, виховання культури поваги до зброї як до об'єкта підвищеної небезпечності, що передусім може зашкодити правам і свободам людини та громадянина, а вже потім – слугувати інструментом допомоги в критичній ситуації.

Аналізуючи поняття обігу зброї, зазначене в проєкті Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю», варто зауважити, що законодавець дещо його звузив. На нашу думку, під час спроби визначення автори законопроектів переважно акцентували увагу на діях (перелічивши їх) із матеріальним предметом, які безпосередньо необхідні для забезпечення користування цим предметом – зброєю. Проте розуміння поняття обігу цивільної вогнепальної зброї в юриспруденції та в соціумі загалом є більш широким, адже прийняття в майбутньому закону, що регулював би обіг цивільної вогнепальної зброї, передбачає надання державою дозволу громадянам більш доступного, ніж сьогодні, користування зброєю. Тобто фактично він забезпечить загальнодоступність, масовість надання права на користування зброєю, але у визначеному законом порядку [168]. На нашу думку, саме чітке визначення термінології у відповідному нормативно-правовому забезпеченні в подальшому сприятиме більш ефективному адміністративно-правовому регулюванню відповідної сфери правовідносин, що своєю чергою прямопропорційно вплине на дотримання прав і свобод людини та громадянина в державі загалом, а також визначатиме міру й ступінь необхідності використання контрольно-наглядових функцій Національної поліції України в межах своєї компетенції.

Бажання громадян використовувати для власного захисту найефективніший засіб – вогнепальну зброю в умовах законності, чіткості та прозорості є зрозумілим. Безперечно, не можна стверджувати, що в Україні немає цивільної вогнепальної зброї, проте слід погодитись з українською збройовою спільнотою, що за обставин, коли відсутня чітка законодавча база регламентації обігу цивільної вогнепальної зброї, не можна вести мову про ефективну реалізацію громадянами права на самозахист з її використанням. Наразі значна кількість країн по всьому світу запровадили обіг цивільної вогнепальної зброї, чим забезпечили право своїх громадян на самозахист від злочинних посягань. Спираючись на досвід цих країн і досвід, отриманий Україною в періоди до 24 лютого 2022 року та після початку

повномасштабного вторгнення, можна констатувати, що поширення вогнепальної зброї серед свідомого цивільного населення, яке відповідає певному чіткому списку критеріїв, є можливим і доцільним [8].

М. С. Кулик і В. В. Тильчик, посилаючись на словникові видання та норми законодавства України, стверджують, що поняття обігу трактують як рух цінностей у суспільстві або як форму обміну об'єктів власності шляхом купівлі-продажу, а також використання [146, с. 502]. Згідно зі ст. 178 ЦК України, обіг (оборот) – це здатність вільного відчужування цінностей або переходу від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, за умови, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи [91; 173]. Причому на зміст і сутність окреслення предмета адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні безпосередньо впливає визначення поняття «зброя», що, на нашу думку, потребує змістової та структурованої деталізації.

Досліджуючи правовий стан обігу вогнепальної зброї, доцільно схарактеризувати це поняття. Вогнепальна зброя є рухомою річчю, її можна переміщувати в просторі без втрачання її призначення; вогнепальна зброя є неподільною. Адже, якщо, наприклад, від'єднати від пістолета магазин чи запобіжник, то пістолет загалом втратить своє призначення. Вогнепальна зброя наділена індивідуальними ознаками, що дозволяє нам виокремити її з-поміж інших видів зброї, хоча в деяких випадках може характеризуватися і за допомогою родових ознак; вогнепальна зброя – це неспоживна річ, оскільки внаслідок її багаторазового використання протягом тривалого часу вона зберігає свій вигляд і властивості [170].

Варто звернутися до академічного тлумачного словника української мови, у якому термін «цивільний» визначено як такий, що стосується правових відносин громадян між собою і з державними органами та організаціями, або такий, що не належить до війська, не стосується військових справ; невійськовий [145, с. 208]. Таким чином, зміст і сутність

предмета цивільної вогнепальної зброї як елемента адміністративно-правового регулювання її обігу безпосередньо зводиться до того, що мова йде про невійськову зброю, тобто таку, що у встановленому законодавством України порядку зареєстровано за конкретним громадянином з метою гарантування його прав і свобод у визначених законодавством ситуаціях.

На відміну від цивільного права, додатковими ознаками обігу (обороту) в господарському праві є: наявність руху на стадії виробництва; наявність у речей статусу товару; відсутність або наявність певних обмежень або дозволів на рух товарів з боку державних органів. На підставі зазначеного можна стверджувати, що обіг у господарському праві речей як майна, що має грошове вираження, – це процес від безпосереднього виробництва (створення), зберігання, перевезення (у межах кордону країни або через митний кордон) обміну (реалізації) до споживання (використання, застосування) або знищення. Слід зазначити, що на відміну від цивільного права, для якого характерна лише роздрібна торгівля, господарські відносини враховують специфіку й особливості правового статусу суб'єктів товарного ринку, яким надано право на здійснення відповідної торговельної діяльності, та регулює також питання обігу «специфічних» видів товарів, встановлюючи спеціальні режими їх обігу та вимоги щодо порядку здійснення торговельної діяльності, що встановлюються державними органами і які є обов'язковими для виконання суб'єктами торговельної діяльності [91; 99; 147, с. 98]. Відповідні елементи, на нашу думку, так само як й інші, належать до сфери адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та мають бути належним чином унормовані в положеннях законодавства України у відповідній сфері.

Питання контролю за обігом зброї досліджували чимало вчених, зосереджуючись на різних аспектах. Так, Д. Припутень вважає, що контроль виявляється у формі таких дій, як перевірка, а також відбувається ототожнення таких понять, як «контроль» і «нагляд». Проте наукові погляди з цього питання різняться, а дискусії з приводу тотожності та змінності

контролю й нагляду тривають донині. Контроль є невід’ємною частиною державного управління, тому ми державний контроль розглядаємо як одну із функцій державного управління. Сутність державного контролю в такому контексті полягає в аналізі діяльності підконтрольних суб’єктів на відповідність законодавчим нормам [116]. Слід зауважити, що власне сутність держави як соціально-правового утворення дає підґрунтя для створення системи безпечного обігу цивільної вогнепальної зброї в ситуації, коли така потреба стала нагальною та на неї є соціальний (суспільний) запит. Крім цього, форми, методи, суб’єкти контролю та інші складові відповідного адміністративно-правового механізму мають бути чітко визначені законодавством України.

У своєму дослідженні С. Старіцина зазначає, що зброя як об’єкт цивільних правовідносин становить індивідуально визначену річ, права на яку набуваються в спеціально визначеному порядку, котра призначена для ураження живої або іншої цілі та не має іншого виробничого чи господарсько-побутового призначення [152; 167]. На нашу думку, це поняття цілком відображає зміст і сутність цивільної вогнепальної зброї як предмета її обігу в державі.

Поняття зброї тлумачать неоднозначно, зокрема й через відсутність чіткості в законодавстві. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає слово «зброя» як знаряддя для нападу чи оборони [18; 28, с. 349]. Зброя – це пристрої та засоби, які застосовуються в збройній боротьбі для нападу (наступу) або захисту (оборони) з метою ураження або знищення противника [23; 189, с. 295]. Тому в контексті небезпечності відповідних об’єктів для суспільства загалом і окремих осіб Т. Шумейко, аналізуючи міжнародне законодавство, зазначає, що потреба у «видачі дозволів (ліцензій) на діяльність зброярів та брокерів на території України (також постійний моніторинг такої публічно-владної дозвільної діяльності, а також нагляд за належним користуванням отриманим дозволом), зокрема з огляду на ч. 1 ст. 5 Директиви Європейського парламенту і ради № 91/477/ЄЕС, де

уточняється, що отримати відповідний дозвіл (ліцензію) може особа, яка: досягла віку щонайменше 18 років; не здатна становити загрозу для себе чи інших осіб, громадського порядку (громадської безпеки)» є критичною та необхідною в українському суспільстві [185].

Більш конкретизований підхід пропонують А. Корнієць, В. Петкова та О. Фролова, які зазначають, що поняття «зброя» на сьогодні залежить від та званої галузевої характеристики. Вчені зауважують, що в адміністративному праві зброя – це складова дозвільної системи, предмет, на здійснення дій з яким необхідно отримати попередній дозвіл у компетентного органу державної виконавчої влади, тобто обіг якого здійснюється в дозвільному порядку; у кримінальному праві зброя – це засіб, спеціально сконструйований для ураження живої цілі, який не має іншого господарсько-побутового призначення; у криміналістиці зброя – це предмет або пристрій, який має певні характеристики (певний ступінь ефективності, справність), що гіпотетично дозволяють заподіяти летальні ушкодження; у цивільному праві зброя – це матеріальні блага, які є об'єктом речових прав, це майно, яким можна володіти, користуватися, розпоряджатися на власний розсуд, у конституційному праві зброя – це засіб задоволення конституційних прав громадян на самозахист [23; 78, с. 17–18]. Відповідно, зброя як об'єкт контролю за обігом становить об'єкт матеріального світу, що за своїми функційними (фізичними та іншими) властивостями спеціально створений і використовується для враження живої цілі (цілей), у зв'язку з чим така суспільна небезпечність цього предмета дає підстави для створення спеціального порядку його обігу й уможливлення здійснення державного контролю за її обігом.

В Україні проблема несхвалюваного обігу зброї сприймається переважно як така, що має вирішуватися органами з правоохоронними функціями, тобто Національною поліцією України, Державною прикордонною службою України, Державним бюро розслідувань України та Службою безпеки України. Жодне з міністерств, у тому числі й Міністерство

внутрішніх справ, не має в положеннях, що визначають їхню компетенцію, прямої згадки про повноваження щодо забезпечення формування та реалізації державної політики стосовно протидії несхвалюваному обігу зброї. Натомість у положенні про Міністерство внутрішніх справ України визначено повноваження цього міністерства щодо «забезпечення формування державної політики у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку» [39].

Обіг цивільної вогнепальної зброї – це надання державою громадянам у порядку, що визначений законодавством, дозволу набувати право на володіння зброї (визначеної категорії), а також усі інші дії, що пов'язані із забезпеченням обігу зброї, а саме: виробництво, торгівлю, продаж, обмін, дарування, передачу, придбання, колекціонування, експонування, спадкування, облік, зберігання, носіння, перевезення, транспортування, застосування, ремонт, вилучення, викрадення, втрату, вихолощення, деактивацію, утилізацію, ввезення (вивезення) зброї до (з) України, – що не належить до військової чи службової зброї, тобто не є пов'язаною з виконанням професійної діяльності правоохоронних та інших владних органів [168].

У підрозділі досліджено окремі проблемні питання контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї як об'єкта та предмета відповідних правовідносин, уточнено понятійно-категоріальний апарат відповідного механізму, визначено роль і місце адміністративно-правового механізму в регулюванні вказаних правовідносин. На сучасному етапі становлення української державності та в умовах її активного захисту від збройної агресії росії надважливим є питання унормування обігу цивільної вогнепальної зброї, що є засобом захисту кожного громадянина індивідуально лише за умов забезпечення жорсткого контролю за цими процесами з боку держави. Обґрунтовано позицію про те, що цивільна вогнепальна зброя є специфічним для українського законодавства явищем, а унормування відповідних

положень потребуватиме часу, хоча на сьогодні окремі положення нормативно-правових актів як загальнодержавного, так і локального, ситуативного чи відомчого значення вже регламентують окремі процедури та порядки [192].

Таким чином, цивільна вогнепальна зброя як об'єкт контролю та контроль як форма організації функціонування адміністративно-правового механізму цього процесу є надзвичайно важливими елементами, що, взаємодіючи на інституційно-правовому й організаційно-управлінському рівнях, уможливають якісну роботу цього механізму та не допустять порушення прав і свобод людини та громадянина, що можуть статись унаслідок необачного й недоцільного використання, застосування та інших форм поводження зі зброєю. Перспектива подальшого дослідження адміністративно-правового механізму контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї може полягати в аналізі структурного складу такого інституційного утворення та нагальної потреби в окресленні зазначеного механізму та всіх його елементів [14; 192].

1.2. Поняття, зміст і місце контрольної функції органів Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї в адміністративній діяльності поліції

Функції поліції як центрального органу виконавчої влади полягають у тому, що вона забезпечує права і свободи людини та громадянина, провадить цю діяльність у декількох фундаментальних сферах соціально-правових відносин. Зокрема, безпека суспільства здебільшого залежить від належної організації поліцією контролю за функціонуванням ризикових соціальних процесів, зокрема тих, діяльність яких не врегульована. Так, зокрема, обіг цивільної вогнепальної зброї з точки зору потреби забезпечення реалізації контрольної функції в адміністративній діяльності поліції є досить ризиковою сферою, що потребує жорсткого законодавчого врегулювання.

Проте деякі організаційні й адміністративно-процесуальні особливості не достатньо висвітлені, зокрема в працях учених.

Адміністративна діяльність Національної поліції – це виконавчо-розпорядча, підзаконна, державно-владна діяльність із забезпечення адміністративно-правовими засобами публічної безпеки та порядку, попередження й припинення злочинів та інших правопорушень, надання публічних послуг фізичним і юридичним особам [2]. З огляду на це, адміністративна діяльність поліції щодо забезпечення контрольної функції за обігом цивільної вогнепальної зброї може мати дещо децентралізовані та деконцентровані риси. Причому зміст і сутність цієї діяльності все ще залишатиметься таким, що спрямований на застосування окремих адміністративно-правових засобів публічної безпеки і порядку шляхом надання поліцейських послуг у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Поняття контрольної функції науковці та дослідники тлумачать по-різному. Наприклад, контроль визначають як самостійну функцію державного управління, адже певні контрольні функції та повноваження мають органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Контроль є окремою стадією під час виконання органами державної влади своїх функцій і повноважень. Однак поряд із широким поняттям контролю як діяльності, що наявна в роботі всіх державних органів, контроль розглядають і звужено – як діяльність органів контролю, які в межах своїх повноважень наділяються функцією контролю, що є основним видом їхньої роботи [169; 194, с. 27]. Слід зауважити, що в контексті забезпечення належного дотримання законодавства України в частині обігу цивільної вогнепальної зброї контроль постає як комплекс повноважень та обов'язків, якими наділена Національна поліція України та конкретні посадові особи. Ці повноваження та обов'язки реалізуються, зокрема, з метою забезпечення правопорядку в суспільстві, недопущення порушення прав і свобод людини та громадянина.

У цьому контексті С. Стеценко доречно зауважує, що механізм адміністративно-правового регулювання – це сукупність правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин у сфері адміністративного права [153]. Інші науковці зауважують, що вчений наводить узагальнене визначення, адже воно, по-перше, не визначає характерних ознак зазначеного терміна, притаманних більшості наукових визначень і понять; по-друге, у терміні, а також у безпосередньому тлумаченні його змісту простежується дублювання слів (автор зазначає, що «...адміністративно-правове регулювання здійснює правове регулювання...»). З огляду на зазначене, можна стверджувати, що науковець розглядає згадану категорію в широкому значенні. За такої постановки питання сформульоване визначення набуває фундаментального значення, оскільки дозволяє сформувати найбільш загальні уявлення про адміністративно-правовий механізм [79]. Слід зазначити, що зміст і сутність контрольно-наглядової діяльності в контексті забезпечення належного обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні полягає в необхідності системного провадження відповідної діяльності всіма уповноваженими суб'єктами з метою недопущення порушення прав і свобод людини та громадянина, що може статись у результаті застосування чи використання цивільної вогнепальної зброї її володільцями.

Цивільні особи мають право застосовувати зброю та не несуть за це відповідальності в таких випадках: захист від нападу або попередження загрози нападу на об'єкти, що охороняються; звільнення заручників чи військовополонених, захоплених військових або цивільних об'єктів, перешкоджання такому захопленню; знищення зброї, бойової техніки, транспортних чи технічних засобів, які перебувають у користуванні людей, причетних до збройної агресії; захист цивільних або об'єктів від нападу; запобігання чи припинення діяльності, затримання, роззброєння або знешкодження людей, причетних до збройної агресії; припинення дій людей, які вчинили чи вчиняють правопорушення; припинення дій людей, котрі

перешкоджають виконанню законних вимог осіб, залучених до заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі та стримування збройної агресії; припинення дій людей, які становлять або можуть становити небезпеку особам, залученим до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі та стримування збройної агресії; в інших випадках, визначених наказами Командувача об'єднаних сил [83; 117]. Водночас контрольна функція Національної поліції України в цьому контексті полягає в необхідності встановлення обставин нападу на особу, яка застосувала вогнепальну зброю, а також факт такого нападу, змісту й сутності заходів з відсічі збройної агресії, фактів порушення чи перешкоджання законній діяльності органам правопорядку. За відсутності належних обставин, що дають змогу особі застосувати цивільну вогнепальну зброю, таку особу може бути притягнуто до різних видів юридичної відповідальності.

Контроль і нагляд є важливими регуляторами всіх сфер життя держави. Якщо забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина, охорона правопорядку, забезпечення законності, громадської безпеки – це зміст правоохоронної функції держави, то контроль і нагляд – це методи, у результаті використання яких виявляється правоохоронна функція. Для органів системи МВС України правоохоронна функція є основною, її зміст проявляється через мету охоронного правового впливу – забезпечення нормальних і безпечних умов існування людей, усунення негативних соціальних зв'язків і явищ із суспільного життя. Контрольно-наглядова функція органів системи МВС України є похідною від правоохоронної функції. Для сфери внутрішніх справ характерним є злиття правоохоронної та контрольно-наглядової функцій, оскільки суть цих функцій полягає в охороні чинного законодавства та правопорядку. Значення згаданих функцій є універсальним й охоплює практично всі аспекти сфери внутрішніх справ. Їх реалізація дає змогу отримати інформацію про стан законності, усунути порушення закону та запобігти правопорушенням. Серед інших функцій

державного управління контрольно-наглядова має юридичне значення, оскільки пов'язана із втручанням в права фізичних та юридичних осіб [143, с. 166–172]. Безперечно, питання, пов'язані зі здійсненням превентивних функцій щодо контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, повинні мати пріоритет порівняно з контрольними та наглядовими заходами, що здійснюється за результатами порушення правил і умов у сфері обігу цивільного вогнепальної зброї, що своєю чергою може також призвести до порушення прав і свобод людини та громадянина як найменш, так і найбільш серйозних. До таких видів контрольно-наглядової діяльності, на нашу думку, належить ведення реєстру вогнепальної зброї, що перебуває в користуванні цивільного населення.

Заступник Міністра внутрішніх справ Б. Є. Драп'ятий обґрунтував концепцію щодо законопроекту № 5708 «Про право на цивільну вогнепальну зброю» так: МВС пропонує дозволити громадянам придбання пістолетів, їхнє зберігання вдома та використання для самозахисту, захисту родичів та особистої власності в межах свого проживання, а також транспортування вогнепальної зброї в розрядженому стані, її використання на стрільбищах і в тирах, але не носіння під час мирного періоду. Під час надзвичайного або воєнного стану носіння короткоствольної вогнепальної зброї дозволяється цивільним громадянам, які є законними власниками відповідної зброї. Відзначено, що щодо травматичної вогнепальної зброї (призначеної для стрільби гумовими кулями) пропонується розширити коло осіб, які можуть отримати це право, включаючи цивільних осіб за наявності відповідних підстав, у порівнянні з поточним обмеженим списком суб'єктів, які мають право на такий вид зброї [51]. На нашу думку, водночас з таким розширенням прав і свобод людини та громадянина у сфері використання та володіння короткоствольною вогнепальною зброєю для цивільного населення одночасного реагування необхідно докласти в напрямі посилення (розширення) функціоналу та спроможностей щодо реагування Національної

поліції України на ймовірні інциденти, пов'язані з вогнепальною зброєю, а також цивільним населенням, що нею володіє.

Здійснення правоохоронної та контрольно-наглядової функцій для органів системи МВС України є домінантним способом контрольного впливу. З процесуального погляду, контроль і нагляд являють собою адміністративний процес перевіркової, контрольної та наглядової діяльності, що здійснюється в межах відповідних проваджень, спрямованих на досягнення спільної мети. Контроль набуває першочергового значення, оскільки завжди передує нагляду. Контроль, спрямований на попереднє вивчення об'єкта, дослідження фактичного стану та перебігу певних процесів, проводять для досягнення розуміння діяльності об'єкта та встановлення наявності (відсутності) загроз безпеки. Він є необхідним для виявлення проблем, що виникають, доки вони не стали незворотними. Контроль установлює фактичний стан справ, оцінює ступінь відповідності параметрам нормативно встановленої моделі, констатує безпеку ситуації або встановлює ступінь небезпеки. Нагляд, який відбувається після контролю, покликаний вирішити питання про факт невиконання піднаглядним суб'єктом вимог законодавства та про відповідальність за таке порушення. Нагляд – це діяльність, здійснювана за підсумками контролю, це наступний крок у контрольно-наглядовій діяльності, який є не завжди обов'язковим [21; 70; 74; 143]. Відповідно, слід розмежувати зміст і сутність поняття нагляду за обігом цивільної вогнепальної зброї в соціумі, а також контекст контрольних заходів, що вживаються за результатом певних інцидентів і фактів. Національна поліція України, маючи виключне коло компетенції у відповідній сфері правовідносин, уповноважена здійснювати всі можливі заходи, а також виконувати покладені обов'язки повною мірою, з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Зміст поняття «контроль» полягає в перевірці, обліку, спостереженні за чим-небудь. Контроль усвідомлюється складовою механізмом державного управління, у зв'язку з чим ми розглядаємо державний контроль як одну з

ключових функцій державного управління. У цьому контексті сутність державного контролю полягає у вивченні й оцінці діяльності контрольованих суб'єктів щодо відповідності чинним законодавчим нормам [38; 119]. Таким чином, на нашу думку, одним з найбільш важливих аспектів контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні є чітке визначення «контрольних» умов, відповідно до яких уповноважений суб'єкт має змогу здійснювати конкретні контрольні заходи.

Контроль проводять усі органи державної влади незалежно від основних завдань і виду діяльності. Водночас нагляд є специфічною діяльністю і властивий не всім державним органам. На обсяг контрольної та наглядової діяльності впливають різні чинники. Кожне відомство є своєрідним, обсяг контрольної та наглядової діяльності формується певним чином. Часто контрольна діяльність об'єднується з наглядовою так, що їх складно розмежувати, а іноді в діяльності відбувається переважання ознак нагляду або контролю, у результаті чого суб'єкти публічної влади діють, реалізуючи повноваження особливого характеру. Це можуть бути або контрольні, або наглядові, або контрольно-наглядові, або наглядово-контрольні повноваження. До спеціальних органів, що здійснюють контрольну та наглядову діяльність, можна віднести МВС України. Його повноваження поширюються на всіх громадян України і на всі види організацій. Одним з основних завдань, покладених на МВС України, є забезпечення державного контролю (нагляду) у сфері внутрішніх справ [143]. Слід наголосити на дуалістичності контрольних і наглядових функцій у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні, що розподіляється між Міністерством внутрішніх справ України та Національною поліцією України як окремим центральним органом виконавчої влади. Наприклад, держателем реєстру цивільної вогнепальної зброї є Міністерство внутрішніх справ України, натомість низку звітних і контрольних функцій, пов'язаних з перевіркою відповідності умов зберігання вогнепальної зброї, а також інші поточні заходи, покладаються на Національну поліцію України. Проте

вчинення зазначених активностей є неможливим без використання даних, внесених у зазначений вище реєстр, що своєю чергою може негативно вплинути на ефективність діяльності Національної поліції України в цьому контексті.

Реєстраційна адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції є невід'ємною частиною державного контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. Ця діяльність спрямована на запобігання незаконному обігу зброї, зменшення кількості злочинів, пов'язаних із її використанням, та забезпечення безпеки громадян. Підрозділи Національної поліції, що виконують функції реєстраційної адміністративно-юрисдикційної діяльності поліції у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, – це відділи контролю за обігом зброї Національної поліції України. Зазначена діяльність здійснюється уповноваженими підрозділами Національної поліції України в межах ідентичної (реєстраційної та дозвільно-ліцензійної) діяльності, яка по суті є видом адміністративних послуг, та водночас окремим процесуальним провадженням. Реєстраційна діяльність характеризується певним правовим режимом, адже передбачає певні обмеження та контроль з боку держави [165].

У юридичній літературі немає однозначного визначення терміна «контроль». Попри наявні різні наукові погляди, його можна трактувати як процес, що має на меті забезпечення відповідності прийнятим управлінським рішенням дій об'єкта управління і спрямований на досягнення поставлених завдань. Сутністю контролю є здійснення впливу на об'єкти управління, який передбачає систематичний спостереження за їх діяльністю з метою виявлення порушень встановлених норм, вимог чи правил під час їх виконання [1].

Л. П. Кулаковська та Ю. В. Піча визначають контроль як функцію управління, зокрема «процес, який забезпечує відповідне функціонування конкретного об'єкту, прийнятий управлінським рішенням і спрямований на досягнення поставленої мети» [90, с. 7]. Державний контроль є необхідною

умовою виявлення неправомірних вчинків у діяльності суб'єктів публічного адміністрування, усунення недоліків і причин, що їх зумовлюють, та запобігання небажаних наслідків. Він сприяє не лише корегуванню управлінської діяльності, а й допомагає передбачувати перспективи подальшого розвитку та досягнення конкретного результату [11].

Натомість Є. С. Павлова та Л. І. Лисенко вважають контроль комплексною категорією, яка використовується в усіх сферах діяльності й галузях науки. Узагальнивши думку вітчизняних і зарубіжних авторів, вони дійшли висновку, що дослідники тлумачать контроль як функцію управління, проте сутність контролю визначають по-різному, розглядаючи його з трьох методологічних позицій: економічна категорія, яка має зміст і понятійний апарат; функція управління, засіб зворотного зв'язку між об'єктом і суб'єктом контролю; система, що діє в межах підприємства [112].

До функцій контролю в системі управління зараховують: перевірочну (встановлення необхідності й законності прийняття та виконання рішень, виявлення порушень і помилок); інформаційну (дослідження та обробка інформації); діагностичну (дослідження фактичного стану підприємства, виявлення тенденцій розвитку, резервів, ризиків); прогнозуючу (передбачає майбутній стан підприємства та можливі відхилення від планових показників); комунікаційну (забезпечує зворотній зв'язок); орієнтуючу (визначає основні проблеми); стимулюючу (мотивація за результатами контролю); корегуючу (за результатами контролю забезпечує необхідні параметри функціонування); захисну (сприяє збереженню ресурсів) [25].

З'ясування місця контролю в системі державного управління неможливе без визначення безпосередньо функцій державного управління. Поняття функцій державного управління, на наш погляд, найбільш конкретно визначає Н. Нижник: функція державного управління – це специфічний за предметом, змістом і засобами забезпечення цілісний управляючий вплив держави, у якому можна не лише виділяти та описувати функції державного управління, а й аналізувати розподіл кожної функції

державного управління «за вертикаллю» та «за горизонталлю» державних органів, тобто функціональну структуру державного управління [110, с. 83].

У літературі поширеною є точка зору, згідно з якою контроль – кульмінаційний пункт управлінського циклу. Проте ця позиція є хибною. Функція контролю наявна на будь-якій стадії організації державного управління (наприклад, під час підготовки управлінського рішення, поточної перевірки його реалізації тощо). Контроль – це водночас і самостійна функція управління, і одна зі складових управлінської діяльності загалом. Особливо це притаманно сучасному багатоплановому управлінню. Англійці навіть запровадили термін «контролінг» (англ. *controlling*) – систематичний контроль, відслідковування ходу виконання поставлених завдань з одночасною корекцією роботи. Конкурує з ним термін «моніторинг», який означає практично те саме, що й контролінг (щоправда, до його складових відносять ще функції прогнозування та охорони, але ж такі функції, на нашу думку, притаманні і контролінгу, і контролю). Не можна погодитися і з думкою, згідно з якою контроль належить до допоміжної функції управління, на кінцевій стадії управління контроль виявляється найбільш рельєфно. На нашу думку, контроль є самостійною функцією управління, яка не поглинається іншими і не є допоміжною, а пронизує всі інші, активно впливає на них, корегує і навіть формує нові функції та напрями управлінської діяльності. Контроль є одним з основних факторів, який дисциплінує поведінку службовців державного апарату та громадян як у сфері державного управління, так і в суспільстві загалом, це те, що робить «прозорим» для суспільства діяльність держави, а для держави – внутрішньо-суспільні відносини, стан роботи окремих державних та інших утворень тощо [40].

Згідно з проектом закону «Про обіг зброї» від 20 вересня 2019 року № 1222-1, органи Національної поліції відповідають за здійснення контролю за виконанням фізичними та юридичними особами, включаючи суб'єктів господарювання, спеціальних правил і порядку, пов'язаних з придбанням,

зберіганням, носінням, транспортуванням та продажем зброї, а також здійснюють інші повноваження, передбачені законодавством [125]. Державний контроль здійснюється уповноваженими державними органами, на які покладено функції здійснення контролю за обігом зброї. Одним з таких державних органів є відділ контролю за обігом зброї Національної поліції України [83]. Безпосередньо відділ контролю за обігом зброї є уповноваженим підрозділом Національної поліції України, що відповідає за здійснення контрольної та наглядової діяльності за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні. Проте питання, пов'язані зі здійсненням зазначених функцій, тісно переплітаються із функціонуванням інших органів державної влади, наприклад, Міністерства внутрішніх справ України.

МВС України здійснює діяльність безпосередньо або через територіальні органи, які як спеціальні суб'єкти правоохоронної діяльності є системою органів виконавчої влади, що здійснюють публічні функції у сфері внутрішніх справ. Одним з таких органів є Національна поліція. Основні напрями діяльності поліції, такі як захист особи, суспільства, держави від протиправних посягань, превенція та профілактика злочинів і адміністративних правопорушень, безпосередньо пов'язані з цілями та завданнями державного контролю й нагляду, визначають її правоохоронне призначення [54; 65; 134; 143]. З урахуванням сучасних безпрецедентних викликів і загроз контрольної-наглядової діяльності поліції дедалі більше починають розглядати з погляду спроможності сприяти забезпеченню безпекового середовища та подолання наслідків ведення воєнних дій державою-агресором проти України. З моменту повномасштабного вторгнення та введення в Україні особливого правового режиму воєнного стану до Закону України від «Про Національну поліцію» 2 липня 2015 року № 580-VIII було внесено низку змін, більшість яких мають організаційно-управлінський і контрольний-наглядовий характер [124; 171]. Водночас у зв'язку з прийняттям відповідного нормативно-правового акта, що регулюватиме обіг цивільної вогнепальної зброї в Україні, на нашу

думку, необхідним є внесення змін до Закону України «Про Національну поліцію» в частині розширення кола компетенції її діяльності в цій сфері, а також доповнення переліку контрольних і наглядових повноважень, з урахуванням високих ризиків підвищення криміногенної ситуації в Україні.

Інформація про порушення у сфері обігу вогнепальної зброї може надходити з різних джерел, таких як звернення від фізичних осіб, зокрема від посадових осіб і представників громадськості; конфіденційні повідомлення; публікації в медіа, включаючи Інтернет; результати оперативного аналізу та статистичної інформації. Припинення порушень, пов'язаних з обігом зброї, та запобігання їхньому повторенню – це ще одна особливість роботи працівників дозвільної системи у воєнний період. Тому в районах на передовій або місцях відпочинку (ротації) військових доречно організовувати патрулі для передбачення та оперативного реагування на порушення, пов'язані з використанням вогнепальної зброї. Ці патрулі можуть включати як військовослужбовців, так і поліцейських, які мають повноваження застосовувати відповідні заходи щодо осіб, винних у правопорушеннях [116; 151]. Запропоновані позиції можуть стати невід'ємною складовою інституту контролю та нагляду за обігом цивільний вогнепальної зброї в діяльності Національної поліції України.

Процедурою контролю (нагляду) вважають порядок здійснення (спеціальним) суб'єктом публічної адміністрації дій і прийняття процедурних рішень посадовими особами публічної адміністрації зі встановлення відповідності діяльності суб'єктів щодо підконтрольного об'єкта обов'язковим вимогам і за потреби – застосування адміністративно-попереджувальних та примусових заходів превентивного, припиняючого або карального характеру. Динамічну сторону процедури контролю (нагляду) реалізують через контрольні провадження. Беручи за основу загальні положення проєктного законодавства про адміністративну процедуру та чинне спеціальне законодавство у сфері контролю та нагляду, виділяємо загальні та спеціальні підстави ініціювання контрольно-

наглядного провадження. До загальних належать: звернення фізичних та юридичних осіб, державних органів і органів місцевого самоврядування про факти порушення законодавства, а також за власною ініціативою органу в порядку здійснення контрольних і наглядових повноважень з метою виявлення та припинення можливих правопорушень. Спеціальні підстави залежать від сфери контрольно-наглядової діяльності, правового регулювання, об'єкта контролю та адміністративно-правового статусу суб'єкта, який реалізує контрольні повноваження стосовно підконтрольних суб'єктів [59, с. 133–135; 66; 99].

З огляду на те, що питання чіткості повноважень поліції в частині забезпечення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї досі не врегульовано належним чином (зокрема й через те, що профільний закон щодо цього механізму не функціонує), окремим питанням у дослідженнях учених постає потреба в забезпеченні контрольної функції за обігом цивільної вогнепальної зброї та визначенні норми щодо відповідного обігу.

Дослідники наголошують, що враховуючи збільшення кількості осіб, яким буде надано право володіння та застосування цивільної вогнепальної зброї в Україні, можна спрогнозувати збільшення кількості правопорушень, пов'язаних з її неправомірним застосуванням. З метою забезпечення особистої безпеки поліцейських і безпеки громадян України пропонується розширити повноваження поліцейських у частині застосування ними вогнепальної зброї до правопорушників, які тримають у руках зброю. Зміст і редакція таких змін потребують додаткового вивчення та наукового опрацювання, а також громадського обговорення [116]. На нашу думку, така пропозиція є цілком слушною, оскільки на сьогодні питання залучення Національної поліції України як суб'єкта сектору безпеки й оборони до всіх процесів, пов'язаних з відбиттям збройної агресії росії проти України, вже суттєво ускладнюють її функціонування, а запуск, хоча й контрольованого, обігу цивільної вогнепальної зброї, що потягне за собою різке збільшення кількості вчинюваних озброєних правопорушень, а також інші

соціодеструктивні фактори, потребуватиме від відповідних підрозділів поліції ще більшої концентрації на цих проблемних питаннях.

Наприклад, А. Корнієць вважає, що необхідно запровадити норми щодо обігу вогнепальної зброї та вибухівки. Метою цих законів має бути забезпечення законного поводження з дозвільними предметами, стабілізація соціально-правового стану суб'єктів дозвільного характеру, а отже, досягнення значного результату адміністративно-правового впливу на обіг зброї та вибухових речовин [76]. Крім того, як слушно зазначає Д. Припутень, у структурі Національної поліції України має бути спеціально уповноважений орган (посадова особа), який здійснює такий вид контролю. На його думку, цілком очевидним є те, що такими посадовцями мають бути поліцейські дозвільної системи, оскільки цивільна вогнепальна зброя цілком логічно має стати об'єктом дозвільної системи. Саме тому відповідний обсяг додаткових повноважень слід покласти на таких осіб, закріпивши їх зміст на загальнодержавному та відомчому рівнях [116].

Таким чином, поняття, зміст і місце контрольної функції органів Національної поліції України за обігом цивільної вогнепальної зброї є досить багатоаспектними питаннями. Поняття контрольної функції, буквально дотичне до наявності в поліцейського конкретного адміністративно-правового інструментарію щодо впливу й можливості стежити за дотриманням норм і правовідносин у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї з огляду на ті норми законодавства, що визначаються Верховною Радою України.

Таким чином, у підрозділі досліджено контрольну діяльність Національної поліції України в питанні забезпечення обігу цивільної вогнепальної зброї, уточнено її роль і місце в цьому адміністративно-правовому механізмі, визначено сутність та зміст контролю в зазначеній системі координат, сформульовано теоретико-правові та прикладні висновки, що можуть оптимізувати відповідний інститут.

Доведено позицію про те, що Національна поліція України наділена контрольними повноваженнями, адже це – єдиний орган правопорядку, що підпорядковується Кабінету Міністрів України, координується через Міністра внутрішніх справ України та здатний вирішити питання ефективного контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, зокрема й через те, що на сьогодні до його компетенції вже віднесено контроль за таким обігом (у тому числі щодо нагородної вогнепальної зброї).

Контрольна діяльність Національної поліції України як процедура адміністративно-правового механізму передусім відображається в можливості реалізовувати ті чи інші повноваження, виконувати функції, застосовувати та використовувати права, а також виконувати обов'язки стосовно обігу цивільної вогнепальної зброї. Причому інституційних видів контролю, може бути декілька – як контроль за виготовленням такої зброї чи контроль за продажем її, так і контроль за порядком зберігання та її станом.

Обґрунтовано позицію про те, що контрольна діяльність Національної поліції України в питанні забезпечення обігу цивільної вогнепальної зброї є видом адміністративної процедури та становить відповідний сегмент адміністративно-правового механізму функціонування поліції, що своєю чергою окреслено межами компетенції відповідного органу державної влади.

Перспектива подальшого дослідження питань функціонування адміністративно-правового механізму контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні полягає в необхідності окреслення напрямів його реалізації та конкретних видів забезпечення.

1.3. Об'єкти й напрями контролю з боку органів Національної поліції у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї

Національна поліція України як один з ключових і найбільш широко застосовних органів правопорядку є важливим елементом фундаменту архітектури публічної, громадської та будь-якої іншої безпеки в державі.

Водночас поряд зі складнощами функціонування відповідної структури, триваючою збройною агресією росії на території України важливим питанням є організація системи діяльності поліцейських таким чином, щоб суспільство та його оточення за основу брали ті стандарти й правила, що не можуть бути порушені.

Це, зокрема, тісно переплітається з правом громадян України на самозахист, а також на захист себе від збройної агресії та порушення конституційних прав і свобод. Широке коло громадян і науковців, а також практиків і професійних юристів вважають, що реально ефективним виходом із ситуації, що склалась, є унормування системи обігу цивільної вогнепальної зброї, що своєю чергою, зокрема й через збройну агресію, потребуватиме виділення додаткових ресурсів на забезпечення правопорядку в цьому сегменті правовідносин. Так, роль Національної поліції в цьому контексті є визначальною, оскільки саме на цей орган державної влади покладено обов'язки із забезпечення контролю за обігом зброї, а отже, логічним буде припустити, що цей орган матиме повноваження щодо контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Слід, наприклад, звернути увагу на досвід Чехії. Після розпаду Радянського Союзу відбулося відновлення права на володіння зброєю. 2021 року парламент Чехії ухвалив конституційну поправку, відповідно до якої було дозволено використовувати зброю для забезпечення права людини на самозахист в умовах воєнного стану. У Чеській Республіці «дозволено купувати зброю для самозахисту, а також передбачено можливість приховано носити заряджену зброю. Для цього необхідно отримати спеціальний дозвіл, який надається після проходження відповідної перевірки. Цей дозвіл діє лише протягом 10 років, а власник зброї зобов'язаний кожні 5 років проходити перевірку щодо його стану здоров'я та підтверджувати законність підстав для володіння. Крім того, на відміну від багатьох держав Європи, тут на рівні закону передбачено можливість зберігати вдома зброю в зарядженому стані вразі, якщо власник має відповідну ліцензію» [95].

Відповідно, безпосереднім об'єктом контролю у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї для Республіки Чехія, а також реалізація зазначених компетенцій безпосередньо поліцейськими підрозділами стали визначені нормативно-правовими актами умови такого обігу. Саме тому, на нашу думку, з метою визначення напрямів контролю з боку органів Національної поліції у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї необхідно врахувати також і міжнародний досвід організації зазначених правовідносин.

Учені зауважують, що на сьогодні єдиного законодавчого акта, яким би були врегульовані питання обігу зброї, зокрема вогнепальної, в Україні не ухвалено. Історія формулювання законодавства про зброю в Україні зараз як і дискусії щодо її вільного (умовно вільного) обігу триває з моменту набуття незалежності України. На цей час в різні періоди було підготовлено сім проєктів, що мали різні назви від Закону «Про зброю» до «Про цивільну зброю і боєприпаси», які на різних стадіях законотворчого процесу були відхилені, причиною чому була відсутність політичної волі щодо запровадження права отримання вогнепальної зброї цивільними особами. Громадська думка щодо унормування такого права також була неоднозначною. 25 травня 2022 року уряд запустив у Дії онлайн-опитування громадян щодо легалізації носіння вогнепальної зброї цивільними особами. У ньому взяли участь понад 1,7 млн користувачів за стосунку. Наслідки голосування були такими: 62 % учасників підтримали легалізацію зброї для особистого захисту; 19 % проти обігу зброї серед цивільного населення; 18 % підтримують варіант «для спеціальних потреб» [182]. Таким чином, одне з найбільш пріоритетних питань, що безпосередньо пов'язуються з напрямками забезпечення контролю у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, є належний рівень цифровізації введення відповідних реєстрів, а також обліків, що містять інформацію про осіб, які володіють вогнепальною зброєю, а також порушення, допущені ними за весь період користування нею.

У Великій Британії дозвіл на цивільну зброю було запроваджено у ХІХ ст., проте наприкінці ХХ ст. розпочалася реформа щодо заборони

цивільної зброї. Відбулося декілька етапів проведення цієї реформи. Так, дослідники зауважують: «З 1988 року заборонили автоматичну та напівавтоматичну зброю. З 1997 року під заборonoю опинилася короткоствольна вогнепальна зброя. Протягом наступного після реформи року громадяни добровільно здали значну кількість не лише вогнепальної, а й мисливську та спортивну зброю. Нині цивільним громадянам не можна володіти пістолетами, автоматичною та іншою бойовою зброєю. Спортивну, мисливську чи колекційну вогнепальну зброю можна придбати лише в спеціальних торговців. За незаконне володіння зброєю в Британії карають ув'язненням на термін від 5 до 10 років. Як наслідок, за наступні п'ять років відбулося стрімке збільшення кількості злочинів, а саме: на 88 % – злочинів з використанням насильства, на 101 % – озброєних пограбувань, на 105 % – зґвалтувань та на 24 % – вбивств» [25, с. 59]. Водночас, на нашу думку, тотальну перенасиченість українського суспільства незаконним обігом цивільної вогнепальної зброї можливо урегулювати в спосіб виведення її в законне поле, що можливо зробити шляхом прийняття проєкту Закону України щодо обігу цивільної вогнепальної зброї, визначення чіткого кола критеріїв до осіб, які можуть володіти нею, окреслення спектру видів такої зброї та боєприпасів до неї, а також напрацювання чітко сформованої практики щодо контрольних і наглядових заходів у відповідній сфері.

Як зазначає О. Ільченко, однією з основних складових Міністерства внутрішніх справ України є Національна поліція України. Під час проведення реформування правоохоронної системи України необхідно визначити місце Національної поліції в системі Міністерства внутрішніх справ України, форми їх взаємодії та способи координації. У зв'язку з цим, постало нагальне питання щодо впровадження нових стандартів в організації діяльності й управлінні органами Національної поліції [60]. Відповідно, слід зазначити, що на Національну поліцію України покладається значна кількість обов'язків, серед кола яких наявні також і ті, що стосуються контролю за обігом зброї. Зокрема, це питання стосується безпеки суспільства та

правопорядку, а отже, стосується органу охорони правопорядку, що має в цьому сегменті найширші повноваження та права.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дозвільну систему» від 12 жовтня 1992 року № 576 визначає, що контроль за дотриманням посадовими особами міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, господарських об'єднань і громадянами встановленого порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, здійснюється безпосередньо Міністерством внутрішніх справ [121]. Дозвільна система – це особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку і використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави та безпеки громадян (п. 1 розділу I Положення про дозвільну систему) [72].

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про Національну поліцію», до переліку основних повноважень поліції належать:

- здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту й активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

- здійснення у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин [124].

Ці положення чітко визначають роль і місце Національної поліції України в механізмі контролю за обігом, зокрема цивільної вогнепальної

зброї, оскільки на сьогодні поліція контролює обіг нагородної вогнепальної зброї, кількість якої в умовах відбиття збройної агресії росії проти України постійно зростає.

Наприклад, віднедавна запрацював Єдиний реєстр зброї, ініціатива створення якого належить Міністерству внутрішніх справ України. Як зазначає І. Клименко, основними перевагами впровадження Єдиного реєстру зброї є те, що громадяни зможуть легко отримувати інформацію про свою зареєстровану зброю. Крім того, завдяки діджиталізації послуг у сфері обігу зброї процедура отримання дозволів буде спрощеною. Єдиний реєстр зброї передбачає також створення електронних кабінетів. Таким чином, українці зможуть отримати послугу не виходячи з дому, без відвідування органу Національної поліції, шляхом подачі документів через «Єдине вікно громадянина» (<https://services.mvs.gov.ua>) або в магазині з продажу зброї [64].

Стосовно напрямів контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї слід зауважити, що законодавство України чітко визначає вектори, у межах яких Національній поліції України як основному суб'єкту належить провадити свою діяльність.

Відповідно до ст. 4 проєкту Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25 червня 2021 року), державна політика у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї спрямована на: визначення принципів, підстав і порядку обігу в Україні цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї; встановлення державного контролю за обігом в Україні цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, додержання законодавства про їх обіг; запобігання потраплянню цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї у незаконний обіг; встановлення правил обігу цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї в Україні; встановлення вимог безпеки й технічних вимог до цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї; виведення цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї з незаконного обігу; встановлення юридичної відповідальності за порушення законодавства про

обіг цивільної вогнепальної зброї; розвиток міжнародного співробітництва у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї [128]. Водночас оскільки до компетенції Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади у сфері правоохорони належить реалізація державної політики, а не її формування, варто зауважити, що крізь призму положень цієї статті напрями контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї можуть бути такими.

Запобігання потрапляння цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї в незаконний обіг. Одним з найбільш пріоритетних напрямів у сфері контролю та нагляду за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні та бойових припасів до неї є запобігання потрапляння таких предметів у незаконний обіг. З огляду на практику протидії злочинності, очевидним є питання про необхідність побудови ефективної системи запобігання певному виду злочинної діяльності, що першочергово слугує забезпеченню прав і свобод людини та громадянина, оскільки ліквідація наслідків такого недотримання законодавства України потребуватиме подальшого поновлення прав і свобод людини та громадянина, що у випадку з інцидентами з вогнепальною зброєю може призвести до непоправних втрат.

Об'єктивною потребою суспільства, що будує правову державу, є протидія злочинності (ст. 1 Конституції України) [71]. Одним з головних напрямів цієї протидії є запобігання злочинності, усунення причин, умов та інших чинників, що її породжують і сприяють її різноманітним виявам. Зазначене створює реальні передумови поступового зміцнення публічної безпеки та правопорядку в державі й зменшення масштабів злочинності. Слід зазначити, що протидія злочинності становить цілеспрямовану комплексну діяльність, що здійснюється як державними органами, господарськими і громадськими організаціями, так і громадськими формуваннями, а також окремими громадянами. Це є завданням усіх гілок державної влади: законодавчої, виконавчої, судової (ст. 6 Конституції України). Протидія злочинності базується на нормативно-правових засадах внутрішньої та зовнішньої політики держави, складовою частиною якої є кримінологічна

політика, що визначає теоретичні основи, напрями, цілі, методи запобіжного впливу на злочинність. Значне місце в цій протидії відводиться, крім зазначених вище суб'єктів, правоохоронним органам, для яких запобігання злочинності, особливо спеціально-кримінологічне запобігання – один з основних професійних обов'язків, який потребує не лише ініціативності, непримиренності, принциповості, творчого підходу, а й високого рівня кримінологічного знання. Практика засвідчує, що сьогодні особливого значення набувають перспективні положення кримінологічної політики держави, навички кримінологічного аналізу злочинності, розробки комплексних заходів для запобігання злочинності, розуміння важливості ресурсного забезпечення програм її непересивної протидії, знання повноважних можливостей суб'єктів запобігання, використання зарубіжного досвіду ефективного впливу на витoki злочинності тощо [149]. Таким чином, напрям запобігання правопорушенням у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в умовах колосального нелегального насичення нею цивільного простору України, а також відсутності сталої практики забезпечення контролю й нагляду за відповідним процесом, що на перших етапах становлення цього інституту створить низку проблем, котрі потребуватимуть системних і комплексних рішень, є найбільш пріоритетним завданням для сучасної правоохоронної системи.

Результати проведення уповноваженими органами Національної поліції заходів щодо запобігання незаконному обігу зброї, боєприпасів та вибухівки, виявлення і перекриття каналів їх надходження до злочинного середовища та посилення контролю за використанням зареєстрованої зброї, недопущення пов'язаних з нею надзвичайних подій, неконтрольованого розповсюдження зброї, спецзасобів, боєприпасів до неї та вибухівки підтверджують позитивний їх вплив на оперативну обстановку в державі та доцільність їх проведення надалі. Зазначені заходи суттєво впливають на оздоровлення оперативної обстановки в країні, а також зменшують кількість злочинів, учинених із застосуванням вогнепальної зброї [162].

О. М. Джужа та Я. Ю. Кондратьєв ототожнюють поняття «профілактика» та «попередження», визначаючи їх як особливий вид соціального управління, що покликаний забезпечити безпеку правоохоронюваних цінностей і полягає в розробленні та здійсненні спеціальних заходів щодо виявлення й усунення детермінант злочинності, а також справлянні запобіжного впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки [80; 92, с. 140]. Проте, на нашу думку, надзвичайно актуальним є питання саме запобігання злочинності у сфері незаконного обігу цивільної вогнепальної зброї, оскільки профілакувати можна лише той вид соціальної поведінки, що стійко закріпився в певному суспільстві, а в той час як культура поводження з вогнепальною зброєю з-поміж цивільного населення лише зароджується, постає потреба в проведенні широкої просвітницької кампанії серед населення з основних правових та етичних аспектів використання вогнепальної зброї та її застосування.

Протидія злочинності базується на нормативно-правових засадах внутрішньої та зовнішньої політики держави, складовою якої є кримінологічна політика, що визначає теоретичні основи, напрями, цілі, методи запобіжного впливу на злочинність. Чільне місце в цій протидії відводиться, крім зазначених вище суб'єктів, правоохоронним органам, для яких запобігання злочинності, особливо спеціально-кримінологічне запобігання – один з основних професійних обов'язків, який потребує не лише ініціативності, непримиренності, принциповості, творчого підходу, а й високого рівня кримінологічного знання. Практика засвідчує, що сьогодні особливого значення набувають перспективні положення кримінологічної політики держави, навички кримінологічного аналізу злочинності, розроблення комплексних заходів для запобігання злочинності, розуміння важливості ресурсного забезпечення програм її непересивної протидії, знання повноважних можливостей суб'єктів запобігання, використання зарубіжного досвіду ефективного впливу на витоки злочинності тощо [45; 149]. Відповідно, на нашу думку, найбільш ефективним у цьому напрямі контролю та нагляду за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні

Національною поліцією України є забезпечення здійснення кримінологічного моніторингу ситуації, що безпосередньо пов'язується з будь-якими виявами обігу вогнепальної зброї серед цивільного населення (вчинення правопорушення та застосуванням зброї, порушення правил і визначених законодавством України норм поведінки з вогнепальною зброєю тощо).

А. П. Закалюк визнає пріоритетність терміна «запобігання злочинності» і тлумачить його як «різновид суспільної соціально-профілактичної діяльності, функціональний зміст та мета якої полягає у перешкодженні дії детермінантів злочинності та її виявів, передусім причин та умов останніх через обмеження, нейтралізацію, а за можливості – усунення їхньої дії» [56, с. 324; 80]. Причому змін потребуватиме також і Кримінальний кодекс України, котрий, на нашу думку, має бути доповнений низкою норм і положень, що прямо передбачають кримінальну відповідальність за вчинення тих чи інших (співмірних за тяжкістю) правопорушень у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї.

Профілактичний вплив здійснюється шляхом розроблення та реалізації різноманітних економічних та соціальних проєктів і програм, які також опосередковано сприяють утіленню спеціально-кримінологічних запобіжних заходів; спеціально-кримінологічне запобігання злочинності здійснюється конкретними державними органами, для яких боротьба зі злочинністю, захист прав громадян є професійним обов'язком. У процесі своєї професійної діяльності спеціальні суб'єкти здійснюють вплив на криміногенні фактори, а також встановлюють причини й умови вчинення злочинів, вживають заходів щодо їх усунення; на індивідуальному рівні запобігання полягає у цілеспрямованих заходах щодо конкретної особи (групи осіб), схильної до вчинення злочину, причин та умов, що детермінують поведінку цієї особи [80; 93, с. 84]. Таким чином, забезпечення концептуального та ситуативного впливу на окремі криміногенні фактори, які стають причинами та формують певні умови вчинення правопорушень у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні, є основним завданням Національної поліції України у сфері

запобігання потраплянню цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї в незаконний обіг.

Виведення цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї з незаконного обігу. Цей напрям діяльності в структурі повноважень Національної поліції України передусім передбачає потребу в спрямуванні оперативних зусиль і ресурсів з виявлення цивільної вогнепальної зброї, що перебуває в незаконному обігу, на документування таких фактів і забезпечення притягнення до юридичної відповідальності винних у цьому осіб.

Серед суспільно-небезпечних явищ, які становлять загрозу нормальному розвитку держави, суттєво обмежують права та свободи людини, значну кількість становлять правопорушення, які передбачають різноманітні дії зі зброєю або щодо зброї. Незаконний обіг зброї є одним з чинників, які негативно впливають на стан безпеки в країні. Незаконний обіг вогнепальної зброї, вибухових речовин і пристроїв завжди становив серйозну загрозу суспільній безпеці. Збройні напади завдають непоправної шкоди життю та здоров'ю громадян, мають резонансний характер, посилюють страх і відчуття незахищеності в населення, нівелюють у суспільній свідомості зусилля держави, спрямовані на стабільний розвиток суспільства, забезпечення прав і свобод людини, створення гідних умов життя. Міжнародне співтовариство також дедалі більше визнає загрозу незаконного обігу зброї як внутрішню проблему держави, а також як суттєвий чинник впливу на транснаціональну організовану злочинність [187; 188]. Таким чином, виведення цивільної вогнепальної зброї та боєприпасів до неї з нелегального обігу, належне ведення реєстру відповідної зброї, а також ефективний контроль і нагляд за її обігом є ключовими підвалинами забезпечення прав і свобод людини та громадянина не лише у воюючій країні, а й у країні з високим індексом злочинності та необхідності індивідуалізованого підходу до захисту прав і свобод людини та громадянина кожним особисто.

Важливо активно залучати до процесу запобігання кримінальних правопорушень інші галузі суспільства, такі як освіта, наука, бізнес і громадські організації. Інформаційні кампанії та освітні заходи можуть значно підвищити рівень усвідомлення громадян щодо небезпеки незаконного обігу вогнепальної зброї та інших предметів, а також навчити їх правильно реагувати на можливі загрози. Бізнес-структури можуть відігравати вагомий роль у забезпеченні безпеки й участі в програмах з контролю за обігом зброї та бойових припасів у своїх сферах діяльності. Значний внесок у процес запобігання цих кримінальних правопорушень можуть зробити заклади освіти. Адже вони здатні шляхом включення до навчальних планів навчальних дисциплін з безпеки та правопорядку, проведення тренінгів і семінарів формувати в молоді повагу до правової культури стосовно отримання відповідних навичок. Наукові дослідження можуть виявити новітні методи та стратегії запобігання злочинності, а також сприяти впровадженню ефективних заходів у цій сфері. Залучення наукових та експертних установ до аналізу ситуації та розроблення стратегій запобігання може забезпечити об'єктивність і наукове підґрунтя у розв'язанні цієї проблеми. Отже, для досягнення успіху в запобіганні зазначених вище кримінальних правопорушень необхідно включити всіх зацікавлених сторін у спільний процес. Лише взаємодія правоохоронних органів, владних структур, громадськості, бізнесу, науки та міжнародних партнерів може забезпечити ефективний захист громадян, збереження миру та стабільності в суспільстві [177].

Слід зауважити, що предметом злочинного посягання злочинів, передбачених статтями 262–264 КК України, є вогнепальна зброя, до якої належать усі види бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї (крім гладкоствольної мисливської), призначені для механічного ураження живої цілі на відстані, а також знищення чи ушкодження навколишнього середовища, для здійснення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюється під час згоряння вибухової речовини – пороху чи

інших спеціальних займистих сумішей. Вона може бути як саморобною (кустарного виготовлення), так і виготовлена промисловим способом (заводським). Предметом злочину, передбаченого ст. 264 КК України, крім зазначених вище видів вогнепальної зброї, може бути також і гладкоствольна мисливська вогнепальна зброя та бойові припаси до неї [87; 178]. Ця кримінально-правова характеристика передусім необхідна в умовах, коли правовий інструментарій механізму вилучення цивільної вогнепальної зброї з незаконного обігу безпосередньо пов'язаний з необхідністю здійснення кримінального провадження щодо такого факту або конкретних підстав здійснення поліцейських функцій. Причому варто звернути увагу на те, що в національному законодавстві досліджувана категорія досить широко тлумачиться, що своєю чергою зумовлює потребу в опрацюванні додаткових ланок у відповідній системі та напрацювання конкретного механізму вилучення з обігу елементів цивільної вогнепальної зброї, а також боєприпасів до неї.

Як слушно зауважують М. Г. Щербаковський, Д. В. Андрєєв, у законопроектах сформульовано такі визначення: обіг (оборот) зброї – виробництво зброї, торгівля зброєю, продаж, передача, придбання, колекціонування, експонування, спадкування, облік, зберігання, носіння, перевезення, транспортування, використання, вилучення, знищення, ввезення зброї до України та вивезення зброї з України [125]; обіг зброї – виробництво зброї, торгівля зброєю, продаж, обмін, дарування, передача, придбання, колекціонування, експонування, спадкування, облік, зберігання, носіння, перевезення, транспортування, застосування, вилучення, утилізація, ввезення зброї до України та вивезення зброї з України [126]; оборот зброї – виробництво зброї, торгівля зброєю, продаж, обмін, дарування, передача, відчуження в інший законний спосіб, придбання, колекціонування, експонування, спадкування, облік, зберігання, носіння, перевезення, транспортування, застосування, вилучення, утилізація, ввезення зброї до України та вивезення зброї з України [131; 187]. Таким чином, оскільки

обігом зброї є не лише правовий режим її користування, а й особливості, пов'язані з виробництвом і торгівлею, а також будь-які дії, пов'язані з передачею від одного володільця до іншого, питання, пов'язані з вилученнями з незаконного обігу цивільної вогнепальної зброї, подекуди може вийти значно ширше за межі компетенції діяльності Національної поліції України, що своєю чергою потребуватиме додаткового правового регулювання, оскільки Національна поліція України, як і будь-який інший орган державної влади, діє виключно в межах та в спосіб, визначені законодавством України з метою захисту прав і свобод людини та громадянина.

Розвиток міжнародного співробітництва у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї. Цей напрям актуальний з огляду на широкомасштабну збройну агресію РФ проти України, коли ринок незаконної вогнепальної зброї заповнив усю територію України. Крім того, з огляду на євроінтеграційний курс і необхідність посилення протидії транскордонній злочинності, надзвичайно важливим є ефективне функціонування всіх органів державної влади, до кола компетенції яких належить міжнародне співробітництво у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї, а також протидія міжнародній злочинності в зазначеній сфері.

Деякі вчені виокремлюють такі напрями міжнародного співробітництва держав у сфері боротьби зі злочинністю, як: визнання небезпечності для держав певних кримінальних діянь і необхідність застосування спільних заходів для їх припинення; надання допомоги в розшуку правопорушників, що переховуються на чужій території, передача їх заінтересованій державі; допомога в отриманні необхідних матеріалів у кримінальній справі; вивчення проблем злочинності й боротьби з нею, питань пенітенціарної системи; надання практичної допомоги окремим державам у вивченні та розв'язанні проблем злочинності; обмін інформацією [35, с. 229–233]. Таким чином, з огляду на триваючу збройну агресію російської федерації, а також значний наплив вогнепальної зброї на нелегальному ринку в Україні, що

перспективно може потрапити до країн Європейського Союзу, надзвичайно важливою є необхідність налагодження взаємодії в цьому контексті, а також залучення всіх необхідних людських та інституційних ресурсів до розв'язання зазначеної проблеми та запобігання поширенню зазначеного виду кримінального правопорушення.

Вогнепальну зброю зазвичай виготовляють для законних ринків ліцензовані виробники. Однак у будь-який момент свого життєвого циклу вона може потрапити на нелегальні ринки. Діяльність правоохоронних органів спрямована на те, щоб зупинити її незаконний обіг. У багатьох частинах світу вогнепальна зброя перебуває в загальному доступі для людей, які можуть собі її дозволити фінансово. Вогнепальна зброя може обертатися на легальному й нелегальному ринку упродовж тривалого періоду часу, оскільки вона є товаром тривалого вжитку. Це своєю чергою ускладнює процес запобігання її розповсюдженню, створює перешкоди в процесі контролю ситуації зі зброєю. [44].

У сучасних умовах злочинність набуває нових форм. У її розпорядженні зосереджені значні силові та фінансові ресурси, новітні досягнення науки й техніки. Виникають і швидкими темпами поширюються нові види злочинів, особливо в економічній сфері, такі як комп'ютерні, інформаційні, банківські злочини, для яких не існує національних кордонів, а досвід боротьби з ними в міжнародного співтовариства загалом, і в окремих державах зокрема ще недостатній. На сьогодні жодна держава не має можливості самотійно боротися з міжнародною злочинністю та корупцією, а тому вкрай важливим є міжнародне співробітництво в цій сфері. Загальновизнаним центром з координації та розвитку міжнародних зв'язків є ООН. У межах цієї Організації здійснюється співробітництво щодо боротьби зі злочинністю (передусім під час Конгресів ООН з відвернення злочинності та поведінки з правопорушниками, у роботі Комісії з запобігання злочинності та кримінального правосуддя, Управління ООН з боротьби з наркотиками і злочинністю, Міжрегіонального науково-дослідного інституту

ООН з питань злочинності). Важливе місце в організаційно-правовому механізмі боротьби зі злочинністю належить Міжнародній організації кримінальної поліції (далі – Інтерпол). Метою Інтерполу, відповідно до ст. 2 її Статуту, є: забезпечення широкої взаємодії всіх органів (установ) кримінальної поліції в межах відповідного законодавства країни в дусі Загальної декларації з прав людини та створення і розвиток установ, які можуть успішно сприяти відверненню міжнародної злочинності й боротьбі з нею [148]. Тобто, підкреслюючи сутність і значення Інтерполу як міждержавної поліцейської організації, що забезпечує координацію та безпосередність здійснення протидії транскордонній злочинності, сукупно зі повноваженнями відділу контролю за обігом зброї Національної поліції України, на нашу думку, найбільш доцільним є обґрунтування окремої лінії роботи за напрямом протидії незаконному обігу цивільної вогнепальної зброї в Інтерполі, а також визначення відповідальної особи за цей напрям у сфері міжнародної діяльності, безпосередньо у відділі контролю за обігом зброї, що дозволить найбільш ефективно розподілити людські ресурси та належним чином організувати відповідну взаємодію як всередині України, так і на міждержавному рівні.

Одним з перших юридично значущих документів, що заклали правові підвалини контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення на теренах Європейського Союзу, стала Європейська конвенція про контроль за придбанням і зберіганням вогнепальної зброї приватними особами 1978 року, відповідно до ст. 2 якої країни-підписанти вживають заходів щодо надання одна одній взаємної допомоги через відповідні адміністративні органи в припиненні незаконного обігу вогнепальної зброї, а також у відстеженні та виявленні вогнепальної зброї, що переміщується з території однієї держави на територію іншої [53]. Попри те, що розроблення вказаного вище міжнародного документа здійснювалось у межах Ради Європи, вона мала пряме значення і для Співтовариств, оскільки в ній брали участь держави – члени Європейського економічного співтовариства. Отже,

учасники, відповідно до ст. 4 Конвенції зобов'язалися надавати адміністративну правову допомогу з метою протидії незаконному обігу цивільної вогнепальної зброї та боєприпасів. Конвенція передбачала також сприяння пошуку та виявлення зброї і боєприпасів, переміщених з території однієї держави-учасниці на територію іншої. Причому положення Конвенції не застосовуються до торгівлі зброєю державами або особами, що діють за їх дорученням [141].

До ключових напрямів міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю О. М. Джужа та Ю. Ф. Іванов включають: а) прийняття та реалізацію договорів про боротьбу зі злочинами, що становлять міжнародну небезпеку; б) надання правової допомоги в кримінальних справах, включаючи екстрадицію; в) розроблення міжнародних норм і стандартів, що забезпечують захист прав людини у сфері охорони правопорядку; г) регламентування питань національної та міжнародної юрисдикції; д) взаємодію в попередженні, виявленні, припиненні й розкритті злочинів міжнародного характеру [92, с. 61]. Водночас кожний з цих напрямів може бути структурований залежно від рівня суспільної небезпеки та поширення того чи іншого злочину. Відповідно до цього критерію можна виділити види міжнародного співробітництва в боротьбі з такими злочинними діяннями: міжнародним та внутрішньодержавним тероризмом; захопленням заручників; незаконним обігом наркотичних, хімічних та ядерних речовин; незаконною торгівлею зброєю та боєприпасами; незаконними операціями у сфері високих технологій (передусім комп'ютерними злочинами); міжнародною та національною корупцією; незаконними банківськими операціями та фальшуванням; крадіжками автомобілів та їх контрабандою; незаконним переміщенням людей через кордон; торгівлею жінками та дітьми з метою їх сексуальної експлуатації; торгівлею людьми задля пересадки людських органів [35].

Нормами Директиви 2021/555 встановлено обов'язкову відповідність внутрішнього законодавства країн-членів ЄС щодо обігу вогнепальної зброї

невійськового призначення вимогам, визначеним вказаною директивою. Зокрема, за підсумками прийняття Директиви 2021/555 країни-члени почали активно запроваджувати у внутрішнє національне законодавство норми, встановлені зазначеним міжнародним документом. Так, в Ірландії було видано об'ємну постанову Уряду [198]; у Люксембурзі прийнято новий Закон «Про зброю та боєприпаси» 2022 року та внесено відповідні зміни до Кримінального кодексу [195]; своєрідний рекорд поставила Чехія, де були внесені зміни до 41 нормативного акта різної юридичної сили [196]. Примітно, що окрема група країн, такі як Литва та Швеція, після оцінки якості норм національного законодавства у сфері обігу вогнепальної зброї невійськового призначення, дійшли висновку про недоцільність запровадження вищевказаних змін, з огляду на відповідність внутрішніх правил і стандартів вимогам, передбаченим Директивою 2021/555. Також до пріоритетних завдань, визначених вказаною директивою, належить відстеження потоків зброї та її переміщення в просторі. У цьому зв'язку Директивою 2021/555 визначено вимоги до суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють продаж зброї, у контексті ведення відповідного реєстру, який має включати: 1) журнал вогнепальної зброї із зазначенням всіх записів щодо придбання та продажу вогнепальної зброї; 2) відомості, які дають можливість уповноваженим представникам правоохоронних органів чітко та швидко ідентифікувати вогнепальну зброю [141].

З огляду на зазначене, Національна поліція України в механізмі контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї є визначальним суб'єктом, котрий здійснює повноваження щодо забезпечення його функціонування, обліковуючи зброю, видаючи дозволи на її придбання, а також контролюючи процес її зберігання.

У підрозділі досліджено особливості функціонування механізму контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, сформовано бачення щодо ролі та місця Національної поліції України в указаній конструкції, доведено, що остання як орган державної влади спеціально

уповноважений на здійснення такої діяльності, має найширше коло компетенції.

Важливість забезпечення належного контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні є обов'язком держави, що потребує негайного виконання, оскільки в сучасних умовах відбиття збройної агресії росії проти України як ніколи важливо забезпечити можливість реалізації права на самозахист всім громадянам України, що мають таке намагання.

Механізм контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні складається з контролюючого органу та підконтрольних суб'єктів. Важливим є зазначення того, що в цій ситуації – контролюючий орган один – Національна поліція України, а поряд із цим, підконтрольними є як організації та особи, що виготовляють таку зброю, або здійснюють її реалізацію (продаж), у законний спосіб так і ті, хто безпосередньо нею володіють, зберігають та використовують/застосовують.

Додатково обґрунтовано, що механізм контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї має багатокomпонентну структуру та за своїм змістом є адміністративно-правовим, оскільки регулює взаємини держави та окремих суб'єктів суспільства. Крім суб'єктів та об'єктів, контроль містить також права, обов'язки, повноваження та межі компетенції в тих чи інших учасників цих правовідносин.

Констатовано потребу в аналізі правових засад здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції, оскільки їх діяльність безпосередньо визначається нормативно-правовими засадами, а функції можуть бути реалізовані виключно в межах і в спосіб, визначені законодавством України, що безпосередньо впливає на інституційну спроможність поліції захищати права і свободи людини та громадянина.

1.4. Правові засади здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції

Правові засади здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції є мірилом можливостей діяльності відповідного органу державної влади, оскільки всі такі організації та інституції зобов'язані діяти виключно в межах і в спосіб, визначені законодавством України. В умовах утворення нового інституту, обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні надзвичайно важливим є питання формування належної системи правових засад здійснення контролю за її обігом, а також чітких правил поведінки з вогнепальною зброєю, що прямо чи опосередковано пов'язано з діяльністю всіх органів державної влади, передусім Національної поліції України.

Слід зауважити, що інституційна спроможність Національної поліції щодо захисту прав і свобод людини та громадянина, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні, безпосередньо залежить від нормативно-правового забезпечення того чи іншого вектора діяльності. Це, зокрема, безпосередньо стосується інституту обігу цивільної вогнепальної зброї, для утворення якого на теренах України є всі необхідні соціально-правові підстави, але відсутність практики правозастосування відповідних норм може спричинити суттєві труднощі й масові порушення прав і свобод людини та громадянина. У зв'язку з цим, аналіз правових засад здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, зокрема Національною поліцією України як основним органом державної влади, що забезпечує реалізацію відповідного вектора державної політики, є надзвичайно важливим.

Сьогодні в Україні наявні проблеми, що можуть стати на заваді легалізації вогнепальної зброї. Однією з найбільших проблем є корупція. Українські науковці зазначають: «Навіть якщо досконалий законопроект про легалізацію обігу вогнепальної зброї буде прийнятий Верховною Радою, це

не означає, що будь-хто зможе вільно купувати, зберігати та носити при собі пістолет тощо. За такою можливістю стоїть складна процедура отримання ліцензії, підтвердження належного психічного та фізичного стану, створення належних умов зберігання зброї. І, звичайно ж, це буде досить складний та тривалий процес, отримати кінцевий позитивний результат буде не так уже й легко. Проте, як завжди, знайдуться особи, які будуть зацікавлені в тому, щоб обійти встановлену законом процедуру отримання ліцензії та вирішити питання з потрібними дозволами “по блату” або ж за “символічну винагороду” – хабар» [25, с. 58; 139]. На нашу думку, належить цілком погодитись із запропонованою позицією, оскільки неоднозначність законодавчого регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї безпосередньо впливає на ймовірність порушень прав і свобод людини та громадянина із застосуванням цієї зброї. Певною мірою ситуація з поліваріативністю проєктів законів України та інших нормативно-правових актів, якими пропонується врегулювати механізм обігу цивільної вогнепальної зброї, пояснюється надзвичайною гостротою та актуальністю цього питання для українського суспільства загалом й законодавця зокрема, а отже, потребує комплексного вирішення не лише на рівні законів України, а й на рівні підзаконних нормативно-правових актів, що регулювали би окремі аспекти відповідної діяльності.

Реалізація державної політики в правовій, соціальній, економічній сфері тощо безпосередньо пов'язана з проведенням комплексного реформування всіх галузей публічного управління, укріплення законності та дисципліни на всіх рівнях системи органів виконавчої влади. Зазначені системні перетворення виконавчої гілки влади засновані на конституційних принципах забезпечення безпеки особи, суспільства й держави, створенні належних умов щодо реалізації конституційних прав і свобод громадян у різноманітних сферах суспільного життя, з яких однією з найбільш затребуваних у суспільстві є відносини в галузі обігу вогнепальної зброї невійськового призначення. На теренах нашої держави незаконний обіг

вогнепальної зброї невійськового призначення останнім часом набув глобальних масштабів і серйозно вплинув на соціально-психологічну атмосферу в суспільстві, здійснюючи негативний вплив на економіку, політику та правопорядок у країні [140].

Адміністративно-правове регулювання обігу зброї є частиною державного регулювання, яке становить процес послідовного використання адміністративно-правових засобів для досягнення суспільної мети регулювання та правомірної поведінки учасників суспільних відносин у сфері обігу зброї. Належне регулювання обігу зазначених предметів дозволяє досягнути правильної поведінки суб'єктів, у повному обсязі реалізовувати їхні права та виконувати обов'язки у межах, встановлених законодавством. Розглядаючи зброю як об'єкт правового регулювання, слід зауважити, що обіг зазначених предметів має досить жорстко контролюватися державою. Причому гарантувати захист і реалізацію прав громадян у цій сфері можна лише за особливого порядку правового регулювання, тобто встановивши відповідний адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні [52]. Слід зауважити, що на сьогодні в Україні вже діє низка нормативно-правових актів, які врегульовують окремі питання, пов'язані з виготовленням, придбанням, зберіганням та обліком вогнепальної зброї. Проте нові правові реалії, які чітко формують необхідність легалізації цивільної вогнепальної зброї, а також зумовлюють необхідність створення всіх необхідних правових засад володіння нею цивільним населенням, зумовлюють необхідність підготовки та опрацювання питання щодо правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні. З огляду на специфіку правовідносин, які полягають у взаєминах між державою, що має монополію на насилля, та особою, що має право на захист себе від протиправних посягань, такі відносини є адміністративно-правовими.

Проблеми адміністративно-правового забезпечення обігу вогнепальної зброї набули відображення в низці наукових публікацій [52; 55; 140], у яких дослідники зосередили увагу на аналізі: правових аспектів легалізації обігу

та застосування цивільними особами вогнепальної зброї для відсічі збройної агресії російської федерації; змісту адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї; особливостей здійснення контролю поліцією за обігом вогнепальної зброї в умовах воєнного стану; сучасного стану нормативно-правового регулювання відносин у сфері обігу зброї; особливостей правового регулювання обігу зброї в умовах дії надзвичайних адміністративно-правових режимів тощо [140].

Наказ МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» встановлює, яким чином органи (підрозділи) поліції із здійснення дозвільної системи здійснюють контроль за дотриманням правил дозвільної системи посадовими особами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій і громадянами, а також визначає завдання даних органів (підрозділів) [119]. Зазначений нормативно-правовий акт передусім урегульовує організаційно-правові засади функціонування суб'єктів Національної поліції України, що уповноважені на контроль за обігом вогнепальної зброї, оскільки цей інститут уже функціонує в державі (прикладом є нагородна вогнепальна зброя, зокрема для цивільного населення). Проте, з урахуванням запропонованих нормативно-правових конструкцій, що викладені в проєкті закону України щодо обігу цивільної вогнепальної зброї, котрий готується до другого читання у Верховній Раді України, зазначений нормативно-правовий акт потребуватиме внесення суттєвих змін, або й взагалі прийняття нового.

Т. А. Шумейко розкриває сутність і надає характеристику контрольно-наглядовим процедурам реалізації державної політики у сфері обігу зброї в

Україні. Науковець доводить, що цим процедурам притаманні такі особливості: 1) вони є адміністративними процедурами й основним елементом контрольного процесу у сфері обігу зброї; 2) їх об'єктом є: суб'єкти, що діють у сфері обігу зброї; елементи у сфері обігу зброї (зброя, її основні частини; боєприпаси; стрілецькі тири, сховища, де зберігається зброя, магазини зброї); 3) їх предмет має такі умовні групи: а) предмет, що стосується дотримання правопорядку у сфері (внутрішній контроль на об'єктах дозвільної системи, додержання порядку виготовлення зброї тощо); б) предмет, що стосується реагування на виявлені факти порушення правопорядку у сфері (службові розслідування за випадком крадіжки зброї, що знаходяться на обліку органів поліції; усунення виявлених порушень у сфері); в) предмет контролю, що стосується виявлення ризиків та інших негативних факторів дотримання правопорядку у сфері (дозволи; бланки дозволів; картотеки власників зброї; приміщення, у яких розміщена зброя); 4) вони є імперативними й об'єктивують превентивну роботу в зазначеній сфері); 5) мають переважно безперервний (систематичний) характер, а в межах контролю – періодичний характер; 6) їх здійснюють суб'єкти владних повноважень, на яких законодавство покладає відповідний обов'язок (безпосередньо – УП ЦОУП, УП ГУНП; опосередковано – ДСНС України); 7) виявляються в особливих формах об'єктивації: а) суто превентивної діяльності; б) реагувальної діяльності; 8) унаслідок об'єктивації обумовлюють відповідні юридичні наслідки [184, с. 28].

З огляду на характеристики досліджуваної сфери, слід зауважити, що адміністративно-правовий режим обігу зброї становить цілісну, особливу систему регулювання всіх видів правовідносин, що виникають у сфері обігу зброї, яка заснована на методах, притаманних відповідній галузі права, і має на меті захист, забезпечення державних та суспільних інтересів, які охороняються законом України [27, с. 190]. Отже, адміністративно-правове регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні крізь призму його правових засад має бути чітко унормованим і сформульованим на рівні

законодавства України, а також деталізованим у підзаконних нормативно-правових актах. Причому положення відповідного законодавства повинні мати імперативний характер для цивільного населення, хоч у цих правовідносинах і не притаманний принцип регулювання «дозволено лише те, що прямо передбачено».

У разі виникнення особливих обставин правове регулювання обігу зброї в суспільстві здійснюється в межах двох адміністративно-правових режимів, один з яких (адміністративно-правовий режим обігу зброї) є постійним, а інший – надзвичайним, який запроваджують відповідно до умов, що склалися. Для належного регулювання обігу зброї під час дії надзвичайних адміністративно-правових режимів у законодавстві України необхідно передбачити обмеження чи заборону виробництва зброї, її ремонту, передачі, придбання, експонування, носіння, перевезення (перенесення), використання, а також ввезення та вивезення таких предметів з території України. Необхідним є також урахування усіх видів зброї, обмеження повинно стосуватися спеціальних засобів активної оборони, які можуть вважатися не смертельною зброєю. Посилений варіант оперативно-службової діяльності, перебування підрозділів Національної поліції в різних стадіях бойової готовності значно впливає на характер використання зброї та спеціальних засобів особовим складом. На сьогодні існує потреба в нормативному закріпленні порядку використання зброї правоохоронними органами також під час дії режиму зони надзвичайної екологічної ситуації [52].

Досягнення зазначеної мети дослідження передбачає визначення поняття обігу зброї, виокремлення його окремих стадій (елементів). У новому тлумачному словнику української мови поняття «обіг» у загальному контексті визначається як використання, вжиток або характерна для товарного виробництва форма обміну продуктів праці та інших об'єктів власності шляхом купівлі-продажу, також обігом є рух товарів та інших цінностей у суспільстві. У великому юридичному енциклопедичному

словнику, окрім зазначеного, обіг характеризується як замкнутий, повний цикл, що повторюється в якому-небудь процесі [52]. Відповідно, питання щодо правових засад обігу цивільних вогнепальної зброї в Україні, стосуються її виготовлення, збирання, ремонтування та інших дій, що будь-яким чином пов'язані з відповідною категорією зброї та можуть становити небезпеку для цивільного населення, а також держави й суспільства.

Цей контроль охоплює обстеження зазначених об'єктів, узгодження укладання трудових договорів на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням спеціально визначених предметів та матеріалів. Крім того, ідеться про профілактичні заходи з метою запобігання і припинення порушень правил дозвільної системи, а також заходи щодо притягнення осіб, які вчинили порушення, до відповідальності згідно з чинним законодавством [151]. Такий підхід зумовлює потребу в деталізації визначених у відповідному законі України положень на рівні підзаконних нормативно-правових актів, які своєю чергою мають регулювати кожную сферу окремо. Безпосереднє здійснення господарської діяльності, що пов'язана з продажем цивільної вогнепальної зброї, а також її ремонтуванням чи обслуговуванням, на нашу думку, так само має визначатися окремими нормативно-правовими актами.

Головна особливість правовідносин у сфері обігу зброї полягає в тому, що всі вони без винятку мають здійснюватися під жорстким контролем з боку держави, тобто уповноважених на те державних органів. Здійснення контролю у сфері управління соціальними процесами посідає чільне місце, він дає змогу корегувати діяльність підвладних суб'єктів шляхом перевірки фактичного стану справ. Проте цим контроль не обмежується, він доповнюється управлінським впливом, який дозволяє усунути порушення або недотримання обов'язкових правил поведінки. Отже, елементами обігу зброї є: виробництво зброї, її ремонт, торгівля, передача, придбання, колекціонування, експонування, облік, зберігання, носіння, перевезення

(перенесення), використання, вилучення, утилізація, ввезення та вивезення з території України, а також контроль з боку уповноважених державних органів за дотриманням установлених правил щодо здійснення кожного без винятку виду правовідносин у визначеній сфері [52]. На нашу думку, слід цілком погодитись із запропонованою позицією, оскільки монополію на насилля в будь-якому демократичному утворенні має лише держава. Причому в умовах запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні необхідно належним чином організувати контрольні та наглядові процедури, що безпосередньо пов'язані із забезпеченням прав і свобод людини та громадянина в повсякденному житті. Водночас окремої уваги потребують повноваження та компетенції Національної поліції України, що є основним суб'єктом забезпечення прав і свобод людини та громадянина в широкому значенні, а також забезпечує контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї та нагляд за цими процесами. Збільшення кількості вогнепальної зброї, якою володітиме населення, є основною підставою для розширення кола повноважень Національної поліції України в цій сфері, що зумовлено підвищенням загроз і збільшенням ризиків для кожного пересічного громадянина, який такою зброєю не володіє.

Пік потрапляння в незаконний обіг зброї припав на 2014-й – початок 2015 року. Тоді зміщувалася лінія зіткнення, відбувалася постійна ротація військових підрозділів та добровольчих формувань і лише починала вибудовуватися система фільтраційних заходів у місцях виїзду. Причому потік нелегальної зброї із зони бойових дій став таким, що озброїтись тепер – не проблема для пересічного громадянина; водночас законослухняний громадянин стає більш привабливим об'єктом для збройного нападу, адже він фактично став беззахисним [25, с. 58]. Тому на сьогодні особливо важливо розглянути на рівні законодавства регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї, адже фактична кількість зброї в населення України сьогодні засвідчує «...потребу в перегляді наявних правил дозвільної системи для забезпечення публічної безпеки» [13, с. 29; 139].

В умовах перенасичення українського суспільства зброєю, що зумовлено протистоянням широкомасштабному російському вторгненню, питання її легалізації набуло ще більшої актуальності. Масштаби збройної агресії росії станом на 2022 рік, порівняно з 2014 та 2015 роками, є неспівмірними. Динаміка підвищення кількості злочинів, учинених із застосуванням нелегальної вогнепальної зброї в період з 2016 до 2020 року, вказує на нагальність потреби у виробленні ефективного механізму реагування на відповідні виклики.

Зовнішній контроль, який здійснює МВС України як основний контролюючий суб'єкт у сфері обігу зброї, поширюється на об'єкти дозвільної системи, підприємства, установи, організації, господарські об'єднання, де здійснюється вироблення, ремонт, зберігання та використання зброї, спеціальних засобів, та передбачає: контроль за дотриманням режимних правил з перевезення, обліку, зберігання та використання зброї, спеціальних засобів відповідними організаціями; контроль за станом технічного устаткування визначених об'єктів; контроль за станом охорони об'єктів (сигналізація, відповідний особовий склад тощо); контроль за технічним станом транспорту, що здійснює перевезення зброї; контроль за організацією відомчого контролю зі збереження предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система (зокрема, зброя та спеціальні засоби); контроль за відповідністю складу працівників до вимог, які висуваються законодавством щодо укладення трудових договорів з громадянами на виконання робіт, пов'язаних з обігом зброї [49]. Безперечно, наявні в законодавстві України норми, що пов'язані із заходами щодо контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї та системним моніторингом відповідної ситуації, мають бути переглянуті та оптимізовані. Різке збільшення кількості предметів моніторингу та контролю, зокрема, потребуватиме розширення штатної чисельності відповідних підрозділів у структурі Національної поліції України.

Як слушно зазначають вітчизняні дослідники, відсутність чіткої правової регламентації володіння вогнепальною зброєю в Україні призводить до того, що межа між законним і незаконним володінням іноді стає розмитою [86, с. 15]. Верховна Рада України 23 лютого 2022 року опублікувала проєкт Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю», метою якого є посилення дотримання режиму законності в питаннях визначення правового режиму власності на зброю, закріплення основних прав та обов'язків громадян і юридичних осіб щодо виробництва, набуття, володіння, розпорядження та використання зброї і боєприпасів, врегулювання інших суспільних відносин, що безпосередньо з цим пов'язані [115; 139]. Попри те, що цей проєкт Закону України на сьогодні перебуває на розгляді Верховної Ради України, його положення, на нашу думку, потребують додаткового опрацювання, оскільки питання, пов'язані з правовим режимом обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні, є надзвичайно гострими та болісно сприймаються всім українським суспільством.

Спеціальні засоби, які слід віднести до категорії несмертельної зброї, представлені на сьогодні значним розмаїттям видів і моделей, обіг яких далеко не завжди має відповідну правову регламентацію. На сьогодні є необхідність чіткого нормативного відзначення визначення порядку використання та застосування видів несмертельної зброї, зокрема в умовах дії надзвичайних правових режимів. Ще одним з аспектів, який визначає особливості обігу зброї в правоохоронній сфері під час дії надзвичайних правових режимів (воєнного або надзвичайного), є переведення правоохоронних органів у стан бойової готовності. Залежно від зазначених рівнів існують і розбіжності стосовно використання зброї та спеціальних засобів особовим складом. Аналіз нормативно-правових документів, зокрема відомчого рівня, засвідчує, що невирішеним залишається питання стосовно регулювання обігу зброї під час дії режиму зони надзвичайної екологічної ситуації. Така потреба, безперечно, існує, адже в разі встановлення надзвичайного адміністративно-правового режиму існує висока ймовірність

появи масових порушень громадського порядку [52]. На нашу думку, хоча питання обігу цивільної вогнепальної зброї залишається неврегульованим, у частині, що стосується дії режиму надзвичайної екологічної ситуації, більш актуальним, на нашу думку, є необхідність унормування особливостей обігу цивільної вогнепальної зброї в умовах дії правового режиму воєнного стану. Крім того, потребує уточнення конструктивна особливість правового режиму обігу цивільної вогнепальної зброї та застосування її з метою реалізації заходів щодо відсічі агресору, оскільки це питання залишається до сьогодні невирішеним, а ефективність використання короткоствольної вогнепальної зброї як інструменту оборони від натренованих збройних утворень є сумнівним.

Нормативно-правове регулювання обігу цивільної зброї має встановлювати баланс між можливістю законного володіння та використання зброї, а також обмежень на володіння зброєю для цивільних осіб. Крім того, ефективність нормативно-правового регулювання цивільного обігу зброї залежить від урахування специфіки України – повномасштабної війни, наявності проблеми корупції, високого рівня злочинності й обігу нелегальної зброї тощо. Сьогодні Україна є чи не єдиною країною в Європі, де відсутнє нормативно-правове регулювання цивільної зброї. Аналіз закордонного досвіду засвідчив, що кожна країна індивідуально підходить до вирішення питання легалізації вогнепальної зброї. Так, можна виокремити такі переваги легалізації вогнепальної зброї: 1) готовність населення до самозахисту в умовах повномасштабної війни; 2) зменшення рівня злочинів проти власності; 3) підвищення рівня безпеки у власному житті за наявності зброї. Натомість основними недоліками легалізації вогнепальної зброї є: 1) ймовірність підвищення рівня самогубств і вбивств; 2) збільшення засуджених осіб через перевищення меж необхідної оборони; 3) можливість зброї потрапити до злочинців; 4) підвищення небезпеки під час затримання злочинців для представників поліції та інших правоохоронних органів; 5) використання вогнепальної зброї під час учинення інших тяжких та особливо тяжких злочинів; 6) створення нових корупційних схем для отримання

дозволу на володіння, носіння, використання та застосування вогнепальної зброї. Тому в подальшому важливо дослідити можливості імплементації закордонного досвіду для створення ефективного механізму легалізації вогнепальної зброї в умовах війни в Україні [139]. Таким чином, зазначені конструктивні й нормативно-правові особливості, на нашу думку, мають бути враховані в положеннях проєкту Закону України, що регулюватиме відповідну сферу правовідносин, оскільки без них такий нормативно-правовий акт втратить свою практичну значущість та можливість право реалізації. Особливу увагу, на нашу думку, необхідно приділити особливостям самозахисту із застосуванням цивільної вогнепальної зброї, а також міри й можливостей застосування її для протидії, запобігання та припинення злочинів. Крім того, одним з найбільш важливих аспектів контролю та нагляду за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, зокрема тих, що належить до кола компетенції Національної поліції України, є необхідність ефективізації функціонування відповідних підрозділів у структурі власне поліції, що виконують відповідні функції, оскільки насичення суспільства цим видом озброєнням, а також планована кількість її реєстрації та купівель уже свідчать про значне збільшення обсягів роботи за цим напрямом діяльності.

Під час виникнення особливих обставин правове регулювання обігу зброї в суспільстві здійснюється в межах двох адміністративно-правових режимів, один з яких (адміністративно-правовий режим обігу зброї) є постійним, а інший – надзвичайним, який вводиться відповідно до умов, що склалися. Для належного регулювання обігу зброї під час дії надзвичайних адміністративно-правових режимів у законодавстві України необхідно передбачити обмеження чи заборону виробництва зброї, її ремонту, передачі, придбання, експонування, носіння, перевезення (перенесення), використання, а також ввезення та вивезення таких предметів з території України. Необхідним є також урахування всіх видів зброї, обмеження має стосуватися спеціальних засобів активної оборони, які можуть вважатися не смертельною

зброєю. Посилений варіант оперативно-службової діяльності, перебування підрозділів Національної поліції в різних стадіях бойової готовності суттєво впливає на характер використання зброї та спеціальних засобів особовим складом. На сьогодні існує потреба в нормативному закріпленні порядку використання зброї правоохоронними органами також під час дії режиму зони надзвичайної екологічної ситуації [52].

Висновки до розділу 1

Проведений у першому розділі дисертаційного дослідження аналіз порушеної проблематики дав змогу дійти низки висновків, що становлять теоретичне та практичне значення для подальшого здійснення дослідження проблематики адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні.

Обґрунтовано позицію про те, що адміністративно-правове регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні означене типовою структурою, що охоплює всі необхідні елементи та всіляко сприяє забезпеченню правопорядку й законності під час вказаного процесу, передбачає широке коло компетенції відповідного центрального органу виконавчої влади, що забезпечує контроль у вказаній галузі. Об'єктом адміністративно-правового регулювання є конкретні суспільні відносини у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, а предметом контрольної діяльності Національної поліції – конкретна зброя чи боєприпаси, тобто предмети чи речі матеріального світу.

Контрольна функція за обігом цивільної вогнепальної зброї, що забезпечується в практичній реалізації Національною поліцією України, є одним з найбільш ефективних інструментів забезпечення правопорядку в суспільстві та дотримання прав і свобод людини та громадянина, не лише тих, що володіють вогнепальною зброєю, а й тих що її не мають. Причому виключне коло компетенції Національної поліції в цьому питанні

підтверджено належним нормативно-правовим забезпеченням, котре хоча й потребує вдосконалення, проте вже на сьогодні є досить ефективним.

До напрямів контролю Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї належать здійснення профілактики у сфері її обігу й убезпечення цивільного населення від правопорушень, виявлення та встановлення конкретних обставин, що свідчать про порушення відповідного правового режиму, а також налагодження міжнародної правової взаємодії у сфері протидії незаконному обігу цивільної вогнепальної зброї, що є важливим не лише для України, а й у транскордонному контексті.

Правові засади контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї як конкретні нормативно-правові положення актів законодавства України розпорошені по різних його видах. Найвищими в цій системі є положення Конституції України, які чітко регламентують право на самозахист і вказують, що питання, пов'язані з обігом цивільної вогнепальної зброї, регулюються окремим Законом України, причому проєкт такого закону на сьогодні знаходиться на розгляді Верховної Ради України. Крім того, правові засади контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї містяться в законодавстві України, що регламентує поліцейську діяльність і визначає відповідні повноваження, а також у низці постанов Кабінету Міністрів та наказів Міністерства внутрішніх справ України, що безпосередньо передбачають певні види й форми контролю.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДІЙСНЕННЯ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

2.1. Форми контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції

Аналізуючи проблемні питання, пов'язані з обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, а також визначаючи роль і місце Національної поліції України в цьому механізмі, необхідно приділити окрему увагу формам контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї відповідними підрозділами зазначеного центрального органу виконавчої влади. Від конкретних способів і прийомів, що втілюються у формах контролю за обігом вогнепальної зброї, залежить безпосередньо результативність цієї діяльності, а отже, рівень забезпеченості правами й свободами людини і громадянина в Україні та світі.

Крім того, окрему увагу, на нашу думку, необхідно приділити визначенню поняття форм контролю та надання тлумачення специфікації контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції України, що своєю чергою безпосередньо впливає на інституційну спроможність відповідного органу державної влади виконувати покладені обов'язки та забезпечувати дотримання прав і свобод людини та громадянина в Україні.

З огляду на те, що близькі за змістом до категорії «форма» слова «прийом», «спосіб», «захід» означені специфікою належного їм зовнішнього вираження, найбільш загальним серед них є саме «форма». Саме цей термін ми обираємо для подальшої характеристики форм контролю за діяльністю правоохоронних органів. Крім того, форми такого контролю (перевірка, ревізія, нагляд, інвентаризація тощо) здійснюються за допомогою як

загальних, так і спеціальних для конкретної форми методів (способів, прийомів, заходів), які пропонуємо розглядати як синоніми. Вважаємо слушною думку В. М. Гаращука, який зазначає, що «будь-який метод має зовні виявлятися у певній формі, жоден метод об'єктивно не може існувати сам по собі, тобто без певної форми» [42, с. 164; 108]. Безперечно, форми як конструктивний елемент адміністративно-правового механізму контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні втілюється в конкретних, практикоорієнтованих заходах. Причому співвідношення понять «прийом», «форма» та «захід» у цьому контексті усвідомлюється як різні види одного явища, оскільки в той чи інший спосіб вони характеризують конкретний вид діяльності відповідного органу державної влади в певній сфері публічних відносин, що чітко спрямовується на захист прав і свобод людини та громадянина.

З урахуванням різноманітності змісту державного управління відбувається формування окремих видів контролю. Державний контроль, становить складну цілісну систему з безліччю назв компонентів. Суттєве значення для практичної організації та правового регулювання державного контролю має класифікація його видів. Класифікація досліджуваних явищ як засіб упорядкування накопичених знань завжди відіграє помітну роль у науці та є важливою методологічною проблемою. Питання типології тих чи інших класів і явищ, безперечно, належать до загальнонаукових. Наукові класифікації є найважливішим засобом теоретичного відтворення об'єкта дослідження. Вони полягають у розподілі об'єктів, що вивчаються будь-якою наукою, за групами (класами, видами) згідно з визначеними ознаками, які наявні в одних об'єктів і відсутні в інших. Класифікація досліджуваних об'єктів має не лише теоретичне значення, оскільки сприяє вдосконаленню понятійного апарату, а й практичне значення [172]. На нашу думку, залежно від етапів здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї та конкретного виду такої діяльності може різнитися і правовий інструментарій, що чітко визначений законодавством України та покладений у вигляді

обов'язків на Національну поліцію України. Причому ситуацію ускладнює те, що на сучасному етапі становлення інституту обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні, а також контролю за відповідним процесом відсутні конкретні практичні приклади такого обігу, оскільки впровадження в обіг цивільної вогнепальної зброї в Україні відбувається вперше.

Значну кількість форм контролю визначено в Законі України «Про прикордонний контроль», а саме: перевірка документів; огляд осіб, транспортних засобів, вантажів; перевірка виконання іноземцями, особами без громадянства умов перетинання державного кордону в разі в'їзду в Україну, виїзду з України та транзитного проїзду територією України; перевірка автомобільних транспортних засобів з метою виявлення викрадених (ч. 3 ст. 2) [130; 163]. Таким чином, застосовуючи аналогію в наукових дослідженнях, можна стверджувати, що особливої уваги та детального відпрацювання потребує перелік конкретних контрольних заходів, що здійснюватимуться Національною поліцією України з метою забезпечення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, оскільки відповідний орган державної влади зобов'язаний діяти виключно в межах і в спосіб, визначені законодавством України, та не може вчиняти тих дій, що прямо непередбачені законодавством.

М. С. Пушкар висловлює думку про те, що метою контролю є отримання інформації особливого виду, яка характеризує кількісні та якісні показники господарської та фінансової діяльності підприємства: міру ефективності використання ресурсів, задіяних у процесах обороту капіталу, окремих видів діяльності, бізнес-процесів та економічного потенціалу [132, с. 95; 181]. Таким чином, однією із фундаментних характеристик успішного контролю та нагляду є забезпечення узагальнення інформації про наявний рух цивільної вогнепальної зброї з моменту її виготовлення до отримання у власність конкретним громадянином України та подальшого передання, чому власне і сприяє запуск реєстру вогнепальної зброї в Україні, котрий також

може слугувати інструментом контролю, а не лише узагальнення та моніторингу інформації.

Серед форм контролю науковці називають спеціалізовані, особливість яких полягає в тому, що їх уповноважені застосовувати лише конкретні суб'єкти (парламентські слухання, парламентське розслідування, депутатський запит, розгляд звіту Уряду, прийняття законів) [12, с. 72; 174, с. 148–150]. Зокрема, однією з найбільш ефективних форм контролю в індивідуалізованому форматі є перевірка умов зберігання цивільної вогнепальної зброї за місцем проживання відповідного власника, що дає змогу встановити дотримання чи недотримання відповідних правил і вимог законодавства України конкретним громадянином України.

На думку В. А. Дерія, близькі за значенням до слова «контроль» є слова «спостереження», «перевірка», «нагляд», «дослідження», «моніторинг», «огляд», «відображення», «порівняння» та «з'ясування». Причому дефініцію «контроль» вчений розглядає як одну із функцій управління в усіх сферах людської діяльності [48, с. 49]. Безперечно, варто підтримати зазначену позицію, оскільки всі зазначені дефініції узагальнюються під егідою управління окремими сферами людської безпеки з боку Національної поліції України. Водночас потреба в спостереженні, нагляді, дослідженні та моніторингу відповідних факторів й обставин слугують підґрунтям ефективного провадження контролю та нагляду за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні.

Значна кількість форм контролю обумовлює необхідність у визначенні їх загальних ознак і практично значущих критеріїв їх класифікації. Зокрема, до загальних ознак форм контролю пропонуємо віднести такі: 1) за їх допомогою суб'єкт контролю здійснює надані йому контрольні повноваження (чим ширші такі повноваження, тим різноманітніші форми контролю); 2) за їх допомогою контрольні дії суб'єкта втілюються в певних зовнішніх формах; 3) власне форми контролю здійснюються за допомогою методів контролю та його заходів; 4) у нормативно-правових актах

визначаються фрагментарно та нечітко, у зв'язку з чим ототожнюються з методами й заходами контролю; 5) залежать від мети та завдань контролю, компетенції та повноважень суб'єкта контролю, видів контролю, предмета контролю та багатьох інших обставин; 6) найбільш поширеними серед них є перевірка та спостереження, які досить часто визначаються як синоніми терміна «контроль», або використовуються під час його визначення. Варто зазначити, що на відміну від перевірки, яка в окремих випадках передбачає втручання в оперативну діяльність підконтрольного об'єкта, спостереження такого втручання не передбачає, у зв'язку з чим має профілактичний (превентивний) характер [107, с. 103]; 7) деякі з них (службове розслідування, інспектування, інвентаризація тощо) мають суворо визначену процедуру здійснення, дотримання якої є обов'язковим для посадових осіб, що їх проводять, деякі обираються суб'єктами контролю на власний розсуд, але відповідно до наданих їм повноважень [108]. Усі зазначені складові та характеристики явища контролю, що безпосередньо реалізується уповноваженими суб'єктами, є не лише важливими складовими його законності, а й передумовою ефективності подальшого провадження. З огляду на те, що контроль у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї має на меті забезпечення прав і свобод людини та громадянина в суспільстві (у широкому значенні цього поняття), реалізація такого заходу має здійснюватися лише законними способами, відповідними уповноваженими суб'єктами та в межах наданих їм повноважень.

Наступна форма контролю є логічним продовженням поточної. Його метою є перевірка виконання вимог, приписів, вказівок контролюючих органів про усунення виявлених порушень. Призначення цього контролю – довести до логічного кінця процес контролю, забезпечити його дієвість. Основною метою такого контролю є оцінка досягнутого та розроблення стратегії на майбутнє. Ідеться про контроль за виконанням поставлених завдань, управлінських рішень чи доручень посадових осіб, що здійснюється після закінчення діяльності, за її результатом і ні змінювати, ні втручатись у

процес виконання управлінського рішення вже не може. З допомогою цього виду контролю перевіряється факт виконання, доцільність і законність дій загалом [4; 5]. Натомість поточний (оперативний) контроль проводять у процесі виконання управлінських рішень, поставлених завдань, взятих зобов'язань, власне оперативної діяльності відповідних органів незалежно від того, досягнуті чи ні її кінцеві результати. Завдання поточного контролю полягає в перевірці дотримання умов на конкретних стадіях виконання, виявленні можливих недоліків і завчасному попередженні можливих негативних наслідків неправомірних дій. Поточний контроль здійснюється впродовж усього періоду виконання завдання чи діяльності контролюваного об'єкта. Він дає змогу отримувати відомості не лише про власне діяльність як таку або бездіяльність, а і її відповідність та обсяг щодо попередньо зазначених чи встановлених завдань [172].

Таким чином, на підставі визначеної позиції, на нашу думку, найбільш логічним є розмежувати контроль у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що здійснюється Національною поліцією України, на первинний і поточний. **Первинний контроль** у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї здійснюється на початковому етапі з метою визначення відповідності й належності конкретного суб'єкта, що має намір долучитися до обігу цивільної вогнепальної зброї (забезпечувати її виготовлення, продаж чи набути право власності). Натомість **поточний контроль** має здійснюватись безпосередньо в процесі перевірки стану та умов дотримання вимог законодавства України суб'єктами що беруть участь в обігу цивільної вогнепальної зброї. Причому якщо на стадії первинного контролю єдиною застосованою санкцією є відмова в праві забезпечувати виготовлення продаж чи набувати право власності на цивільну вогнепальну зброю, на цьому етапі особу можна притягнути до адміністративної кримінальної чи будь-якої іншої юридичної відповідальності за недотримання вимог законодавства України у сфері обігу цивільного вогнепальної зброї.

Як було зазначено вище, конкретна форма контролю залежить від мети й завдань, компетенції і повноважень суб'єкта контролю, видів і предмета контролю, які варто обрати критеріями (підставами) для їх класифікації. Наприклад, якщо метою та завданням контролю є вивчення (ознайомлення) усіх напрямів роботи підконтрольного об'єкта, то використовується така форма контролю, як комплексна перевірка чи комплексне інспектування. Якщо метою та завданням контролю є ознайомлення з одним напрямом діяльності підконтрольного об'єкта, застосовується вибіркова перевірка [108, с. 41–48]. Контроль органічно вписується в загальний виробничий процес, охоплюючи фактично всю господарську систему підприємства знизу догори. Кожен суб'єкт внутрішнього контролю, який працює на підприємстві, за неналежне виконання контрольних функцій має нести економічну, адміністративну або дисциплінарну відповідальність, яка повинна бути формально встановлена й закріплена за конкретним суб'єктом щодо виконання окремої контрольної функції. Інакше суб'єкт не буде відповідним чином здійснювати функції контролю. Структурно-функціональну форму внутрішнього контролю характеризують такі риси: проводиться спеціалістами функціональних підрозділів; здійснюється суцільне системне спостереження за збереженням та ефективним використанням усіх видів матеріальних, фінансових і трудових ресурсів; діє відповідно до положень про відповідний підрозділ і посадових обов'язків; на підставі вказівок і розпоряджень керівництва призначаються та проводяться перевірки, за їх результатами приймаються управлінські рішення; прийняті управлінські рішення стосуються певних напрямів діяльності окремих підрозділів і їх фахівців; система контролю входить до складу управління підприємством, контролює за допомогою спеціальних процедур усі питання фінансово-господарської діяльності та створює умови для ефективної роботи підприємства через удосконалення роботи її підрозділів; забезпечує взаємодію між співробітниками шляхом виправданого поділу відповідальності й повноважень з метою досягнення поставлених завдань;

використовує методи й процедури адміністративного, бухгалтерського й економічного контролю; оперативне втручання та корегування господарських операцій, складання довідок і службових записок [24, с. 223–225]. Форма контролю залежить від його видів (державний, міждержавний, самоврядний і громадський) та підвидів (парламентський, президентський, судовий, відомчий тощо). Наприклад, для парламентського контролю характерні спеціальні форми реагування на порушення законності в діяльності правоохоронних органів: прийняття, зміна чи скасування законодавчого акта, депутатський запит, парламентське розслідування, парламентське слухання, депутатське звернення, згода на призначення тощо; для громадського контролю характерним є використання такої форми контролю, як спостереження; для відомчого контролю – проведення службового розслідування [108].

Водночас слід наголосити на тому, що проєкт Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25 червня 2021 року) передбачає декілька конкретних форм контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції. З огляду на те, що проєкт готується до другого читання у Верховній Раді України, на нашу думку, їх доцільно схарактеризувати більш детально. Зокрема, у зазначеному нормативно-правовому акті передбачено такі форми контролю.

Перевірка дотримання умов зберігання цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї. Однією з найбільш поширених форм контролю, що здійснюється Національною поліцією України у сфері обігу цивільного вогнепальної зброї, є перевірка дотримання умов зберігання останньої. Умови зберігання цивільно-вогнепальної зброї, відповідність їх стандартам законодавства в зазначеній сфері свідчать про безпечність поводження з нею конкретним власником чи виробником, а також правосвідомість зазначеної особи в контексті дотримання прав і свобод людини та громадянина в загальному значенні.

Поняття «зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів» як ознака об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 264 КК України, дозволяє сформулювати окремі положення, що стосуються питань тлумачення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України). Так, незаконним зберіганням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв є умисні дії, які полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу або з простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці. З цього визначення випливає, що зберіганням вогнепальної зброї або бойових припасів, згідно зі ст. 264 КК України, слід вважати володіння (незалежно від тривалості в часі) на законних підставах або без відповідного дозволу (із простроченням його дії) будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці [31]. Таким чином, на власників і володільців зброї поширюються правовий режим презумпції обов'язку, коли особа зобов'язана діяти виключно в межах та в спосіб, визначені законодавством України, а не розпоряджатися відповідним майном на власний розсуд у межах того, що не заборонено.

Відповідно до проєкту Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25 червня 2021 року), цей вид контролю полягає в перевірці дотримання умов зберігання цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї не рідше ніж раз на три роки або за рішенням суду органами Національної поліції України за місцем постійного або тимчасового зберігання зброї у формі обстежень (перевірок). Причому власник зброї зобов'язаний надати докази усунення порушень умов зберігання цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів уповноваженій особі, яка винесла припис про усунення виявлених порушень, або надати інформацію про оскарження зазначеного припису в суді. Невиконання припису власником зброї є підставою для припинення дії посвідчення

власника зброї особи, щодо якої було винесено припис про усунення виявлених порушень [128; 129]. На нашу думку, важливим є встановлення чітких меж і можливостей Національної поліції України щодо забезпечення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, зокрема в частині частоти здійснення таких точкових перевірок, що пов'язано з принципом пропорційності застосування державного примусу у сфері прав і свобод людини та громадянина.

Про необхідність відмежування поняття «зберігання» від іншого можливого поводження з вогнепальною зброєю або бойовими припасами в ст. 264 КК України свідчить і системний аналіз кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за злочинне поводження з цими предметами, а також норм адміністративного законодавства, які передбачають відповідальність за порушення правил поводження з вогнепальною зброєю або бойовими припасами. Зокрема, ст. 263 КК України передбачає відповідальність не лише за зберігання, а й за їх носіння, придбання, передачу чи збут без передбаченого законом дозволу; ст. 190 КУпАП – за порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї; ст. 191 КУпАП – за порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення нагородної вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів [31; 68]. Таким чином, зазначена дослідниками та науковцями характеристика чітко формулює позицію про те, що недотримання принципів і засад щодо зберігання цивільної вогнепальної зброї, конкретного її володільця чи виготовлювача можна притягнути до кримінальної чи адміністративної відповідальності за порушення правил обігу такої зброї та фактичне вчинення відповідного правопорушення.

Оцінка відповідності зброї та бойових припасів. Зазначений процес дозволяє чітко унормувати правила поводження з цивільною вогнепальною зброєю, забезпечуючи відмежування непридатних до обігу предметів і бойових припасів до них, що передусім покликано забезпечувати права і

свободи людини та громадянина та не допускати застосування надзвичайно небезпечної зброї.

Відповідно до ст. 48 проєкту Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25 січня 2021 року), оцінці відповідності підлягають усі категорії та види цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, які виготовляються в Україні або ввозяться на її територію з інших країн, як фізичними особами, так і юридичними особами відповідно до законодавства. Зброя, бойові припаси до неї та конструктивно схожі зі зброєю вироби, які не відповідають установленим технічним вимогам і вимогам безпеки, повинні бути вивезені з митної території України, або (за можливості) приведені в стан відповідності встановленим технічним вимогам та вимогам безпеки, або утилізовані в установленому законодавством порядку. Відомості про вогнепальну зброю, яка пройшла оцінку відповідності, підлягають внесенню до реєстру [128]. Таке коло компетенції забезпечує Національна поліція України в межах відповідних повноважень і виконання обов'язків у частині недопущення невідповідної зброї та бойових припасів до обігу.

Причому особливої значущості набуває питання людського фактору, що уможливорює виготовлення несертифікованих і відверто небезпечних зразків озброєння, що без проведення процедури оцінки відповідності можуть завдати серйозної шкоди правам і свободам людини та громадянина. Після прийняття деяких нормативних актів розширилися межі законного самозахисту громадян України окремих професій від суспільно небезпечних посягань на їх життя та власне майно. З урахуванням гуманізації окремих правомірних дій підрозділів органів внутрішніх справ під час несення служби та в позаслужбовий час, з'явилися нові види зброї з характеристиками, які не відповідають нормам КК України, а іноді навіть суперечать їм. Вогнепальна зброя, що використовується в злочинних цілях, поділяється за способом виготовлення на стандартну промислову, кустарну, саморобну. Як відомо, стандартну зброю виготовляють серійно в спеціалізованих заводських

(фабричних) умовах, відповідно до вимог ДСТУ. Вона має власне цільове призначення. Кустарною вважають зброю, виготовлену не в заводських умовах майстрами-зброярами. Від промислової та кустарної суттєво відрізняється за якістю (гіршою) виготовлення саморобна вогнепальна зброя [69]. Отже, на нашу думку, найбільш важливим є чітке фільтрування такого виду виробництва вогнепальної зброї та недопущення виготовленої кустарної зброї до загальнонаціонального обігу, оскільки в такому разі цей механізм може давати системний збій та суттєво загрожувати правам і свободам людини та громадянина.

Відповідно до наказу МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів», Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України відповідає за проведення оцінки відповідності продукції (крім оцінки відповідності продукції вимогам технічних регламентів) стосовно вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, основних частин зброї, пневматичної, холодної, охолощеної зброї, пристроїв, газових пістолетів (револьверів), патронів до них та внесення відповідних відомостей у Єдиний реєстр зброї [119]. Таким чином, конкретний вид експертної діяльності чітко закріплюється за одним із суб'єктів Міністерства внутрішніх справ України. Водночас компетенція Національної поліції України на цьому не вичерпується, адже вона є суб'єктом, що здійснює фактичне відібрання зброї та боєприпасів для проведення оцінки відповідності.

Атипова ручна вогнепальна зброя найбільш повно відображає сукупність головних її властивостей всіх різновидів: можливість проведення пострілу – вогнепальність і відхилення від типу, стандарту – атиповість. У

спеціальній літературі атипову зброю визначають як таку, що відрізняється від «загальнопоширених зразків». Таке визначення виду зброї є досить дискусійним. Атиповою ручною вогнепальною зброєю, на нашу думку, слід вважати таку, що має специфічні балістичні та бойові якості, нестандартної своєрідної конструкції, виготовлену саморобним способом повністю, частково або повністю змінену (перероблену) заводську зброю, промислового виготовлення «спеціального призначення», «виживання», що використовується силовими структурами виконавчої влади зі спеціальним статусом (МВС, МО, СБУ тощо) деяких країн світу в дуже обмеженій кількості, а також комбіновану (з ознаками холодної, вогнепальної зброї). Поняття «атипова вогнепальна зброя» визначається двома сукупностями ознак: перша – що характеризує предмет як вогнепальну зброю, друга – за ознакам атиповості [82; 94, с. 52–56].

Таким чином, питання, пов'язані з реалізацією контрольної функції Національної поліції України у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що чітко втілюється в декількох формах такого контролю, є надзвичайно важливими для забезпечення прав і свобод людини та громадянина як у державі, так і поза її межами, оскільки недотримання зазначених вимог може суттєво негативно вплинути на рівень правопорядку не лише в Україні, а й у всьому світі.

2.2. Методи контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції

Здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції не може відбуватися в хаотичний спосіб. Саме тому питання застосування конкретної методології та чітких методів прямо пропорційно впливає на ефективність функціонування всієї Національної поліції України за цим напрямом, а також безпосередньо корелюється з рівнем забезпечення дотримання прав і свобод людини та громадянина, як у

поліцейській діяльності, так і в повсякденному житті українського суспільства. У цьому контексті актуалізується дослідження методів контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні у межах запровадження відповідного інституту, що своєю чергою потребує наукової уваги й надання характеристики низці правових явищ.

Слід зауважити, що об'єкт і предмет контрольної діяльності як у працях учених, так і в нормативно-правових актах постають як суспільні відносини, що підлягають державному регулюванню, та конкретна система, яка власне й формує механізм цього контролю за обігом відповідних предметів.

Адміністративно-правове регулювання в цьому сегменті є надзвичайно важливим аспектом і допомагає в убезпеченні суспільства від негативних і незаконних виявів, зокрема використання цивільної вогнепальної зброї в злочинних цілях. Саме тому ефективна робота механізму контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї є важливою в контексті забезпечення та дотримання прав і свобод людини та громадянина, а також можливості виконання уповноваженими суб'єктами покладених повноважень.

У результаті реалізації норм права виникають адміністративно-правові відносини, що врегульовані нормами адміністративного права, у яких сторони беруть участь як носії прав та обов'язків, установлених і забезпечених адміністративно-правовими приписами. Власне адміністративно-правові відносини в досліджуваній сфері передбачають виокремлення їх певних видів, а саме: регулятивні та правоохоронні; двосторонні або багатосторонні; за сферою виникнення; за станом взаємної підпорядкованості суб'єктів; вертикальні та горизонтальні правовідносини [5, с. 176–179]. Слід зауважити, що вчені не мають однозначної позиції щодо окресленого питання, з цього приводу нині триває дискусія. Водночас значущістю вирізняється визначення сторін взаємодії в питанні обігу цивільної вогнепальної зброї, меж компетенції, прав, обов'язків та інших елементів відповідної правової конструкції.

Адміністративно-правове регулювання – це цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства й держави [96, с. 130]. Відповідно, адміністративно-правовим регулюванням сфери обігу цивільної вогнепальної зброї є таке конструювання засобів, прав, свобод, обов'язків у поєднанні з публічними та законними інтересами фізичних і юридичних осіб, за якого зброя як об'єкт потенційної небезпеки не може нашкодити суспільним відносинам, а слугує лише для їх убезпечення від протиправних посягань.

У цьому контексті вартий уваги підхід О. М. Бандурки, який, характеризуючи форми діяльності органів системи внутрішньої безпеки, пов'язує їх суть із зовнішніми виявами державної влади, за сприяння яких організовується та практично здійснюється виконання завдань цих правозахисних інституцій [10, с. 78]. Слід зауважити, що окрім значного кола професійних завдань і напрямів роботи, розмаїття форм поліцейської діяльності детермінує існування різноманітних її видів, а також наявність різних органів і структур, які за суттю свого адміністративно-правового призначення та особливостей організації не можуть працювати однаково. Так, організаційну структуру Національної поліції становить центральний орган управління поліцією, до складу якого входять організаційно поєднані структурні підрозділи, які забезпечують діяльність керівника поліції та виконання покладених на поліцію завдань [124], а також територіальні органи поліції, структуру яких затверджує керівник поліції за погодженням з МВС України, виходячи з наявності відповідних державних чи регіональних ресурсів і різноманітних потреб населення [156].

Методами контролю, на нашу думку, слід визнати такі: аудіовізуальне спостереження, документальний і фактичний аналіз, гласна чи негласна перевірка; використання службових собак та інших тварин для виявлення

прихованих предметів; створення і використання баз даних, за допомогою яких здійснюється спостереження та перевірка. Самостійними методами контролю можна вважати роз'яснення особі, стосовно якої здійснюється службове розслідування, допущених нею помилок і порушень; засудження неправомірної поведінки особи, стосовно якої здійснюється профілактичний захід, і попередження про неприпустимість такої поведінки в подальшому; вплив на свідомість особи, стосовно якої здійснюється профілактичний захід, з метою формування в неї бажання відмовитися від дій, що можуть призвести до вчинення злочинів, які визначені в Інструкції про порядок забезпечення підрозділами управління внутрішньої та власної безпеки профілактики правопорушень у сфері службової діяльності військовослужбовців та працівників Державної прикордонної служби України [108; 120]. Застосовуючи метод наукової аналогії, слід зауважити, що застосування конкретних видів методів у процесі забезпечення контролю та нагляду за обігом цивільної вогнепальної зброї з боку Національної поліції України сприяє досягненню конкретних результатів та уможливорює подальше прогнозування результативності діяльності відповідного центрального органу виконавчої влади, що своєю чергою дає змогу підвищувати якість надаваних послуг у сфері забезпечення прав і свобод людини та громадянина та в спосіб здійснення належного контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Грунтовний аналіз наукової літератури дає підстави констатувати, що успішне виконання службових завдань поліцейськими, пов'язаних із забезпеченням охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку залежить передусім від рівня їх фізичної підготовленості. Тобто фізична підготовленість є одним з ключових компонентів професійної підготовленості працівника поліції [29, с. 10–13; 30]. Запропоновані позиції цілком відображають зміст і сутність методів у контексті забезпечення контролю, що своєю чергою дає змогу наситити відповідний термін новими рисами й особливостями, що можуть позитивно

вплинути на його практичне застосування під час здійснення контролю за обігом цивільного вогнепальної зброї. Так, розуміючи чіткі завдання механізму та принципів адміністративно-правового регулювання обігу цивільно-вогнепальної зброї в Україні, а також конкретний суб'єкт, що забезпечує контроль за цим процесом, закономірними є мінімальні вимоги до конкретних заходів комунікації з цільовою аудиторією у сфері забезпечення контролю за обігом зазначених предметів.

Методи окремих видів контролю визначені в проєкті Закону України «Про державний контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за бюджетні правопорушення». Наприклад, у п. 2 ст. 7 цього законопроєкту, методами такого контролю є «ревізії (перевірки), які проводяться на підставі планів роботи відповідних органів спеціалізованого бюджетного контролю» [104; 108, с. 41–48]. Відповідно, слід зазначити, що законодавство у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї та відповідні покладені на Національну поліцію України обов'язки, прямо й опосередковано уможливлюють проведення точкових перевірок суб'єктів відповідної діяльності та правовідносин з урахуванням низки чітко окреслених обставин.

Контроль як дидактичний засіб управління професійною підготовкою поліцейського спрямований на забезпечення ефективності набуття знань, формування умінь і навичок, використання їх на практиці, стимулювання навчальної діяльності слухачів і спонукання до самоосвіти. Контроль передбачає різні види, форми та може здійснюватися за допомогою різноманітних методів. Методи контролю спрямовані на отримання інформації, що допомагає педагогові вносити необхідні корективи в процесі фізичної підготовки слухачів і працівників поліції. Це стосується вдосконалення змісту, перегляду підходів до вибору методів та прийомів діяльності. Методи контролю – це способи, за допомогою яких визначають результативність навчальної та інших видів діяльності слухачів і педагогічної роботи викладача. Одним з видів контролю є планомірне, цілеспрямоване та

систематичне спостереження педагога (інструктора) за діяльністю слухачів (працівників) [30; 100]. Таким чином, одним з найбільш ефективних методів здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, на нашу думку, є метод спостереження, який дозволяє оцінити рівень загрози від тих чи інших діянь у відповідній сфері правовідносин, обрати необхідний інструментарій для реагування та вжити всіх передбачених законодавством України заходів щодо убезпечення цивільного населення та забезпечення дотримання прав і свобод людини та громадянина.

Як слушно зазначає Д. Припутень, у структурі Національної поліції України має бути спеціально уповноважений орган (посадова особа), який здійснює такий вид контролю. На його погляд, цілком очевидним є те, що такими посадовцями мають бути поліцейські дозвільної системи, оскільки цивільна вогнепальна зброя цілком логічно має стати об'єктом дозвільної системи. Саме тому відповідний обсяг додаткових повноважень слід покласти на таких осіб, закріпивши їх зміст на загальнодержавному та відомчому рівнях [116]. Відповідно, об'єктом адміністративно-правового регулювання є ті суспільні відносини, що підлягають упорядкуванню та унормуванню, а власне механізм обігу, процедурний його аспект і відповідний порядок, що охоплює також вогнепальну зброю як предмет матеріального світу, є предметом контрольної діяльності Національної поліції України.

Визначення місця контролю в системі державного управління неможливе без визначення безпосередньо функцій державного управління. Поняття функції державного управління найбільш конкретно обґрунтовує Н. Нижник: функція державного управління – це специфічний за предметом, змістом і засобами забезпечення цілісний управляючий вплив держави, у якому можна не лише виділяти й описувати функції державного управління, а й аналізувати розподіл кожної функції державного управління «за вертикаллю» та «за горизонталлю» державних органів, тобто функціональну структуру державного управління [110, с. 83].

Контроль визначається як самостійна функція державного управління, тож певні контрольні функції та повноваження мають органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Контроль є окремою стадією під час виконання органами державної влади своїх функцій і повноважень. Однак поряд із широким поняттям контролю як діяльності, що наявна в роботі всіх державних органів, контроль розглядають і звужено – як діяльність органів контролю, які в межах своїх повноважень наділяються функцією контролю, що є основним видом їхньої роботи [169; 194, с. 27]. Слід зауважити, що в контексті забезпечення належного дотримання законодавства України в частині обігу цивільної вогнепальної зброї, контроль слугує комплексом повноважень й обов'язків, якими наділені Національна поліція України та конкретні посадові особи. Ці повноваження та обов'язки реалізуються, зокрема й із метою забезпечення правопорядку в суспільстві, недопущення порушення прав і свобод людини та громадянина.

З огляду на аналіз повноважень поліції у сфері контролю за обігом вогнепальної зброї, новітнє законодавство щодо вільного цивільного обігу окремих видів вогнепальної зброї ставить перед поліцією такі виклики, які необхідно подолати та врегулювати відносини в цій сфері: здійснити інформаційну роботу пов'язану з обізнаністю громадян щодо правил, умов і порядку застосування та використання такої зброї; забезпечити навчання майбутніх власників цієї зброї правил її зберігання, перевезення, застосування та використання з відповідною видачею дозвільних документів та підвищення їх майстерності; забезпечення моніторингу за дотриманням правил обігу цієї зброї; урегулювати порядок відкликання дозволу на володіння зброєю [102]. Таким чином, контрольна діяльність Національної поліції України за предметами, що є вогнепальною зброєю в контексті адміністративно-правового регулювання її обігу загалом є надзвичайно важливим аспектом дії правового механізму суспільства, що потребуватиме додаткового вивчення та унормування.

Більш детально зміст і сутність методів контролю Національної поліції України за обігом цивільної вогнепальної зброї можна зрозуміти з термінології та загалом положень пропонованого до другого читання у Верховній Раді України проєкту Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» (реєстр. № 5708 від 25 червня 2021 року), а також пропоновані ним зміни до Закону України «Про Національну поліцію».

Стаття 46 (Державний контроль за вогнепальною зброєю, яка перебуває в цивільному обігу, та бойових припасів до неї) зазначеного вище проєкту Закону України чітко визначає, що державний контроль за вогнепальною зброєю, яка перебуває в цивільному обігу, та бойових припасів до неї здійснюють органи Національної поліції України відповідно до законодавства. Контроль за господарською діяльністю юридичних осіб здійснюються в порядку, визначеному законами України «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» тощо. Міністерство внутрішніх справ України координує розроблення технічних регламентів, стандартів, що встановлюють вимоги безпеки й технічні вимоги до цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, конструктивно схожих зі зброєю виробів, а також діяльність з оцінки відповідності цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї [128]. Причому суттєвих змін до структури повноважень поліції та заходів впливу на протиправну діяльність у сфері обігу зброї законодавцем не вноситься, крім як у частині порядку і правил застосування та використання зброї поліцейським як крайньої міри.

Водночас положення законодавства України визначають низку методів реагування на інциденти у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, а саме інструменти адміністративно-юрисдикційної діяльності поліції. Пропонуємо більш детально розглянути деякі з них.

Спеціальні поліцейські заходи. Таким чином, спираючись на норми й положення законодавства України, яке безпосередньо регулює поліцейську діяльність, слід зауважити, що одним з найбільш ефективних методів

здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні є спеціальні поліцейські заходи.

Стаття 29 Закону України «Про Національну поліцію» визначає, що поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного чи примусового характеру, що обмежує певні права й свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним. Поліцейському заборонено застосовувати будь-які інші заходи, ніж визначені законами України. Обраний поліцейський захід є необхідним, якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так й іншим особам. Під час застосування заходів примусу поліцейським слід зважати на те, що поліцейські заходи є діями превентивного або примусового характеру, які обмежують права та свободи людини, тому поліцейський повинен спиратись на принцип пропорційності поліцейського заходу. Причому шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не повинна перевищувати блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди [133, с. 124–126]. Водночас, на нашу думку, зазначені вище положення законодавства України у сфері регулювання поліцейської діяльності мають бути суттєво доопрацьовані, оскільки перспектива наявності в кожного з громадян України цивільної вогнепальної зброї, а також перспективна можливість її неконтрольованого застосування зумовлюють необхідність підвищення рівня особистої безпеки працівника в поліції, що в подальшому позитивно впливає на рівень здійснення поліцейським своїх функцій, зокрема в частині забезпечення дотримання прав і свобод людини та громадянина.

Застосування вогнепальної зброї вважають найсуворішим заходом примусу, виняткові випадки якого визначені ст. 46 Закону України «Про

Національну поліцію». Правомірність застосування такого виду заходу перевіряється органами прокуратури, які з'ясовують, чи таке діяння мало достатньо підстав для застосування, завдана шкода мала необхідний, достатній і винятковий характер і її неможливо було досягнути іншими видами заходів [111]. Щодо застосування поліцейським фізичної сили, то такий випадок визначено ст. 44 Закону, а саме як застосування спеціальних прийомів боротьби (рукопашного бою) для забезпечення виконання поліцією покладених на неї повноважень. Положенням вище щодо підстав застосування встановлюється межа між застосуванням фізичної сили та спеціальних засобів, з огляду на вид правопорушення, обставини неправомірного діяння і параметри правопорушника (ознаки вагітності, вік тощо) [81]. Таким чином, застосування поліцейських заходів впливу є одним з найбільш ефективних інструментів (методів), що можуть бути застосовані в межах здійснення контрольних заходів у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї Національною поліцією України.

Провадження в справах про адміністративні правопорушення. Ще одним з ефективних інструментів здійснення контрольних заходів у сфері обігу цивільно-вогнепальної зброї в Україні є провадження в справах про адміністративні правопорушення. Важливою особливістю в цьому контексті є потреба в наявності конкретного правового делікту (факту адміністративного правопорушення), що в подальшому дозволяє забезпечити розгляд адміністративного правопорушення та винести мотивоване рішення за його результатами.

У правовій літературі виокремлюють чотири стадії провадження в справах про адміністративні правопорушення: порушення справи про адміністративне правопорушення; розгляд справи; оскарження постанови в справі та перегляд постанови; виконання постанови [3, с. 434].

Відмінність у поглядах щодо змісту провадження в справах про адміністративні правопорушення здебільшого зумовлена тим, що протягом тривалого часу норми права, що регламентують це провадження,

кодифіковані в єдиному законодавчому акті – Кодексі України про адміністративні правопорушення. Варто зауважити, що нині необхідно враховувати сучасні досягнення законодавчої практики та науки адміністративного права, що створює підстави для закріплення фундаментально правової основи для вдосконалення та підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, пов'язаної з провадженням у справах про адміністративні правопорушення. Так, розділ IV КУпАП присвячений провадженню в справах про адміністративні правопорушення. У ньому визначено завдання провадження в справах про адміністративні правопорушення, регламентовано процесуальні дії та умови, що забезпечують розгляд справи точно відповідно до законодавства [68; 175].

В адміністративному порядку провадження здійснюється органами виконавчої влади, тобто адміністративними комісіями при місцевих органах державної виконавчої влади; одноособово службовими (посадовими) особами – представниками органів державної виконавчої влади: річкового, повітряного, автомобільного й електротранспорту, внутрішніх справ, пожежного нагляду, рибоохорони, митного нагляду, нагляду за охороною праці, військовими комісаріатами (інспекторами, контролерами, начальниками цих органів) тощо. Провадження в справах про порушення митних правил здійснюється лише уповноваженими посадовими особами Митної служби України та місцевими судами (суддями). У судовому порядку провадження в справах про адміністративні правопорушення здійснюється суддями одноособово. Провадження може здійснюватись і громадськими органами та їх уповноваженими особами, наприклад, громадськими органами з охорони громадського порядку; громадськими інспекторами: Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, лісовим інспектором, мисливським інспектором, органів рибоохорони, охорони навколишнього природного середовища тощо. Таким чином, провадження в справах про адміністративні правопорушення – це комплекс взаємопов'язаних та взаємообумовлених процесуальних дій, спрямованих на своєчасне, повне і

об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності із законодавством, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, виховання громадян в дусі додержання законів, зміцнення законності, які здійснюються спеціально уповноваженим органом або посадовою особою державних органів з метою охорони прав та законних інтересів громадян, охорони власності, виконання завдань з охорони громадського порядку та громадської безпеки [176].

На думку В.К. Колпакова, провадження в справах про адміністративні правопорушення – це правовий інститут, у межах якого регулюються процесуальні адміністративно-деліктні відносини, забезпечується вирішення адміністративних справ, а також попередження адміністративних правопорушень. Крім того, адміністративно-процесуальні норми, що входять до інституту провадження в справах про адміністративні правопорушення, регулюють порядок реалізації відповідних матеріальних норм, процедури їх застосування, процес здійснення примусового впливу на винних за допомогою адміністративних стягнень. Інакше кажучи, вони регламентують комплекс адміністративно-деліктних відносин [4, с. 85].

У разі продовження розгляду справи про адміністративне правопорушення оголошується протокол про адміністративне правопорушення, а за потреби – інші матеріали справи. Заслуховуються пояснення правопорушника, свідчення інших, досліджуються інші докази, у разі потреби здійснюються інші процесуальні дії. Громадяни, щодо яких ведеться провадження в справі, змушені витратити особистий час, щоб прибути на розгляд справи в робочий час, у більшості випадків, будучи належним чином повідомлені про час і місце розгляду справи, у зв'язку з виробничою зайнятістю та іншими труднощами об'єктивного характеру не можуть фізично бути присутніми під час розгляду справи, дати відповідне

пояснення, пред'явити докази, що пом'якшують адміністративне покарання, та реалізувати інші процесуальні права в повному обсязі [32, с. 382-385].

Кодекс України про адміністративні правопорушення не наводить дефініцію провадження в справах про адміністративні правопорушення, однак аналіз положень його розділів 4–5 дає змогу визначити особливості розглядуваного провадження: 1) виникає на підставі вчинюваного адміністративного проступку та необхідності притягнення порушника до відповідальності; ч. 1 ст. 9 КУпАП визначає адміністративне правопорушення (проступок) як протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, яка посягає на державний або громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку передбачено адміністративну відповідальність [68]. Зазначимо, що адміністративна відповідальність є наслідком не лише порушення норм адміністративного законодавства, а й інших галузей права. Наприклад, ст. 11 Кримінального кодексу України передбачає можливість притягнення до адміністративної відповідальності особи, що здійснила злочин, який не має значної суспільної небезпеки [87]; 2) реалізується чітко визначеним колом суб'єктів. Порядок провадження в справах про адміністративні правопорушення в органах (посадовими особами), уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення, визначається КУпАП та іншими законами України; 3) має специфіку процесуальних актів, до яких належить протокол – підстава для порушення справи, постанова про накладення стягнення – результат розгляду, водночас остаточне рішення приймається після завершення стадії оскарження [161]. Спираючись на запропоновані позиції, щодо особливостей притягнення до адміністративної відповідальності в указаному порядку, а також відповідно до чітких норм, визначених Кодексом України про адміністративні правопорушення, слід звернути увагу на те, що факт адміністративної протиправності діяння у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні є реальною підставою для

здійснення провадження в справі про адміністративне правопорушення за конкретною статтею зазначеного вище нормативно-правового акта.

Доказами в справі про адміністративне правопорушення (ст. 251 КУпАП) є будь-які фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність або відсутність адміністративного правопорушення, винність цієї особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються протоколом про адміністративне правопорушення, поясненням особи, яку притягують до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновком експерта, речовими доказами, протоколом про вилучення речей і документів, а також іншими документами [157, с. 253].

Причому адміністративну відповідальність у Кодексі України про адміністративні правопорушення чітко визначено за: стрільбу з вогнепальної, холодної металевий чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням встановленого порядку (ст. 174); порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї (ст. 190); порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів (ст. 191); порушення громадянами строків реєстрації (перереєстрації) нагородної, вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і правил взяття її на облік (ст. 192) тощо [68]. Така кількість складів адміністративних правопорушень підтверджує попередньо сформульовані пропозиції та нормативно-правові конструкції про визначальне місце провадження в справах про адміністративні правопорушення як методу в механізмі контрольно-наглядової діяльності за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні. Водночас, з урахуванням запропонованих у законодавстві України пропозицій щодо розширення кола обігу вогнепальної зброї та надання права

цивільному населенню володіння нею зазначені нормативно-правові конструкції потребуватимуть подальшого доопрацювання.

Стаття 260 Кодексу України про адміністративні правопорушення закріплює заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення: адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей, вилучення речей та документів, зокрема посвідчення водія, ліцензійної картки на транспортний засіб, тимчасове затримання транспортного засобу, відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції [68; 133]. Зазначена нормативно-правова конструкція не має формального складу адміністративного правопорушення, проте слугує важливим елементом у механізмі забезпечення впровадження в справах про адміністративні правопорушення, безпосередньо пов'язані з порушенням правил обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні.

У підрозділі досліджено методи адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї. Визначено роль і місце контролю як одного з методів реалізації адміністративно-правового механізму регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні. Зауважено, що інститут контролю є одним з найбільш ефективних інструментів забезпечення правопорядку в суспільстві, а також дотримання прав і свобод людини та громадянина в будь-якій цивілізованій державі.

Зазначено, що адміністративно-правове регулювання як форма побудови правовідносин базується на вибудовуванні архітектури взаємин між суспільством і державою, а в окремих випадках – окремими соціальними індивідами. Тому питання методів адміністративно-правового регулювання, зокрема в контексті забезпечення регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї, є не досить варіативним.

Доведено, що контроль є найбільш ефективним методом адміністративно-правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї, він виявляється в декількох формах (видах), що своєю чергою дозволяє здійснювати подальші дослідження та формує нові горизонти в цьому аспекті. Так, контроль може полягати в здійсненні заходів суб'єктом контролю за процесом виготовлення вогнепальної зброї, контролю за процесом його продажу, контролю за видачею дозволів на купівлю цієї зброї, а також контролю за правилами безпеки під час зберігання вже купленої зброї чи тієї, що знаходиться в продажу.

Обґрунтовано позицію про те, що контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї реалізується Національною поліцією України як органом державної влади, на який покладено відповідні обов'язки згідно із законодавством, є специфічним і вузько спрямованим, адже може належати до компетенції Державної прикордонної служби України (у разі спроби незаконного переміщення зброї через державний кордон), а в окремих випадках – Служби безпеки України.

2.3. Адміністративні процедури здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції

Питання використання адміністративно-правового інструментарію для здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції України в дослідженнях науковців постає досить гостро, адже вони є єдиним результативним інструментом адміністративно-правового впливу на плин суспільних відносин. Оскільки права та свободи людини і громадянина держава забезпечує в різному форматі, з огляду на вимоги нормативно-правових актів, застосування адміністративних процедур для контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в діяльності Національної поліції України є надзвичайно ефективним і демократичним,

що під час застосування принципу пропорційності дозволяє констатувати високу якість надаваних поліцейських послуг.

Причому слід з'ясувати зміст і сутність адміністративної процедури, що застосовується для здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, оскільки розгалужена інституційна структура цього юридичного механізму не дозволяє однозначно тлумачити всі його складові та належно оцінити правовий ефект від здійснюваної діяльності.

«Процедура» є терміном, який використовують у різних науках, у загальному аспекті його тлумачать так: «певна сукупність дій чи операцій, за допомогою яких реалізується той чи інший процес або етап, стадія, що виражає зміст відповідної технології чи діяльності» [26, с. 5]. У контексті права процедури є соціально-правовими явищами, які інтерпретують як «регламентований юридичною нормою порядок дій або регулювання відповідних суспільних відносин у сфері правозастосування» [7, с. 3–5]. Таким чином, процедура чітко відображає зміст і сутність діяльності Національної поліції у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї та може втілюватись у декількох видах конкретної діяльності, що прямо передбачається чинними нормативно-правовими актами.

У контексті потреби у виконанні поставленого завдання варто зазначити, що основними елементами, які становлять систему державного контролю у сфері обігу зброї, є суб'єкти публічного та непублічного управління. Тобто в широкому значенні коло суб'єктів становлять органи, які належать до всіх гілок влади (законодавчої, виконавчої та судової), а також елементи недержавних організацій (громадські об'єднання, спілки організації тощо, діяльність яких пов'язана зі сферою обігу зброї) [166]. Відповідно, залежно від розгалуженості структури контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, кожен із зазначених органів державної влади володіє певною компетенцією, яка втілюється в їх діяльності з урахуванням різноманіття адміністративних процедур, що застосовуються ними для впливу на відповідні правові відносини. Така правова конструкція спонукає

до ґрунтового дослідження ролі й місця адміністративних процедур у діяльності Національної поліції України в частині контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Тобто в цьому контексті має йтися про правову (юридичну) процедуру – «нормативно визначений порядок діяльності, що спрямована на досягнення юридичного результату» [63, с. 229]. З огляду на те, що правозастосовна діяльність здійснюється в різних галузях права, правові процедури закономірно поділяють на відповідні види залежно від галузі права, що їх регулюють. Отже, правові процедури, які регламентовані адміністративним правом, є адміністративно-правовими процедурами [186]. Однак, попри важливість чіткого розуміння сутності таких процедур, слід констатувати, що донині «адміністративні процедури є тією категорією, щодо якої на сьогодні тривають численні дискусії» [138, с. 42]. Передусім, це зумовлено тривалою відсутністю відповідного нормативно-правового регулювання цього інституту в законодавстві України. Проте комплекс нормативно-правових актів, що діє в правовому полі України на сьогодні, дозволяє переконливо обґрунтувати позицію про зміст і сутність адміністративних процедур як інструменту адміністративного права та чітко виокремити конкретні адміністративні процедури, що використовуються Національною поліцією України для регулювання правовідносин у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї.

Взявши за основу точку зору В. М. Гаращука, який підкреслює притаманність контролю процедурного аспекту і вважає, що контроль є сукупністю дій щодо спостереження за функціонуванням відповідного об'єкта контролю з метою: 1) отримання об'єктивної та достовірної інформації про стан справ на ньому; 2) застосування заходів щодо попередження правопорушень (з правом прямого втручання в оперативну діяльність об'єкта контролю); 3) надання допомоги підконтрольній структурі в поновленні законності й дисципліни; 4) встановлення причин та умов, що сприяють порушенню вимог правових норм; 5) прийняття заходів щодо

притягнення до правової відповідальності винних осіб. Учений констатує відсутність персоніфікації змісту контролю, що означає притаманність такого змісту будь-якому суб'єкту контрольної діяльності [41, с. 54; 180]. Відповідно, кожна зазначена риса контролю як інструменту державного управління має прямо корелюватися з визначеним адміністративно-правовим інструментарієм і конкретними адміністративними процедурами, що слугують для його забезпечення. Якщо йдеться про накопичення та збір даних про підконтрольний суб'єкт, це передбачається однією адміністративною процедурою, а якщо ж вести мову про встановлення причини умов, що сприяють правопорушенням у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, належить застосовувати інші адміністративні процедури. Саме тому, на нашу думку, це питання є надзвичайно важливим у контексті дисертаційного дослідження, оскільки виокремлення змісту й сутності адміністративних процедур, а також з'ясування їх ролі у відповідному адміністративно-правовому механізмі є визначальним.

Крім того, зазначає вітчизняна дослідниця В. В. Рунова, «ураховуючи чинне законодавство, можна з впевненістю говорити про те, що їх місце взагалі не визначено в правовій дійсності» [138, с. 42]. Така ситуація, з одного боку, унеможлиблює еволюцію наукової думки щодо правових процедур, зокрема галузевих, з іншого – створює теоретичні бар'єри для формування актуальної концептуальної сутності адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні. Зауважимо, що несформованість належного розуміння сутності таких процедур: 1) знижує юридичну визначеність правозастосовної діяльності у сфері обігу зброї і становить ризик для правопорядку в цій сфері, а також для безпекової сфери держави загалом. Зазначене зумовлено тим фактом, що «в діяльності публічної адміністрації процедура посідає чільне місце, оскільки основним призначенням суб'єктів, що здійснюють публічне управління, є вирішення конкретних адміністративних справ шляхом прийняття адміністративних актів» [26, с. 5]. Цілком погоджуючись з описаними ризиками відсутності чіткого визначення

в національному законодавстві України термінології, щодо адміністративної процедури у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, на нашу думку, належить більш ґрунтовно підійти до визначення відповідної категорії та її ролі її місця у відповідному адміністративно-правовому механізмі. Причому слід зауважити, що проєкт Закону України, який врегульовуватиме суспільні відносини у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, прямо передбачає низку адміністративних процедур, реалізація яких покладається на Національну поліцію України у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, що значно оптимізує функціонування цього інституту.

На сьогодні в науковій спільноті не вироблено єдиного підходу як до визначення назви, так і до змісту цього виду адміністративної процедури. У юридичній літературі можна зустріти різні назви та визначення цього виду процедури, такі як: інспекційна процедура, контрольно-наглядова процедура, адміністративна процедура державного контролю та нагляду, адміністративна процедура контрольно-наглядової діяльності. Наявний плюралізм пов'язаний з декількома причинами. По-перше, у науці донині не сформульовано однозначної думки про взаємозв'язок (розмежування) понять «контроль» і «нагляд»: одні вчені вважають, що нагляд є різновидом контролю, інші взагалі розглядають їх як ідентичні. Остання позиція не може бути визнана цілком переконливою з логіко-методологічної позиції, оскільки про тотожність предметів у певному аспекті коректно вести мову лише за умови повного збігу їх ключових детермінант, а також логічних обсягів. По-друге, законодавство містить очевидні суперечності щодо визначення та використання понять «контроль» і «нагляд». Так, нормативно-правові акти передбачають екологічний, податковий, валютний, бюджетний, митний, ліцензійний контроль, але одночасно з цим – санітарно-епідеміологічний, банківський, страховий, промисловий, пожежний нагляд. Слід зауважити, що законодавець не проводить розмежування між цими поняттями, тим самим ототожнюючи їх. У Кодексі України про адміністративні правопорушення законодавець говорить або про органи, що здійснюють нагляд, або про

органи, що здійснюють функції контролю та нагляду, не ототожнюючи ці поняття [99, с. 64–68]. Таким чином, поняття адміністративної процедури чітко врегульовується окремими нормами законодавства України та практично втілюється в нормах зазначеного Кодексу, що своєю чергою дозволяє забезпечувати їх широке практичне застосування з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина в будь-якій діяльності. Причому, зміст і сутність адміністративних процедур для контрольної та наглядової діяльності за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, що здійснюється Національною поліцією України, має вирішальне значення, оскільки лише конкретними адміністративними прийомами та механізмами можна забезпечити правопорядок у цій сфері.

Тобто важливість цих процедур обумовлена тим фактом, що вони «детермінують порядок здійснення суб'єктами правовідносин юридично значущих дій, які в сукупності становлять юридичний процес» [164] (однак цей «процес» не вказує на те, що адміністративні процедури тотожні адміністративному процесу, урегульованому КАСУ [67]); 2) ускладнює реалізацію адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері ОЗ, а також обмежує, нівелює гарантії прав учасників адміністративно-правових відносин формування та реалізації державної політики у відповідній сфері. У цьому контексті слід мати на увазі, що зазначені адміністративні процедури є своєрідними гарантіями реалізації прав учасників зазначених правовідносин [183]. Таким чином, зміст і сутність адміністративних процедур передусім полягає в тому, що вони фактично втілюють у собі норми адміністративного права для налагодження сталої комунікації між суспільством і державою в окремій сфері правовідносин. У цьому випадку йдеться про врегулювання правовідносин у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї та контрольну діяльність Національної поліції за цим процесом, що своєю чергою спрямовано на забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Процедура контролю (нагляду) як вид адміністративної процедури має свою внутрішню структуру. У сучасній теорії адміністративного права існують різні погляди щодо виокремлення основних складових процедури контролю. Так, досить поширеним є підхід, згідно з яким виділяють три основні стадії процедури контролю: 1) передконтрольну стадію (планування та прогнозування контрольної діяльності, визначення об'єкта і виду контролю, встановлення меж і засобів контрольних дій тощо); 2) контрольну стадію (рішення про проведення контрольного заходу, проведення контрольних дій); 3) завершальну стадію (підсумкова аналітична робота; узагальнення виконання контрольного завдання, прийняття рішення за результатами контролю у формах рекомендації, висновків, приписів) [36, с. 483]. Безперечно, слід погодитись із запропонованою конструкцією, оскільки жоден адміністративний процес не може бути хаотичним та має характеризуватись чітким плануванням, а також змістовим наповненням. Кожна із зазначених фаз контролю, чи то початкова, чи то контрольна, чи то післяконтрольна стадія, означена власними, індивідуальними рисами, що своєю чергою безпосередньо впливають на результативність здійснення цього процесу, а також забезпечення прав і свобод людини та громадянином у конкретній сфері правоохоронної діяльності.

З огляду на зазначене, адміністративні процедури у сфері обігу зброї в Україні виявляються в управлінській та організаційно-розпорядчій діяльності суб'єктів владних повноважень, послідовно здійснюваній ними відповідно до визначених адміністративним законодавством порядків прийняття управлінських рішень з приводу вирішення питань дозвільного та контрольного-наглядового спрямування в цій сфері. Отже, адміністративні процедури у сфері обігу зброї в Україні – це логічно структуровані, визначені адміністративно-процедурними нормами порядки вчинення правозастосовних дій (бездіяльності) або ж прийняття рішень у сфері обігу зброї в державі суб'єктами публічної адміністрації (у межах їхньої предметної компетенції), що є суб'єктами реалізації державної політики в

зазначеній сфері [183]. На нашу думку, сформульоване поняття слід взяти за основу та в подальшому використовувати для розроблення інших адміністративно-правових аспектів контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, оскільки наведений перелік особливостей та ознак чітко втілюють зміст і сутність цього явища в необхідному державницькому значенні та з метою забезпечення потреб соціуму.

Безперечно, наведена схема лише в загальних рисах характеризує стадії контролю та не є універсальною. Ефективність функціонування подібної системи буде залежати від конкретної організаційної структури (наприклад, підрозділу ради, його виконавчого апарату, що візьме на себе обов'язок виконання функцій інформаційного забезпечення [36]. Інтерпретуючи зазначене поняття на діяльність Національної поліції України, слід зауважити, що позитивним є виокремлення окремого структурного підрозділу, який здійснює контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї в структурі Національної поліції України, оскільки змішання різноманітних функцій і завдань серед підрозділів поліції може призвести до зниження ефективності її функціонування.

Адміністративні процедури у сфері обігу зброї в Україні:

- 1) урегульовані нормами матеріального адміністративного законодавства, що є адміністративно-процедурними (а не адміністративно-процесуальними) нормами (така позиція цілком підтверджується в процесі аналізу нормативно-правової основи формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні в частині реалізації такої державної політики);
- 2) передбачають логічно узгоджений (ефективний, раціональний) алгоритм дій суб'єктів владних повноважень щодо здійснення правозастосовної діяльності;
- 3) є безпосереднім виявом вимог принципів юридичної визначеності й законності [183].

Наведені положення підтверджуються, зокрема, тим, що будь-які адміністративні процедури мають бути чітко врегульовані законодавством України та віднесені до компетенції органу, що

їх здійснює, оскільки в разі невідповідності однієї з цих ланок іншій такі дії можуть характеризуватися як незаконне втручання у відповідну діяльність.

Поняття «адміністративна процедура» утворене поєднанням двох термінів. По-перше, як уже з'ясовано, процедура означає порядок учинення дій, прийняття актів, логічно впорядкований і спрямований на досягнення певного результату. По-друге, термін «адміністративний» у науці тлумачать як той, що пов'язаний з управлінням, так і той, що покликаний служити. Таке подвійне розуміння базової категорії адміністративного права відповідає двом типам правовідносин, що виникають у сфері публічного адміністрування [26]. Водночас, на нашу думку, поняття «адміністративний» у цьому контексті слід тлумачити як такий, що характеризує взаємини держави та суспільства або ж представників конкретного органу державної влади, що втілюють її, та конкретного члена суспільства, що безпосередньо належить до спектру правовідносин у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї.

Своєю чергою С. Т. Гончарук зазначає, що адміністративні процедури можуть бути поділені на такі види (науковець пропонує відкритий перелік): 1) ті, що наявні в справах про адміністративні правопорушення; 2) ті, що об'єктивуються в справах за зверненнями громадян; 3) ті, що наявні внаслідок індивідуальних звернень юридичних осіб стосовно питань управлінського змісту; 4) ті, що виявляються в заходах адміністративного припинення; 5) заохочувальні; 6) дозвольно-реєстраційні; 7) контрольно-наглядові; 8) установчі; 9) стосовно діловодства й документообігу; 10) щодо підготовки та прийняття управлінських актів; 11) стосовно кадрової роботи; 12) щодо організації внутрішньо апаратної діяльності [46, с. 87–88]. Цілком погоджуючись із зазначеною позицією, належить звернути увагу на те, що об'єктом нашої уваги є саме дозвольно-реєстраційні та контрольно-наглядові процедури, що безпосередньо формують концепт діяльності Національної поліції України у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї та забезпечення прав і свобод людини та громадянина у відповідному векторі правовідносин.

Так, на нашу думку, доцільно розглядати адміністративно-процедурний аспект процесів контролю обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні крізь призму розуміння дозвільних і контрольно-наглядових інструментів, які надалі пропонуємо розглянути більш детально.

Дозвільні адміністративні процедури. Дозвільні (погоджувальні) адміністративні процедури у сфері обігу зброї в Україні. Відповідно до абзацу 12 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», дозвільну (погоджувальну) процедуру законодавець тлумачить як «сукупність дій, що здійснюються адміністраторами та дозвільними органами під час проведення погодження (розгляду), оформлення, надання висновків тощо, які передують отриманню документа дозвільного характеру» [117]. У межах досліджуваного питання йдеться здебільшого про погодження (надання дозволів, видачу ліцензій): 1) заяв про видачу дозволу на: а) право придбання (зберігання, носіння) зброї; б) зберігання колекційної холодної зброї; в) перевезення територією України зброї; г) право відкриття та функціонування пункту вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування; д) продовження терміну дії дозволу; 2) отримання ліцензії на провадження господарської діяльності з виробництва та ремонту зброї тощо [183]. Усі зазначені структурні елементи чітко співвідносяться з повноваженнями поліції у відповідній сфері, а також належать до кола компетенції декількох підрозділів у структурі Національної поліції України, що лише посилює захист прав і свобод людини та громадянина.

Аналіз наведених нормативних визначень терміна «дозвіл» дає змогу дійти висновку, що йдеться про офіційний документ суворої звітності, який надає певне право. Загальною рисою перерахованих вище, і переважної більшості всіх інших дозволів є визначення суб'єктів, об'єктів та предметів дозвільної діяльності, тобто, хто, кому, де, на яких умовах і протягом якого терміну надає можливість здійснювати ту чи іншу діяльність, використовувати ті чи інші окремі предмети, речовини чи матеріали. Таким

чином, дозволом слід вважати офіційний документ суворої звітності, який видається уповноваженим виконавчим органом (посадовою особою) у передбаченій формі (ліцензія, сертифікат, патент, свідоцтво, дозвіл тощо) з дотриманням відповідних умов і порядку його видачі та який санкціонує перелік певних видів діяльності чи окремої діяльності з використання окремих предметів, речовин або матеріалів [150, с. 389–394]. Характерною рисою контролю Національної поліції України за обігом цивільно-вогнепальної зброї є те, що вона має суттєвий вплив на провадження господарської діяльності, пов'язаної з таким обігом. Це все стосується ліцензування такої діяльності, а також надання дозволів на провадження того чи іншого її виду, що може передбачати як перепродаж цивільної вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, так і проведення поточних оглядів ремонтних робіт тощо.

Іншою формою дозвільної діяльності є ліцензування, що передбачає процедуру одержання певними суб'єктами спеціального документа державного зразка (ліцензії – від латинського слова *licentia* «право, дозвіл»), який видається уповноваженим на те органом державної виконавчої влади та в якому засвідчується право особи займатися певним видом діяльності. Порядок здійснення дозвільної діяльності у формі ліцензування регламентується Законом України «Про ліцензування деяких видів господарської діяльності» [123], де ліцензію визначено як «документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов», а ліцензування – як «видачу, переоформлення та анулювання ліцензій, видачу дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ і ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування» [150]. Попри те, що функція безпосередньо не належить до кола компетенції Національної поліції

України, будь-які фактичні дії, пов'язані з виготовленням, ремонтними роботами чи поточним оглядом цивільної вогнепальної зброї, тієї чи іншою мірою співвідносяться з колом її компетенції та мають бути взаємоузгоджені. Крім того, суб'єктом ліцензування в зазначеній сфері є Експертна служба МВС, яка, як і Національна поліція України, координується Міністерством внутрішніх справ України.

Контрольно-наглядові адміністративні процедури. Правова природа адміністративних процедур включає матеріальні положення адміністративного права щодо підстав і видів заохочень, які можна застосовувати до певних осіб, а також процесуальні положення адміністративного права, якими забезпечується процедура реалізації матеріальних приписів і правових положень, регулюється порядок використання категорії заохочень. Також існують загальні положення права, що можна використовувати до будь-яких суб'єктів (громадян, іноземців або осіб без громадянства), та спеціальні правові положення, що застосовуються до осіб з особливим юридичним статусом (наприклад, державні службовці, військовослужбовці, вчені тощо) [69, с. 299–305; 155]. Забезпечувати реалізацію контрольно-наглядових адміністративних процедур Національною поліцією України у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї передусім можливо використовуючи ресурси реєстру вогнепальної зброї в Україні, що містить інформацію про наявність чи відсутність такої зброї в конкретного громадянина. Крім того, наявне в структурі законодавства України чітко сформульоване коло компетенції Національної поліції та види і форми її взаємодії із цивільним населенням, що володіє вогнепальною зброєю, лише сприяє забезпеченню прав і свобод людини та громадянина на загальному фоні та утворює право на володіння цивільним вогнепальною зброєю конкретним громадянином.

Контрольно-наглядові адміністративні процедури у сфері обігу зброї в Україні, які в загальному значенні є управлінською діяльністю суб'єктів реалізації державної політики в цій сфері та завдяки яким об'єктивується

метод контролю й нагляду в реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в нашій державі [183], позитивно впливають на забезпечення прав і свобод людини та громадянина, забезпечують ефективність функціонування Національної поліції України в межах цих правовідносин. Таким чином, адміністративна процедура в процесі контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, що здійснюється Національною поліцією України, є надзвичайно важливим інститутом, який дозволяє операційно й оперативно впливати на будь-які суспільно-політичні та правничі процеси, що відбуваються в цій сфері, та ефективно забезпечувати права і свободи людини та громадянина.

2.4. Юридичні гарантії законності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції

Законність як принцип діяльності всіх без винятку органів державної влади в Україні є запорукою забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Ця тематика актуалізується, зокрема, у контексті здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї безпосередньо Національною поліцією України, де юридичні гарантії законності провадження такої діяльності є необхідною умовою ефективності реалізації запропонованих заходів, дотримання принципів демократичної та правової держави. Саме тому, на нашу думку, важливим елементом цього дисертаційного дослідження є надання характеристики юридичним гарантіям законності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції України. Водночас надання характеристики відповідному явищу неможливе без термінологічного аналізу й виокремлення конкретних рис, що притаманні йому загалом, а також специфічних ознак, якими він характеризується з урахуванням об'єкта і предмета цього дисертаційного дослідження.

Визначенню юридичних гарантій об'єктивно передує загальне визначення гарантій прав і свобод людини та громадянина. Сучасна українська правова думка з питань гарантій прав і свобод людини та громадянина увібрала в себе найкращі теоретичні надбання як радянської, так і світової юридичної науки. Поняття гарантій базується на основних принципах, вироблених людством: гуманізму, справедливості, законності, доцільності, рівноправності тощо [98]. Таким чином, наявність конкретних юридичних гарантій у нормативно-правовому забезпеченні, що прямо передбачає контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні та покладає відповідні обов'язки на Національну поліцію України, уможлиблює практичну реалізацію зазначених теоретичних конструкцій. Причому поняття юридичних гарантій вчені тлумачать неоднозначно, оскільки кожен з них надає цьому правовому явищу своїх унікальних рис.

Науковці переважно вважають, що юридичні гарантії – встановлені чинним законодавством способи й засоби, які спрямовані на забезпечення реалізації окремого виду прав громадян, їх охорону, а також захист і відновлення в разі порушення з боку відповідних суб'єктів [84, с. 16]. Гарантія – це засоби, способи й умови, за допомогою яких здійснюється забезпечення наданих прав. Гарантувати – означає захищати, забезпечувати, зробити реальним. У юридичній літературі наявні неоднозначні тлумачення власне терміна «гарантія». Для розкриття його змісту використовують термін «забезпечення», що є закономірним, оскільки поняття «гарантія» і «забезпечення» є синонімами. Крім того, поняття гарантій пов'язане з такими категоріями, як «соціальний захист», «правовий захист», «умови», «фактори», порівняно з якими воно з часом набуває більш широке, або, навпаки, вузьке змістове значення. Термін «гарантія» застосовують для позначення способів і засобів, за допомогою яких здійснюється забезпечення реалізації тих чи інших умов, передбачених законодавством [98]. Отже, гарантії як інститут в структурі адміністративно-правового механізму забезпечення будь-якої діяльності, пов'язаної з комунікацією держави та

суспільства, слугують підвалинами законодавства, що обґрунтовано дають змогу практично втілити певні теоретичні конструкції, визначені у вказаному виді нормативно-правового забезпечення. Для подальшої практичної реалізації та приведення в дію механізму контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, що здійснюється Національною поліцією України, необхідною є інтеграція та чітке формулювання широкого кола юридичних гарантій.

В. Погорілко наголошує, що юридичні гарантії – це передбачені законом спеціальні засоби практичного забезпечення прав і свобод людини та громадянина [114, с. 40]. У цьому визначенні не враховано призначення юридичних гарантій, тобто те, що саме вони забезпечують. Натомість дефініція досліджуваного поняття повинна, на нашу думку, містити вказівку на призначення цих засобів і способів як на одну з найбільш суттєвих ознак юридичних гарантій. Тому варті уваги тлумачення, у яких зазначено, що юридичні гарантії покликані забезпечувати фактичну реалізацію, всебічну охорону й захист прав громадян [89]. Таким чином, юридичні гарантії, пов'язані з реалізацією механізму контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, на нашу думку, мають містити характеристику практичної орієнтованості й чітко формулювати ті чи інші методи, прийоми, способи та засоби, що використовуються Національною поліцією для виконання покладених на неї завдань щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні та поза її межами.

О. Ф. Скакун гарантіями прав, свобод та обов'язків людини і громадянина вважає систему соціально-економічних, політичних, юридичних умов, способів і засобів, які забезпечують їхню фактичну реалізацію, охорону та надійний захист. Коли немає гарантій, то права, свободи й обов'язки людини та громадянина набувають форми «заяв про наміри» [50; 98; 142, с. 203], які не становлять жодної цінності ні для особистості, ні для людства. На цьому наголошують також Л. П. Гарчева і О. Н. Ярмиш [43, с.128; 50]. На нашу думку, розглядаючи зазначене питання, слід наголосити, що одним з

видів гарантування контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї є те коло повноважень Національної поліції України, що чітко визначено відповідним законодавством України, оскільки внаслідок його реалізації спеціального уповноважені суб'єкти забезпечують права і свободи людини та громадянина, убезпечуючи їх від випадків протиправного використання чи застосування вогнепальної зброї.

Так, на думку В. Копейчикова, юридичні гарантії забезпечення прав і свобод людини є комплексним поняттям, яке поширюється на всі сфери, форми й методи діяльності державних і громадських організацій, а також громадян та охоплює практичну реалізацію прав і законних інтересів особи [75, с. 17]. Таким чином, юридичні гарантії контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї не мають поширюватися виключно на Національну поліцію України, а повинні охоплювати всі органи державної влади, що бодай найменше стосуються зазначеного адміністративно-правового механізму.

Так, наприклад, одним з найбільш функціональних способів впливу на механізм контролю за обігом вогнепальної зброї є наказ МВС України від 4 лютого 2019 року № 82 «Про затвердження уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) Міністерством внутрішніх справ України» [122]. Цим наказом, серед іншого, затверджено форму Акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері виробництва та ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії,

індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу, що підлягає ліцензуванню [122]. Вказаний нормативно-правовий акт, на нашу думку, пронизаний різноманітними видами юридичних гарантій, що уможлиблюють практичну реалізацію заходів з контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, що здійснюється Національною поліцією України, як у межах адміністративної практики чи здійснення досудового розслідування, так і в межах реалізації поліцейських функцій.

Одна з вирішальних переваг демократії загалом, усіх її елементів, прав і свобод міститься в реальності гарантій. Стосовно до прав та свобод реальність означає таке їх становище, коли кожний громадянин не лише за законом, а й фактично наділений цими правами та свободами, може по своїй волі як у суспільних, так і в особистих інтересах користуватися та розпоряджатися наявними в нього можливостями, захищати їх від порушень та вимагати від компетентних органів відновлення цих прав. Реалізація прав і свобод громадян, як йшлося вище, забезпечується системою різноманітних економічних, соціальних, політичних, ідеологічних, організаційних та інших гарантій. У зазначеній системі гарантій чільне місце посідають юридичні гарантії. Структура юридичних гарантій включає, по-перше, юридичні акти, тобто закони, підзаконні й інші нормативні акти, які містять норми про права та свободи людини, по-друге, організаційно-правову діяльність суб'єктів права, по-третє, спеціальні гарантуючі методи впливу на суспільні відносини, тобто правотворчі, правореалізуючі та контрольно-наглядові процеси, спрямовані на забезпечення прав і свобод людини [98]. Таким чином, спираючись на зазначену позицію, слід наголосити, що законодавцем докладено всіх зусиль щодо генерації нових нормативно-правових актів, які регулюють контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, а також унесення змін до чинних. Інституційна структура Національної поліції України та інших дотичних до контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні органів державної влади уніфікована й насичена необхідним колом компетенції та повноважень, що в результаті їх реалізації можуть

позитивно вплинути на дотримання правового режиму контролю за обігом зброї.

Таким чином, правове та юридичне гарантування контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні базується на декількох видах і формах конкретних прикладів, які в подальшому пропонуємо розглянути більш детально.

Законність здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції визначається, зокрема, постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дозвільну систему» від 12 жовтня 1992 року № 576, зміст якої передбачає впорядкування дозвільної системи, що становить «особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку та використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави й безпеки громадян» [121]. Згідно з п. 2 розділу I вказаного Положення, до відповідних предметів, матеріалів і речовин, серед іншого, належать: «вогнепальна зброя (нарізна воєнних зразків, несучасна стрілецька, спортивна, навчальна, охолощена, мисливська нарізна і гладкоствольна), бойові припаси до неї, холодна зброя (арбалети, мисливські ножі тощо), пневматична зброя калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначені патрони, вибухові матеріали й речовини» [121], «сховища, склади й бази, де вони зберігаються, стрілецькі тири та стрільбища, мисливсько-спортивні стенди, а також підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту вогнепальної і холодної зброї, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування, магазини, у яких здійснюється продаж зброї і бойових припасів до неї» [121]. Саме таке чітке коло повноважень, що визначається в структурі компетенції

Національної поліції України та безпосередньо впливає на обіг цивільної вогнепальної зброї, а також забезпечення прав і свобод людини та громадянина, що можуть постраждати від порушення зазначених правил прямо пропорційно впливає на рівень демократичності й дотримання принципів правової держави в конкретному суспільстві. Можливість Національної поліції України здійснювати конкретні точкові перевірочні заходи, а також провадити системний і комплексний нагляд за системою обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні уможлиблює підтримання належного рівня правопорядку в суспільстві й убезпечення цивільного населення від неправомірного використання чи застосування вогнепальної зброї громадянами, що нею володіють.

З урахуванням визначень поняття юридичних (спеціальних) гарантій, які містяться в юридичній літературі, пропонуємо вважати юридичними гарантіями право людини на життя, встановлене Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами, єдину систему юридичних умов (засобів і способів), яка забезпечує здійснення цього права на всіх стадіях його реалізації, та визначені нормами права повноваження і завдання органів державної влади всіх рівнів, органів місцевого самоврядування щодо охорони й захисту права на життя, у разі його порушення та притягнення винних до відповідальності. Важливим аспектом визначення сутності та змісту юридичних гарантій є їх класифікація. Водночас питання класифікації юридичних гарантій є не менш спірним, ніж визначення його поняття [98]. Співмірність застосування різних видів юридичних гарантій під час здійснення контрольних заходів у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї є запорукою врахування комплексу прав і свобод людини та громадянина, як тих, що володіють вогнепальною зброєю, так і тих, що не володіють нею.

Так, наприклад, низка гарантій **законності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції викладені** в постанові Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 року № 2471-XII. У додатку 1

«Перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України» до цього документа [127] йдеться про «зброю, боєприпаси (крім мисливської і пневматичної зброї, зазначеної в додатку 2, і боєприпаси до неї, а також спортивну зброю та боєприпаси до неї, що придбаваються громадськими об'єднаннями з дозволу органів внутрішніх справ), бойову і спеціальну військову техніку, ракетно-космічні комплекси» [127]. Важливим є чітке визначення кола компетенції Національної поліції України, а також конкретних видів гарантій, що впливатимуть на реалізацію нею своїх повноважень у правовідносинах, де йдеться про право на власність та відповідно його конституційне підґрунтя.

Юридичні гарантії за своєю природою, роллю в механізмі забезпечення свободи належать до політичних. Однак ми не можемо погодитися з цією думкою, адже зміст юридичних гарантій прав і свобод людини та громадянина сягає за межі політичних відносин, оскільки вони нерозривно пов'язані із сімейними, виробничими, комерційними та інших відносинами між людьми [98]. На нашу думку, так само необхідно підтримати зазначену позицію щодо оспорювання тотожності сутності юридичних гарантій з політичним змістом, оскільки їх сутність полягає у виключній необхідності втілення механізму право реалізації в життя чітко сформульованих юридичних норм.

Серед названих форм найважливішою юридичною гарантією захисту свободи вираження поглядів, як і будь-якого іншого права людини, є суд. Конституцією України передбачено, що «звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується» (ч. 3 ст. 8). Кожна людина має право оскаржити в суді рішення, діяння органів державної влади та місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Попри позитивні зміни в розвитку судової системи, які відбулися за роки незалежності, зокрема ухвалення законів України «Про судоустрій та статус суддів» (2010), «Про

виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» (2006), «Про доступ до судових рішень» (2005), Кримінально-процесуального кодексу України (2012), Цивільно-процесуального кодексу України (2004), Кодексу адміністративного судочинства України (2005) та інших нормативно-правових актів, донині залишається низка проблем у сфері захисту прав людини та інших суб'єктів судовими органами. Серед них найважливіші – недостатній ступінь довіри населення до судових органів, зволікання із судовим розглядом справ, корумпованість у системі судових органів [191].

Найбільш широке коло гарантій законодавець визначив у наказі МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» [119]. У цій Інструкції окреслено: загальні завдання органів поліції зі здійснення дозвільної системи (окремі аспекти видачі відповідних дозволів; особливості здійснення контролю за об'єктами дозвільної системи; права органів поліції в разі виявлення порушень правил і стандартів дозвільної системи; особливі питання погодження укладання трудових договорів на виконання робіт, пов'язаних з різними операціями, що здійснюються відносно зброї; здійснення обліку зброї та власників зброї); особливі питання придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення і використання зброї та бойових припасів, основних частин зброї, пристроїв і патронів до них (наведено перелік видів зброї, щодо якої здійснюється дозвільна система; визначено законну мету придбання зброї тощо) [183]. Отже, зазначене дає підстави стверджувати, що юридичні гарантії законності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні є необхідною єдиною ланкою між визначеним колом

компетенції уповноваженого органу виконавчої влади та конкретними суб'єктами і сфери обігу такої зброї.

Висновки до розділу 2

На підставі аналізу думок учених у підрозділі проаналізовано форми й методи контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, а також надано характеристику адміністративним процедурам здійснення такого процесу та його юридичним гарантіям.

Визначено зміст і сутність форм контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, до кола яких зараховано перевірку умов зберігання цивільної вогнепальної зброї й оцінку відповідності зброї та боєприпасів. Унаслідок аналізу запропонованих позицій дослідників виокремлено також і види форм – первинний та поточний контроль, що прямо пропорційно пов'язано з конкретними напрямками цієї діяльності.

Обґрунтовано думку про те, що методами контролю є спеціальні поліцейські заходи, а також провадження в справах про адміністративні правопорушення тощо. Методи контролю, на нашу думку, як конкретні сконструйовані в одному напрямі діяльності повноваження, що мають своє практичне застосування та повсякденно використовується поліцією для забезпечення контролю та нагляду за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Проаналізовано зміст і сутність адміністративних процедур як невід'ємного елементу адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї та виокремлено дозвільні й контрольно-наглядові процедури, що мають найбільш ефективний вплив на обіг відповідної зброї та забезпечують правопорядок у цій сфері правовідносин. Причому характеристика юридичних гарантій здійснення контролю за обігом цивільної зброї демонструє, що вони є тими підвалинами законодавства, які чітко сформульовані в кожному нормативно-правовому акті, що має бодай дотичне ставлення до обігу цивільної вогнепальної зброї. Екзистенційна

сутність юридичних гарантій здійснення контролю полягає в тому, що їх конструктивне призначення дозволяє практично втілити визначені законодавством України повноваження, права і свободи, що позитивно впливає на дотримання прав і свобод людини та громадянина.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

3.1. Напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції

Адміністративно-правове регулювання обігу цивільно-вогнепальної зброї органами Національної поліції України є надзвичайно важливим питанням, яке в умовах дії правового режиму воєнного стану й системного порушення прав і свобод людини та громадянина потребує нагального вирішення. Питання щодо напрямів удосконалення відповідного механізму не одне десятиліття досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, які у своїх наукових працях розробляли різноманітні способи та напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї загалом і реалізацію конкретних контрольних заходів органами правопорядку зокрема. Водночас, оскільки в Україні на сьогодні на офіційному рівні обіг цивільно-вогнепальної зброї не дозволений, а відповідний законопроект перебуває у Верховній Раді України на розгляді та ще не набув чинності, на нашу думку, надзвичайно важливим є розроблення унікальних та адаптованих до запропонованого формату нормативно-правового регулювання обігу цивільного вогнепальної зброї напрямків удосконалення функціонування відповідного інституту.

Тема незаконного обігу зброї є особливо важливою, оскільки незаконний обіг зброї становить загрозу для національної безпеки та національних інтересів. Незаконний обіг зброї зумовлює збільшення кількості злочинів, терактів, пограбувань, насильства над людьми та

тваринами. На нашу думку, незаконний обіг зброї впливає на виникнення загроз на трьох рівнях, перший рівень – особистісний, адже незаконний обіг зброї створює загрози для кожного громадянина, оскільки навіть ідучи вулицею людина поза своєю волею може бути втягнута у виличні сутички. Незаконний обіг зброї створює загрози й для суспільства загалом, адже сприяє загостренню конфліктів, дестабілізує суспільство, створює бар'єри для розвитку суспільства. І останній рівень – державний, адже незаконний обіг зброї може впливати на захист державного суверенітету, територіальної цілісності, слугуючи засобом загострення ситуації [109]. Таким чином, формування належного та високоякісного безпекового середовища для всіх громадян України в умовах, коли надзвичайна кількість нелегальної зброї потрапляє в суспільство, а кількість правопорушень, що прямо загрожують життю і здоров'ю людини та громадянина, збільшується, є найбільш пріоритетним завданням, що стоїть не лише перед Національною поліцією України як одним із суб'єктів сектору безпеки й оборони, а й перед усіма зазначеними органами державної влади. Причому слід зауважити, що неякісне здійснення контрольних заходів у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні тягне за собою її поширення не лише на території країни, а й розгалуження в транскордонному вимірі, що своєю чергою становитиме загрозу також і для країн-партнерів у світлі євроінтеграційних прагнень України, що є найбільш негативним фактором.

Дійсно, стягнення є мірою адміністративної відповідальності. Але покарання не повинне бути основною метою застосування цього виду примусу. При значній кількості проступків, навіть за умов своєчасного виявлення та покарання правопорушників, не можна говорити про належне забезпечення певного правового режиму. Основним завданням має бути виховання порушників, а також інших учасників правовідносин, дотримання ними законів і попередження нових правопорушень. Головне функціональне призначення юридичної відповідальності як складової адміністративно-правового режиму обігу зброї полягає саме в належному дотриманні норм

права, які регулюють правовідносини в цій сфері. Мотивом правомірної поведінки може бути і страх перед покаранням. Отже, щодо забезпечення досліджуваного нами режиму на перше місце слід поставити превентивну функцію, особливістю якої є саме можливість, а не обов'язковість застосування цього засобу [28]. На нашу думку, слід цілком погодитись із запропонованою позицією, оскільки здійснення превентивних заходів Національною поліцією України у сфері забезпечення належного обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні є ефективним інструментом забезпечення дотримання прав і свобод людини та громадянина. Недопущення вчинення тих чи інших правопорушень, що спричиняють настання юридичної відповідальності за відповідні діяння є ефективним демократичним інструментом забезпечення прав і свобод людини та громадянина в цивілізованому світі, оскільки будь-який інцидент, в епіцентрі якого є цивільна вогнепальна зброя чи боєприпаси до неї, може бути потенційно небезпечним не лише для здоров'я осіб, а й для життя. З урахуванням незворотності настання смерті найбільш ефективним напрямом удосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільного вогнепальної зброї в Україні є розроблення концепції превентивної діяльності Національної поліції з урахуванням імовірних ризиків і загроз, що принесе обіг цивільної вогнепальної зброї.

З огляду на викладене, можемо дійти висновку, що в контексті дослідження досвіду правового регулювання обігу зброї в ЄС вбачаються можливості й потреба у створенні та подальшому прийнятті проєкту Закону України «Про цивільний обіг зброї». В означеному контексті йдеться передусім про те, що в поданих до Верховної Ради України законопроєктах про цивільний обіг зброї в Україні повинні бути враховані положення Директиви № 91/477/ЄЕС з урахуванням застережень про обов'язковість цих положень і можливість створення на національному рівні більш суворих правил і стандартів контролю за цивільним обігом вогнепальної зброї. Причому створення та прийняття цього законодавчого акта повинно

відбуватись без шкоди ідеї створення та прийняття законопроекту про обіг зброї в Україні [185]. Саме тому, на нашу думку, одним із найбільш пріоритетних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні є доопрацювання положень проєкту закону України, що регулює відповідну сферу правовідносин, оскільки неточності в його формулюванні можуть суттєво негативно вплинути на практику правозастосування прийнятих норм у подальшому та нівелювати ефективність діяльності Національної поліції України за цим напрямом.

Розроблення проєктів обумовлена законодавчим регулюванням відносин, що виникають у сфері обігу вогнепальної зброї в Україні. У них надано визначення термінів і понять, що визначають головні засади державної політики у сфері обігу вогнепальної зброї та бойових припасів до неї. У цих законопроектах на сьогодні уперше запропоновано класифікацію цивільної вогнепальної зброї не за призначенням (мисливська, спортивна, бойова), а за технічними характеристиками (автоматична, довгоствольна, коротко ствольна, гладкоствольна, нарізна тощо) [105, с. 728]. Причому необхідно звернути увагу на те, що не одним законом України врегульовується зазначена діяльність, оскільки окремі особливості здійснення господарської діяльності у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї регулюються іншим законодавством України.

Незаконний обіг зброї є не лише актуальною темою у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ, а й проблемою, яку можуть недооцінювати та на яку не звертають потрібної уваги сьогодні. Проблема незаконного обігу зброї можна додати до списку поточних і прогнозованих загроз національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних і внутрішніх умов, які визначені в Стратегії національної безпеки України. Загрозою національній безпеці України, відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», можна вважати явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи

ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України. Національними інтересами України, відповідно до Закону, є життєво важливі інтереси людини, суспільства й держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності й добробут її громадян. На нашу думку, незаконний обіг зброї негативно впливає на безпечні умови життєдіяльності й добробут громадян, створюючи загрози та небезпечні умови життю. Таким чином, незаконний обіг зброї є однією із загроз національній безпеці [109]. Слід наголосити на тому, що більшість контрольних процедур регулюється постановами Кабінету Міністрів України та наказами Міністерства внутрішніх справ України й інших органів виконавчої влади, які в подальшому також потребуватимуть доопрацювання з урахуванням нових обставин.

Зважаючи на євроінтеграційні прагнення України, а також на те, що в нашій державі законодавство про обіг зброї залишається архаїчним, правове регулювання режиму обігу зброї є неефективним, а суб'єкти реалізації адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї функціонують в умовах значних корупційних ризиків, доцільним є вдосконалення правового регулювання в цій сфері в напрямі його європеїзації. Відповідне можна досягти завдяки врахуванню положень вторинного законодавства ЄС про обіг зброї (передусім Директиви № 91/477/ЄЕС) у наявних і наступних проектах законів України про цивільний обіг зброї. Отже, у вказаних законопроектах слід урахувати необхідність: 1) закріплення визначень термінології у сфері обігу зброї, які наведені в законодавстві ЄС, зокрема в ст. 1 Директиви № 91/477/ЄЕС, ст. 2 Регламенту № 258/2012; 2) окреслення різних категорій зброї, режимів цих категорій зброї та виключень щодо можливостей володіння такою зброєю у вигляді доповнення законопроекту розділом «Категорії вогнепальної зброї, що можуть перебувати в цивільному обігу вогнепальної зброї»; 3)

упорядкування правил і стандартів маркування зброї, її основних частин з урахуванням ст. 4 Директиви № 91/477/ЄЕС, Імплементативної директиви № 2019/68, а саме шляхом закріплення в законопроекті про цивільний обіг зброї окремого розділу «Маркування вогнепальної зброї та їх основних частин»; 4) запровадження системи регулювання діяльності зброярів і брокерів, про які йдеться у ст. 4 Директиви № 91/477/ЄЕС, а саме: а) державної реєстрації зброярів і брокерів, які діють на території України (з урахуванням п. «а» ч. 4 і ч. 5, 6 ст. 4 Директиви слід створити та ввести в дію Державний реєстр обігу зброї); б) видачі дозволів на діяльність зброярів та брокерів (на виконання ст. 6, глави 3 Директиви № 91/477/ЄЕС, положень Імплементативного регламенту № 2015/2403, глави II-IV Регламенту № 258/2012 слід доповнити законопроект про цивільний обіг зброї вимогами до правосуб'єктності вказаних суб'єктів, а також розділами «Деактивація вогнепальної зброї», «Режим руху вогнепальної зброї, її основних частин і боєприпасів»); в) перевірки особистої та професійної доброчесності, а також належних професійних якостей зброяра чи брокера (слід створити й затвердити Кодекс етики зброярів та брокерів в Україні) [185].

Таким чином, легалізація права володіння цивільною вогнепальною зброєю повинна запроваджуватись у разі наявності чіткого нормативно-правового регулювання та практики дотримання головних принципів: забезпечення легального обігу вогнепальної зброї та жорсткого контролю за її реалізацією в спеціалізованих ліцензованих закладах торгівлі; створення та забезпечення ведення, зокрема захисту єдиного реєстру вогнепальної зброї; максимальна ідентифікація власників такої зброї; унеможливлення формальних процедур отримання дозволу на зброю; створення можливостей для навчання власників зброї та надання відповідних документів, які підтверджують високий рівень таких знань і вмінь; належний контроль за дотриманням умов і правил зберігання, перевезення та використання такої мисливської зброї, перевірки не повинні мати формальний характер, походження патронів, які використовуються для відстрілу з цієї зброї,

повинно бути легальне, патрони повинні бути дозволеного маркування, без дообладнання та переробки з метою посилення бойової дії; запровадження процедури зупинення та позбавлення дозволу на зброю; використання електронних ресурсів, зокрема мобільного застосунку «Дія» для інформування власників зброї про необхідність продовження терміну дії дозволів на зброю, оформлення договорів страхування, проведення періодичного огляду або відстрілу зброї тощо [103, с. 28–34; 105]. Надзвичайно важливим у цьому аспекті є запровадження такого принципу правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї для цивільних громадян, щоб їм дозволялося вчиняти ті чи інші дії зі зброєю лише у випадках, коли це прямо передбачено законом, а не коли вчиняти можна все, що прямо не заборонено. Водночас у правовій спільноті точаться дискусії щодо можливості й доцільності запровадження такого принципу, оскільки цивільне населення не має такої презумпції обов'язку, як мають службовці органів державної влади, зокрема поліцейські, хоча, на нашу думку, такий інструмент може ефективно впорядкувати відповідні правові відносини й убезпечити від вчинення протиправних діянь значну кількість осіб.

Також у Законі потрібно чітко врегулювати деякі питання, наприклад, щодо повноважень суб'єктів єдиного державного реєстру цивільної вогнепальної зброї, а також прописати чіткі умови використання цивільної вогнепальної зброї для самозахисту свого здоров'я, життя та права власності, які своєю чергою тісно переплітаються з основами господарської діяльності у сфері обігу (обороту) цивільної вогнепальної зброї та боєприпасів. У законі слід чітко окреслити загальні засади володіння та користування цивільною вогнепальною зброєю та боєприпасами для іноземців та осіб без громадянства на території України, їхні права та обов'язки, а також передбачити державний контроль у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї. Важливим є і питання щодо тимчасового ввезення цивільної вогнепальної зброї та боєприпасів на територію України, тимчасового вивезення цивільної зброї і боєприпасів з території України, в умовах воєнного стану, адже воно

важливе для безпеки громадян та держави [101, с. 165; 105]. Із зазначеною позицією, на нашу думку, необхідно погодитись цілком і повністю, оскільки зазначені недопрацювання можуть суттєво вплинути на можливість ефективного функціонування реєстру вогнепальної зброї, що в подальшому може давати викривлену інформацію та негативно вплинути на здійснення контрольних функцій Національною поліцією України.

У законопроекті № 5708 від 25 червня 2021 року запропоновано: визначити поняття права власності на цивільну вогнепальну зброю; визначити умови й порядок отримання громадянами України та юридичними особами документів про право власності на цивільну вогнепальну зброю; здійснити класифікацію цивільної вогнепальної зброї; розробити порядок видачі медичного заключення (висновку) про відсутність медичних протипоказань, які перешкоджають отриманню документа на цивільну вогнепальну зброю, який передбачає створення спеціальної інформаційно-довідкової системи з провадженням кваліфікованого електронного підпису особи, яка сформуvala висновок; розробити порядок створення та ведення Єдиного державного реєстру цивільної вогнепальної зброї; визначити повноваження суб'єктів єдиного державного реєстру цивільної вогнепальної зброї; визначити загальні засади цивільного обігу (обороту) вогнепальної зброї та боєприпасів; визначити загальні засади здійснення права і виконання обов'язків власників цивільної вогнепальної зброї; встановити порядок отримання права на цивільну вогнепальну зброю та боєприпаси; визначити порядок страхування цивільної відповідальності власників цивільної вогнепальної зброї; передбачити обмеження щодо права на цивільну вогнепальну зброю та боєприпаси передбачити використання цивільної вогнепальної зброї для самозахисту; визначити поняття зон вільних від зброї; прописати основи господарської діяльності у сфері обігу (обороту) цивільної вогнепальної зброї і боєприпасів; визначити загальні засади володіння та користування цивільною вогнепальною зброєю і боєприпасами іноземцями та особами без громадянства на території України; врегулювати тимчасове

ввезення цивільної вогнепальної зброї і боєприпасів на територію України, тимчасове вивезення цивільної зброї і боєприпасів з території України; передбачити державний контроль у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї; тощо [129]. Причому важливою є критика правознавців щодо окремих спірних положень цього проєкту нормативно-правового акта. Так, фахівці Головного науково-експертного управління Верховної Ради України зауважують, що «частиною першою статті 6 законопроекту визначено перелік конструктивно схожих зі зброєю виробів, що перебувають у цивільному обороті. Частиною другою цієї статті законопроекту передбачено, що “Повний перелік конструктивно схожих зі зброєю виробів затверджується Кабінетом Міністрів України”. Оскільки зазначений у частині першій перелік є виключним, то вказані норми потребують взаємоузгодження» [37].

Також, згідно з висновками зазначеного управління, відповідно до частини п'ятої статті 7 законопроекту «фізичні особи, фізичні особи – підприємці та юридичні особи (крім юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, які мають ліцензію на виробництво, ремонт вогнепальної зброї і бойових припасів до неї, торгівлю вогнепальною зброєю та бойовими припасами до неї), які мають у власності чи іншому законному володінні вогнепальну зброю, повинні укласти у встановленому законодавством порядку договір страхування цивільної відповідальності за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи застосування такої зброї (далі – договір страхування), протягом п'яти робочих днів після отримання зброї у власність та протягом трьох днів після укладення договору страхування подати копію такого договору до відповідного органу (підрозділу) Національної поліції України». Наведене положення законопроекту вказує, що договір може укладатися відповідно до законодавства. Проте таке формулювання суперечить частині першій статті 638 Цивільного кодексу України, якою визначено, що договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору;

істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди. Тобто для факту укладення договору достатньо досягти згоди з усіх істотних умов, які можуть визначатися виключно законом, а не підзаконним актом, як це визначено законопроектом. У зв'язку з цим стаття 7 законопроекту потребує доопрацювання [37].

Водночас юристи-практики та науковці констатують переваги відповідних ініціатив, зокрема цього законопроекту. Так, Є. Крапивін указує, що рано чи пізно питання права на цивільну вогнепальну зброю вирішать, адже є доволі активний суспільний запит на це: «Чим далі ми стримуємо ринок зброї, тим більше в нас проблем з чорним ринком, який, що не секрет, збільшується під час збройних конфліктів. Тому зараз є суттєве збільшення випадків реєстрації кримінальних проваджень за ст. 263 Кримінального кодексу, тобто незаконне володіння зброєю». Крім того, якщо зброя зареєстрована, то люди рідко її використовують для вчинення злочинів, частіше для самозахисту. Адже зареєстрована зброя маркована, нарізна. Тобто якщо її застосовувати під час учинення злочину, то шанс його розкрити більший. Наприклад, у деяких штатах США, де легалізована зброя, злочини вчиняються якраз зі зброї з чорного ринку. Проте наш законодавець не готовий до того, щоб дати всім короткоствольну вогнепальну зброю, тобто таку, яка одразу завдає летальних ушкоджень, якщо людина вміє стріляти [85].

Серед цілей державної політики у сфері контролю обігу зброї можна виокремити: встановлення державного контролю за обігом зброї; сприяння додержання законодавства про їх обіг зброї; превентивні заходи з запобігання потрапляння зброї в незаконний обіг; встановлення правил обігу зброї виготовленої законно; ідентифікація зброї, що знаходиться в незаконному обігу; ліквідація зброї, що знаходиться в незаконному обігу; встановлення та притягнення до юридичної відповідальності за порушення

законодавства та винних в незаконному обігу зброї; розвиток міжнародного співробітництва у сфері контролю за обігом зброї. Наразі в Україну здійснюються великі поставки зброї, і є загроза потрапляння цієї зброї до незаконного обігу, проте це дуже чутлива загроза, що потребує жорстких методів запобігання, через те, що її реалізація може використовуватися як елемент пропаганди, зменшувати рівень довіри до владних органів, що негативно позначиться на подальший рівень допомоги Україні [109]. З урахуванням зазначеної позиції, на нашу думку, одним з найбільш ефективних інструментів подальшого вдосконалення адміністративно-правового механізму регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні, необхідним є укладення відповідної стратегії протидії злочинності в цій сфері, а також передбачення в ній низки заходів з профілактики та правового вишколу населення і конкретних громадян, що мають на меті отримання дозволу на володіння вогнепальною зброєю.

В. С. Стороженкота В. Б. Пчелін стверджують, що на основі дослідження чинного законодавства та практики діяльності органів внутрішніх справ з вирішення питань дозвільної системи щодо зброї та спеціальних засобів індивідуального захисту доцільно розробити провідні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у цій сфері. Такими напрямками, зокрема, є: удосконалення чинного законодавства та інших нормативних актів, що регламентують обіг зброї і спеціальних засобів індивідуального захисту в Україні; підготовка і прийняття нових законодавчих актів щодо обігу зброї; удосконалення механізму адміністративно-правового регулювання в цій сфері загалом; наділення додатковими адміністративно-юрисдикційними повноваженнями суб'єктів дозвільної системи [6, с. 229; 154]. Однією з найважливіших умов удосконалення правового регулювання у сфері обігу зброї є дотримання принципу відповідності між правовими нормами, які встановлюють певні правила поведінки, та нормами, які встановлюють відповідальність за невиконання або за неповне дотримання режимних правил. Тобто нормативні

акти, що регулюють обіг зброї (накази, інструкції та ін.), повинні містити в собі повний перелік правил поведінки при поводженні зі зброєю та боєприпасами. Натомість Кодекс у відповідних санкціях статей встановлює відповідальність за порушення всіх без винятку правил. Також неправомірним буде застосування санкцій за порушення, що зазначене в КУпАП за відсутності встановлення цього правила в нормативних документах, які регулюють обіг зброї. Аналіз законодавства України доводить наявність невідповідності в цьому питанні. Так, наприклад, усі статті, що встановлюють санкції за порушення громадянами правил обігу зброї, не вказують на порушення правил використання зброї. На нашу думку, таке упущення є суттєвим, адже ми неодноразово вказували на те, що зброя може використовуватися за багатьма різноманітними призначеннями і використання її є повноцінним компонентом обігу зброї. Законом має бути чітко встановлено, яку конкретно зброю можна використовувати за тим або іншим призначенням [28]. Отже, узагальнюючи наведені вище пропозиції, можна стверджувати, що одним з напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання механізму обігу цивільної вогнепальної зброї є розроблення пропозицій і змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині, що стосується притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які порушують правила й умови зберігання цивільної вогнепальної зброї, а також юридичних осіб, що порушують правила виготовлення, обслуговування та проведення ремонтних робіт такої вогнепальної зброї, зокрема її продажу.

Через значну кількість незареєстрованої вогнепальної зброї в Україні в поєднанні з територіальними порушеннями криміногенна ситуація в країні загострилася. Ця нагальність призводить до закликів до створення українського державного реєстру вогнепальної зброї та ухвалення закону для належного адміністрування та правового регулювання вогнепальної зброї в країні. У науковому середовищі України немає єдиного бачення моделі чи ключових принципів регулювання обігу вогнепальної зброї. Попри це, всі

погоджуються, що законодавче регулювання обігу вогнепальної зброї необхідне. Це призвело до внесення кількох законопроектів до Верховної Ради України; три з них обговорювали у 2021 році. Жодна згода щодо моделі чи ключових принципів не спричинила значного конфлікту між законодавцями та науковцями. Директива ЄС 2021/555 затверджена Європейським парламентом і Радою 24 березня 2021 року. Вона вимагає, щоб усі законопроекти, пов'язані з володінням та придбанням зброї, відповідали директиві. Одним з таких законопроектів є № 5708 від 25 червня 2021 року, який раніше мав назву «Про право на цивільну вогнепальну зброю». Проте закон отримав позитивну оцінку Комітету Верховної Ради з питань правоохоронної діяльності. Особливої уваги заслуговує подальше дослідження проблеми класифікації цивільної вогнепальної зброї. Потрібна подальша дискусія між науковцями та громадськістю перед ухваленням будь-яких законів щодо регулювання вогнепальної зброї в Україні. Будь-які закони, що стосуються регулювання вогнепальної зброї, уже потребують значного доопрацювання [97, с. 36–41]. Так, на нашу думку, найбільш пріоритетним напрямом серед усіх інших, що спрямовані на вдосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні, є імплементація норм і засад міжнародного законодавства в національне українське законодавство. Зокрема, це зумовлено тим, що Україна має активні євроінтеграційні намагання та серйозні успіхи в цьому напрямі, а розбіжність у нормах законодавства України та Європейського Союзу може суттєво негативно вплинути на процес входження України до відповідного утворення та загальмувати цей процес.

В одному з останніх досліджень, присвяченому обігу зброї в Україні, висловлено думку стосовно того, що до суб'єктів правопорушення із загальним адміністративно-правовим статусом застосовується адміністративна відповідальність, а до суб'єктів зі спеціальним адміністративним статусом – дисциплінарна відповідальність [113, с. 14]. Вважаємо таке твердження дещо сумнівним, адже дисциплінарній

відповідальності підлягають особи, діяльність яких в організаціях (різної форми власності) пов'язана з обігом зброї. Своєю чергою не виключена можливість застосування адміністративної відповідальності до осіб зі спеціальним статусом. Репресивно-карна складова відповідальності (наступ негативних наслідків у разі протиправної поведінки) не є первинною для забезпечення режиму обігу зброї, існують два аспекти її відповідальності – встановлення та застосування. Для реалізації мети адміністративно-правового режиму зброї слід звернути увагу на встановлення адміністративної відповідальності, як складової одного із засобів забезпечення відповідного режиму [28]. Отже, на нашу думку, найбільш важливим є виокремлення чіткого кола необхідних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні, з метою докладання організаційно-управлінських і нормативно-правових зусиль, щодо їх практичного втілення, оскільки в умовах дії правового режиму воєнного стану будь-які суспільні процеси перебувають під тиском системних ризиків і мають бути чітко врегульовані якнайшвидше.

3.2. Критерії ефективності здійснення контролю з обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції

Питання визначення критеріїв ефективності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції України є доктринальним, оскільки результативність роботи конкретного органу державної влади є важливим показником успішності охорони прав і свобод людини та громадянина в конкретному векторі. Формування архітектури критеріїв ефективності здійснення контролю прямопропорційно впливає на ефективність функціонування відповідного органу державної влади. Проте дослідження поняття ефективності спонукає до аналізу додаткових суміжних термінів, які пропонуємо схарактеризувати в цьому підрозділі.

Поняття контролю загалом і контролю за обігом будь-чого потребує уточнення та деталізації в контексті предмета підрозділу, котрим є критерії ефективності такого процесу. Крім того, на нашу думку, важливим є визначення критеріїв ефективності контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, зокрема й через те, що зазначений механізм безпосередньо впливає на рівень захищеності прав і свобод людини та громадянина. Увагу слід передусім приділити інформатизаційній складовій у діяльності як Міністерства внутрішніх справ, так і Національної поліції України, які є основними суб'єктами у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

У зв'язку з інформатизацією МВС реалізується фінальний етап проекту Єдиний реєстр зброї – інформаційно-телекомунікаційна система, яка є функціональною підсистемою єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ, що призначена для автоматизації обліку процесів обігу зброї до рівня стандартів операційних процедур та автоматизованого робочого місця користувача, забезпечує формування, зберігання, спільне використання та верифікацію інформації про права у сфері обігу зброї, боєприпасів до неї, основних частин зброї, які мають ідентифікаційні номери та вибухових матеріалів, об'єкти й суб'єкти цих прав. Що покращить контроль за дотриманням порядку виготовлення, придбання, обліку, зберігання, охорони та використання зброї, зокрема на об'єктах дозвільної системи та забезпечить з боку держави ефективний контроль у сфері обігу зброї, боєприпасів до неї та поводження з вибуховими матеріалами. Пріоритетними завданнями правоохоронних, спеціальних, розвідувальних та інших державних органів відповідно до їх компетенції є: запобігання, виявлення та припинення виявів сепаратизму, тероризму, екстремізму, припинення діяльності незаконних збройних формувань, політично мотивованого насильства та інших зазіхань на конституційний лад [109]. Таким чином, керуючись цими визначеними в реєстрі ефективність здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, можливо

виміряти кількістю проведених перевірок дотримання умов і правил зберігання конкретної вогнепальної зброї та певних видів боєприпасів, здійсненням поточного контролю за механізмом продовження дозвільних документів на відповідну вогнепальну зброю, а також дотримання стандартів і правил її технічного обслуговування. Причому, ураховуючи, що критерії ефективності не можна зводити лише до кількісних показників, якісна складова причому потребує суттєвого доопрацювання та додаткового аналізу. Водночас варто зазначити, що чіткі строки здійснення тих чи інших контрольних заходів у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї зумовлюють необхідність забезпечення застосування системного підходу до проведення поточних і планових перевірок у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що неминуче підвищує ефективність здійснення такого контролю.

Визначаючи поняття контролю, Д. Припутень вважає, що контроль виявляється у формі такої дії, як перевірка, а також відбувається ототожнення таких понять, як «контроль» і «нагляд». Сутність державного контролю в такому контексті полягає в аналізі діяльності підконтрольних суб'єктів щодо відповідності законодавчим нормам [116, с. 48–53].

У межах переважної більшості дослідницьких підходів зазначено, що державним контролем є «особлива функція держави, яка виражається в діяльності її органів, спрямована на отримання та аналіз інформації про процеси та явища, що відбуваються в суспільстві, встановлення порушень і відхилень від нормативних і індивідуальних приписів, а також на висування вимог про усунення виявлених порушень з метою охорони прав і свобод людини та громадянина, конституційного ладу, підтримання режиму законності» [197, с. 294].

Незаконний обіг зброї як загроза національній безпеці характеризується особливою чутливістю, багатоаспектністю та складністю. Це, зокрема, спричинено тим, що і законно вироблена зброя може реалізовуватися незаконним чином, можуть використовуватися нові шляхи та методи незаконного обігу зброї. Незаконний обіг зброї загострює інші

загрози національної безпеки та національним інтересам, які характерні для тих чи інших суспільств. Можна дійти висновку про взаємопов'язаність загроз національній безпеці, що означає необхідність комплексних дій з боку держави, вплив на прояв та усунення інших загроз національній безпеці та національним інтересам України. В Україні є колізії в законодавстві щодо незаконного обігу зброї, відсутні визначення, та чіткий розподіл повноважень у сфері контролю обігу зброї. Проте існують проекти нормативно-правових актів, а й вони побічно стосуються незаконного обігу зброї. На фінальній стадії є проєкт про Єдиний реєстр зброї, який посилить контроль з боку держави щодо обігу зброї. Головним державним органом влади, який має повноваження у сфері незаконного обігу зброї, є Національна поліція, що здійснює контроль за обігом зброї [109]. Таким чином, запропонована позиція чітко свідчить про те, що основним критерієм ефективності здійснення заходів із контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні є недопущення виникнення нових загроз національній і державній безпеці України, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. Не менш важливим фактором є плинність та динаміка вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень в Україні, а також функціонування тіньового бізнесу та будь-якого виду підприємництва, що пов'язаний з обігом цивільної вогнепальної зброї. Ефективна протидія Національною поліцією зазначеним факторам та чинникам прямопропорційно корелюється з ефективністю її діяльності у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, що своєю чергою чітко виражається в конкретних числових показниках.

На підставі цього можна визначити структуру державного контролю залежно від сфери діяльності, яка включає:

- відомчий контроль (внутрішньовідомчий або внутрішній), який здійснюють міністерства і відомства всередині відповідної організаційної структури і який пов'язаний із завданнями, що стоять перед міністерствами і відомствами. Відповідно до цього в міністерствах, інших центральних

органах виконавчої влади створюються і функціонують самостійні внутрішньовідомчі контролюючі структури;

– міжвідомчий контроль – здійснюється органом міжгалузевої компетенції, який забезпечує контроль за виконанням загальнообов’язкових правил, що діють у відповідній сфері, наділений правом перевіряти орган міжвідомчого контролю, з питань, які є вузьким, спеціальним, які стоять перед цим органом;

– надвідомчий контроль – здійснюють органи загальної компетенції – Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації з питань господарського, соціально-культурного та адміністративно-політичного будівництва, незалежно від відомчого підпорядкування об’єктів контролю у формі перевірок (обстеження і вивчення окремих напрямків фінансово-господарської діяльності, за результатами якої складають довідку або доповідну записку), ревізій (документальний контроль фінансово-господарської діяльності, за результатами якої складається акт), витребування звітів тощо [73, с. 131].

Відповідно, слід зазначити, що як відомчий, так і міжвідомчий контроль притаманний діяльності Національної поліції України, що своєю чергою потребує додаткової регламентації, оскільки широке коло суб’єктів, що виготовлятимуть цивільну вогнепальну зброю, а також здійснюватимуть торгівлю нею – потребуватиме пильної уваги з боку правоохоронців, а також проведення відповідних профілактичних заходів. Крім того, надвідомчий контроль може бути притаманний будь-якому органу державної влади, чи посадовій особі до кола компетенції якого (якої) належить витребування інформації про здійснювану діяльність, що не є закритою, відповідно до законодавства України.

Контрольні заходи по-різному впливають на процеси. З одного боку, вони стимулюють до підвищення якості роботи, формують відчуття задоволення, стимулюють до набуття знань. З іншого боку, контрольні заходи викликають демотивацію та недовіру, нетипову поведінку того, кого

перевіряють, та інші негативні вияви. Саме тому контрольні заходи повинні здійснюватися таким чином, щоб не викликати захисну реакцію в осіб, які перевіряються. Для формування дієвої системи контролю працівників підприємства необхідно дотримуватися критеріїв організації процесів контролю, до яких належать: ефективність контролю; ефект впливу на людей; виконання завдань контролю; межі контролю (обмеження контролю). Одним з основних критеріїв є виконання завдань контролю. Результатами контролю можуть бути виявлення відхилень і збігів у процесі реалізації проектів, усунення відхилень, корегування стандартів та планів щодо зміни умов діяльності підприємства, а також досягнення ефекту досвіду на основі аналізу причин недоліків [9].

Постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 року № 576 «Про затвердження Положення про дозвільну систему» визначено, що контроль за дотриманням посадовими особами міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, господарських об'єднань і громадянами встановленого порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, здійснюється безпосередньо Міністерством внутрішніх справ [121]. Відповідно, серед критеріїв ефективності, на нашу думку, мають бути ті норми й положення законодавства України, як теоретико-правового, так і практичного змісту, що формують зазначений «контроль» як механізм управління процесом виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї.

Відповідно до ст. 22 Закону України «Про Національну поліцію», до переліку основних повноважень поліції належать здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових

речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ [124]. На нашу думку, ці повноваження також визначають додаткові критерії ефективності контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, оскільки на сьогодні цей механізм є недостатньо визначеним і потребує як законодавчої, так і операційно-технічної деталізації.

Так, наприклад, одним з критеріїв ефективності контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї може бути організація процесу такого контролю загалом на ефективному та високопрофесійному рівні, а також автоматизація окремих процесів діяльності цього механізму, наприклад, запровадження діяльності Єдиного реєстру зброї.

Основними перевагами впровадження Єдиного реєстру зброї є те, що громадяни зможуть легко отримувати інформацію про свою зареєстровану зброю. Єдиний реєстр зброї передбачає також створення електронних кабінетів. Таким чином, українці зможуть отримати послугу не виходячи з дому, без відвідування органу Національної поліції, шляхом подачі документів через «Єдине вікно громадянина» (<https://services.mvs.gov.ua>) або в магазині з продажу зброї [64].

Відповідно, серед критеріїв ефективності контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї є й інші, оскільки цей контроль є багатоаспектним та охоплює декілька етапів, зокрема управління процесом виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї й у всіх зазначених сегментах, такі критерії мають індивідуальні риси.

Концепція підвищення ефективності контрольно-наглядової діяльності органів державної влади передбачає такі кроки: систематизація та актуалізація обов'язкових вимог і забезпечення до них доступу суб'єктів, що включає інвентаризацію діючих актів, які містять обов'язкові вимоги в різних галузях контролю (нагляду); формування єдиної правової основи діяльності контрольно-наглядових органів, що враховує можливість поділу їх функцій у сфері контролю, нагляду та дозвільної діяльності; уніфікація

способів, методів і форм реалізації контрольних і наглядових заходів; розроблення системи оцінки ризиків потенційної небезпеки видів економічної діяльності та порядку її використання для планування контрольних заходів; забезпечення принципів прозорості та зрозумілості діяльності контрольних і наглядових органів, що передбачає публікацію органами державного контролю (нагляду) відомостей про плани та результати проведених перевірок) [160, с. 217]. Таким чином, запропонована теоретико-правова конструкція може стати корисною під час розроблення алгоритмів і методів (способів) дій у контексті підвищення ефективності функціонування адміністративно-правового механізму контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї загалом і діяльністю Національної поліції України в цьому контексті зокрема.

Серед критеріїв ефективності зовнішнього контролю виокремлюють такі: результативності (виявлення процесів, реалізованих із порушеннями законодавства); дієвості (конкретні підсумкові заходи, проведені уповноваженим суб'єктом); економічності (співвідношення витрат на функціонування суб'єкта контролю і витрат на його проведення), інтенсивності й динамічності діяльності контрольних органів. Причому в межах реалізації превентивної функції аудиту ефективності необхідно здійснювати прогнозування очікуваної ефективності [179].

У підрозділі досліджено контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї як одну з основних форм реалізації відповідного адміністративно-правового механізму, що дозволяє реалізувати державну політику в зазначеному сегменті, забезпечити права і свободи людини та громадянина, зокрема убезпечення їх від порушень.

Доведено, що контроль як форма діяльності органу державної влади є багатокомпонентним процесом, що відображається у створенні таких правових умов, за яких певне коло суб'єктів піддається правовому впливу контролюючого органу (його уповноваженого представника), який діє в межах і в спосіб, передбачені законодавством України з метою досягнення

безпеки правопорядку та недопущення порушення прав і свобод людини та громадянина.

Додатково встановлено, що форми контролю можуть бути різноманітними. Водночас питання, пов'язані із застосуванням відповідного інституту, тісно переплітаються з конституційними принципами та правами людини, а також повноваженнями відповідного органу державної влади, на який покладено реалізацію державної політики в указаному сегменті. Так, основним суб'єктом контролю в питанні забезпечення законного обігу цивільної вогнепальної зброї є Національна поліція України, до кола компетенції якої віднесено відповідні повноваження й станом на сьогодні. Допоміжним у питанні контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї є Міністерство внутрішніх справ України як орган, що фрагментарно спрямовує діяльність поліції через Міністра внутрішніх справ України.

Доведено, що контроль є найбільш ефективним методом адміністративно-правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї, окреслено, що контроль виражається в декількох формах (видах), що своєю чергою дозволяє здійснювати подальші дослідження та визначає нові горизонти в цьому аспекті. Так, контроль може полягати в здійсненні заходів суб'єктом контролю за процесом виготовлення вогнепальної зброї, контролю за процесом його продажу, контролю за видачею дозволів на купівлю цієї зброї, а також контролю за правилами безпеки під час зберігання вже купленої зброї чи такої, що знаходиться в продажі.

Висновки до розділу 3

У цьому розділі було проаналізовано напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції, а також критерії ефективності здійснення контролю за її обігом цими підрозділами.

Зауважено, що актуальність наукової дискусії щодо обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та забезпечення контролю за цим напрямом накопичувалася роками. Оскільки ця тематика не є новою для вітчизняної юриспруденції, у науковій літературі наявна значна кількість пропозицій і перспективних напрямів удосконалення відповідного механізму адміністративно-правового регулювання. Належним вважається, що найбільш ефективними інструментами вдосконалення адміністративно-правового регулювання будь-якого кола правовідносин є розроблення та затвердження нормативно-правових актів стратегічної дії, що тим чи іншим способом забезпечують удосконалення державної політики в конкретному векторі.

Так, на нашу думку, одним з найбільш ефективних напрямів удосконалення адміністративно-правового механізму обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та контролю за цим процесом, що здійснюється Національною поліцією України наявні такі: необхідність взаємоінтеграції національного та європейського законодавства України, що є особливо актуальним в умовах євроінтеграційних намагань; укладання комплексних стратегій і планів дій на державному рівні, щодо протидії злочинності у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї; здійснення заходів із правової освіти населення; здійснення моніторингових заходів у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї та забезпечення заходів із поточного та ситуативного контролю.

Ефективність здійснення контролю у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї є надзвичайно важливим елементом цього адміністративно-правового механізму. Проблемним питанням є необхідність визначення співвідношення кількісних і якісних показників здійснення таких контрольних заходів у діяльності Національної поліції України, проте з урахуванням підвищення кількості вогнепальної зброї в суспільстві та низького рівня освіти населення щодо правил її користування важливим є підкреслення необхідності напрацювання конкретної методології, що

полягає в з'ясуванні ефективності здійснення кожного контрольного заходу, що реалізовується Національною поліцією України стосовно кожного суб'єкта чи об'єкта контролю.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретико-правове узагальнення та нове вирішення наукового завдання щодо з'ясування сутності, особливостей адміністративно-правових засад здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. За результатами проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. До основних з них можна віднести такі:

1. Доведено, що адміністративно-правове регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні має свою конкретну типову структурну характеристику, що складається зі стандартних елементів, чільне місце серед яких посідає об'єкт. Обігом цивільної вогнепальної зброї як об'єкта адміністративно-правового регулювання та предмета контрольної діяльності органів Національної поліції слід вважати сукупність публічно-правових відносин, які урегульовані нормами адміністративного права, спрямовані на запобігання та виявлення фактів порушення встановлених правил обігу цивільної вогнепальної зброї шляхом застосування просвітницької, виховної, технічної та правообмежувальної діяльності в межах функціоналу, закріпленого за останніми, що включає автоматизацію процесів обліку зброї, моніторинг її виготовленням, зберігання, використанням, проведення ідентифікації останньої тощо. Сформульовано особливості інституту обігу цивільної вогнепальної зброї як предмета контрольної діяльності органів Національної поліції.

2. Зазначено, що обіг цивільної вогнепальної зброї як предмет контрольної діяльності органів Національної поліції за змістовим наповненням має конкретні об'єкти матеріального світу, що співвідноситься з обігом вогнепальної зброї як об'єктом адміністративно-правового регулювання, як ціле та частина. Традиційно в праві належить характеризувати певні суспільні явища в якості об'єктів, а предмети

матеріального світу – як матеріальні елементи. Причому слід зауважити, що в контексті адміністративно-правового регулювання обіг цивільної вогнепальної зброї є об'єктом здійснення заходів із впорядкування суспільних відносин, а з точки зору реалізації контрольної функції відповідними уповноваженими органами державної влади обіг цивільної вогнепальної зброї розглядається крізь призму його предметного насичення – конкретних речей матеріального світу.

Констатовано визначне місце контрольної функції органів Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї в її адміністративній діяльності. Адміністративна діяльність Національної поліції полягає в необхідності високоякісного виконання поліцією відповідних функцій, що безпосередньо спрямовані на забезпечення прав і свобод людини та громадянина адміністративно-правовими методами та способами, що включає в себе передусім переконання та примус. Причому зміст і сутність контрольної функції Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї цілком покладається на окремо уповноважені підрозділи, до компетенції яких належить здійснення відповідного контролю та нагляду за зазначеними суспільними процесами. Особливість цього інституту полягає в тому, що чітко визначене коло осіб зобов'язане повною мірою виконувати покладені на них посадові обов'язки та реалізовувати права в межах необхідного забезпечення дотримання всіх визначених законодавством України принципів і засад у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що передбачає не лише володіння нею, а й процеси виготовлення, продажу, ремонтування та обслуговування.

3. Наголошено, що до напрямів контролю з боку органів Національної поліції у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї належить конкретизований спектр суспільно-політичних відносин, що чітко врегульовується нормами законодавства України. Виокремлено такі напрями контролю з боку органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї: 1) запобігання (не лише злочинності, а й неправомірного поведіння з вогнепальною зброєю

для цивільного населення), виявлення конкретних фактів і свідчень, що чітко вказують на нелегальність обігу цивільної вогнепальної зброї та припинення відповідної діяльності; 2) забезпечення міжнародної співпраці щодо протидії транскордонній злочинності у сфері обігу вогнепальної зброї; 3) участь у просвітницькій діяльності щодо формування державної політики стосовно обігу цивільної вогнепальної зброї; 4) здійснення дозвільно-ліцензійної форми контролю за процесами виготовлення, продажу, ремонтування, обслуговування, перевезення, зберігання тощо.

4. Встановлено, що правові засади здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції чітко сформульовано в законодавстві України, проте на сьогодні є недостатньо унормованими. Наголошено, що інститут обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні лише зароджується й в чинному законодавчому полі відсутнє чітке нормативно-правове регулювання. Причому конституційні принципи та вимоги власне Конституції України чітко формулюють позицію про те, що питання обігу цивільної вогнепальної зброї потребують законодавчого регулювання на рівні окремого нормативно-правового акта, який передбачатиме внесення відповідних змін до інших нормативно-правових актів. Особливої уваги потребуватиме чинне нормативно-правове забезпечення Міністерства внутрішніх справ України, що затверджується Кабінетом Міністрів України, у частині забезпечення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

5. Аргументовано, що формами контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції є конкретні заходи, які вживаються спеціально уповноваженими посадовими особами для забезпечення правового режиму обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та убезпечення від порушення прав і свободи людини та громадянина. У процесі аналізу необхідно виокремити такі види контролю, як первинний і поточний, що прямо пропорційно корелюються з відповідними формами,

такими як перевірка умов зберігання цивільного вогнепальної зброї та оцінка відповідності зброї і боєприпасів.

6. За результатами аналізу методів контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції констатовано, що зазначені структурні утворення є конкретними діями, які прямо визначаються законодавством України та безпосередньо впливають на обіг цивільної вогнепальної зброї в Україні. Унаслідок реалізації зазначених заходів суспільство забезпечується правопорядком, а кожна особа та громадянин – комплексом прав і свобод, що гарантовано Конституцією та законами України. До основних видів методів контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції необхідно віднести спеціальні поліцейські заходи, що прямо передбачаються відповідним законодавством України у сфері поліцейської діяльності, а також провадження в справах про адміністративні правопорушення, що врегульовано Кодексом України про адміністративні правопорушення та здійснюється в разі вчинення відповідних діянь суб'єктами із сфери обігу цивільної вогнепальної зброї.

7. На підставі аналізу адміністративного порядку здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції України сформульовано висновок про те, що відповідний структурний елемент інституту обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні не лише забезпечує практичне втілення регламентованих законодавством України повноважень Національної поліції у відповідній сфері, а й додатково забезпечує права і свободи людини та громадянина. Адміністративні процедури передусім є тією формою прийняття рішення уповноваженою службовою особою Національної поліції у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що спрямовує свої зусилля на розв'язання проблеми тут і зараз, на відміну від провадження в справах про адміністративні правопорушення чи інших формах притягнення до юридичної відповідальності винних осіб.

Видами адміністративних процедур здійснення контрольно-наглядової діяльності Національної поліції у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї є: 1) дозвільні; 2) процедури здійснення моніторингу та роботи з реєстрами зброї; 3) перевірка власників цивільної вогнепальної зброї щодо дотримання правил зберігання, поводження з нею; 4) перевірка процесів виготовлення, продажу, ремонтування, обслуговування, перевезення, зберігання; 5) процедури нормотворення державної політики у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї; 6) процедури здійснення міжнародного співробітництва в зазначеній сфері.

8. На підставі характеристики юридичних гарантій законності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в діяльності Національної поліції України доведено, що, попри їх розпорошеність у різних нормативно-правових актах, зазначені правові конструкції дозволяють утілювати в життя запропоновані в нормах законодавства України тези, а отже, впливати на безпосереднє підвищення рівня забезпечення прав і свобод людини та громадянина, ефективність здійснення Національною поліцією України своїх повноважень.

9. До основних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні органами Національної поліції України зараховано необхідність взаємоінтеграції національного та європейського законодавства України, що є особливо актуальним в умовах євроінтеграційних намагань, укладання комплексних стратегій і планів дій на державному рівні щодо протидії злочинності у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, здійснення заходів з правової освіти населення, що бажає отримати право на володіння вогнепальною зброєю, а також системне здійснення моніторингових заходів у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї та забезпечення заходів з поточного й ситуативного контролю.

Зауважено, що з-поміж критеріїв ефективності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції

надзвичайно складним є співвідношення кількісних і якісних показників такої діяльності. Основним критерієм ефективності здійснення заходів з контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні є недопущення виникнення нових загроз національній і державній безпеці України, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. Не менш важливим фактором є плинність і динаміка вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень в Україні, а також функціонування тіньового бізнесу та будь-якого виду підприємництва, що пов'язаний з обігом цивільної вогнепальної зброї. Ефективна протидія Національною поліцією зазначеним факторам та чинникам прямо пропорційно корелюється з ефективністю її діяльності у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, що своєю чергою виявляється в конкретних кількісних показниках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. Київ : Факт, 2003. 384 с.
2. Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посіб. для підгот. до іспиту / [О. М. Калюк, С. Ф. Константінов, В. А. Куліков та ін.] ; за ред. В. А. Кулікова. Київ : Освіта України, 2016. 230 с.
3. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / [О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Л. С. Гулак., Н. Я. Отчак, Л. О. Остапенко ін.]. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2021. 618 с.
4. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / [В. Б. Авер'янов, Н. В. Александрова, І. П. Голосніченко та ін. ; ред. кол. : В. Б. Авер'янов (голова)та ін.]. Київ : Юридична думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.
5. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / [ред. кол. : В. Б. Авер'янов (голова) та ін.]. Київ : Юридична думка, 2007. Т. 1. Загальна частина. 592 с.
6. Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. засл. юриста України В. А. Глуховері. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 264 с.
7. Александров О. А. Гарантії депутатської діяльності: поняття та класифікація. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 3. С. 3–5.
8. Аносенков А. А. До питань перспективи впровадження обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 1. С. 118–122. URL: <http://sulj.oduvs.od.ua/archive/2024/1/20.pdf>.
9. Ачкасова Л. М. Критерії оцінки ефективності контролю працівників підприємства. *Економіка транспортного комплексу*. 2019. Вип. 33. С. 95–106. DOI:10.30977/ЕТК.2225-2304.2019.33.0.95.

10. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення : монографія. Харків : Основа, 1996. 398 с.
11. Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України : монографія. Харків : НУВС, 2004. 780 с.
12. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні: проблеми теорії та практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2004. 205 с.
13. Бахчев К. В. Особливості діяльності підрозділів дозвільної системи в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2 (117). С. 28–33.
14. Баштова О. Г. Контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї: практичний аспект. *Правові новели*. 2023. № 21. С. 26–30. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/21_2023/3.pdf
15. Баштова О. Г. Контрольна діяльність Національної поліції України в питанні забезпечення обігу цивільної вогнепальної зброї. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 1. С. 69–72. URL: <http://nvpppp.in.ua/vip/2023/1/12.pdf>.
16. Баштова О. Г. Критерії ефективності здійснення контролю з обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції. *Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 07–08 лют. 2024 р.) / НДІ публ. права. Київ, 2024. С. 71–73.
17. Баштова О. Г. Методи адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї: до питання контролю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 2. С. 11–15. URL: <http://nvpppp.in.ua/vip/2023/2/2.pdf>.
18. Баштова О. Г. Обіг цивільної вогнепальної зброї як об'єкт адміністративно-правового регулювання та предмет контрольної діяльності органів Національної поліції. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної*

науки в умовах сьогодення : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 13–14 берез. 2023 р.) / НДІ публ. права. Київ, 2023. С. 31–33.

19. Баштова О. Г. Поняття цивільної вогнепальної зброї як об'єкту контролю за обігом. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25–26 січ. 2023 р.) / НДІ публ. права. Київ, 2023. С. 39–41.

20. Баштова О. Г. Поняття, зміст та місце контрольної функції органів Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї в адміністративній діяльності поліції. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15–16 лют. 2023 р.) / НДІ публ. права. Київ, 2023. С. 17–20.

21. Баштова О. Г. Роль і місце Національної поліції України в механізмі контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20–21 квіт. 2023 р.) / НДІ публ. права. Київ, 2023. С. 44–46.

22. Баштова О. Контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї: об'єктний склад. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 11 С. 15–18. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2022/11/3.pdf>.

23. Белінський Ю. Є. Поняття «зброя» та його нормативне визначення. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 188–191.

24. Беляєва Л. А., Пересада Ю. О. Структурно-функціональна форма внутрішнього контролю як елемент безпеки суб'єкта господарювання. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 листоп. 2018 р.). Харків, 2018. С. 223–225. URL: https://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/110.pdf.

25. Богданець О. Ю., Хлистун І. А., Пряміцин В. Ю. Легалізація цивільної зброї: специфіка, правова основа та іноземний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 57–60.

26. Бойко І. В., Зима О. Т., Соловійова О. М. Адміністративна процедура : конспект лекцій / за заг. ред. І. В. Бойко. Харків : Право, 2017. 132 с.
27. Бокій О. М. Адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 260 с.
28. Бокій О. М. Адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні : монографія. Одеса : ОДУВС, 2012. 244 с.
29. Бондаренко В. В. Ефективність впровадження методики формування психофізичної готовності майбутніх правоохоронців до діяльності в умовах ризику. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 2. С. 10–13.
30. Бондаренко В. В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції : зміст і перспективні напрями : монографія. Київ : Кандиба Т. П., 2018. 524 с.
31. Боровинський С. Б. Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів як ознака об'єктивної сторони складу злочину, ст. 264 КК України. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 188–191. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/6_2012/40.pdf.
32. Булачек В. Р. Проведення у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з появою осіб у п'яному вигляді у громадських місцях. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 382–385. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2021/98.pdf
33. Бурченко Ю. В. Адміністративно-правове регулювання правопорушень щодо порушення вимог карантину. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 105–107. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34969/1/%D0%90%D0%94%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%9E-%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%95%20%D0%A>

0%D0%95%D0%93%D0%A3%D0%9B%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf

34. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. Київ ; Ірпінь : Перун, 2002. 1440 с.

35. Веремієнко С. В., Пророченко В. В. Напрями та форми міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. *Право і суспільство*. 2019. № 2, ч. 2. С. 229–233.

36. Виконавча влада і адміністративне право / за ред. В.Б. Авер'янова. Київ : Ін Юре, 2002. 668 с.

37. Висновок Головного науково-експертного управління до законопроекту «Про право на цивільну вогнепальну зброю». Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/fbf62856-e77f-4637-9baa-466a5475557e>.

38. Відділ контролю за обігом зброї. *Національна поліція України* : [сайт]. URL: <https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi/viddil-kontrolyu-za-obigom-zbroyi>.

39. Вороніна В. В., Черниш В. О. Чи потрібна Україні політика щодо зброї? *Публічне урядування*. 2024. № 1 (38). С. 14–24. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-1\(38\)-2](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-1(38)-2).

40. Гаращук В. М. Доктрина контролю та нагляду в управлінні. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитомної монографії "Правова доктрина України", (Харків, 20–21 листоп. 2013 р.) / Нац. акад. прав. наук України. Харків, 2013. С. 201–207. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7162/1/Garashuk_201.pdf.

41. Гаращук В. М. Контроль та нагляд в державному управлінні : монографія. Харків : Фоліо, 2002. 176 с.

42. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 412 с.
43. Гарчева Л. П., Ярмыш А. Н. Конституционное право Украины : учеб. пособ. Симферополь : Доля, 2000. 336 с.
44. Глобальне дослідження незаконного обігу вогнепальної зброї. Нью-Йорк : ООН, 2020. 44 с. URL: https://www.unodc.org/documents/firearms-protocol/2021/Global_Study_Compedium_UKR.pdf
45. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
46. Гончарук С. Т. Основи адміністративного права України : навч. посіб. Київ : Аванпост-Прим, 2004. 200 с.
47. Городецька І. А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. *Форум права*. 2016. № 1. С. 60–66.
48. Дерій В. А. Поняття і значення економічного контролю для мінімізації витрат та максимізації доходів підприємств. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2011. № 2. С. 48–56.
49. Діденко С. В. Зміст адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 1–2. С. 9–14.
50. Добріогло О. В. Поняття і сутність трудових гарантій прав працівників. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 170–172.
51. Драп'ятий Б. Є. розповів, що буде із вогнепальною зброєю, яку видали цивільним особам для участі у відсічі та стримуванні агресії РФ. *МВС України*: [сайт]. URL: <https://mvs.gov.ua/news/bogdan-drapiatii-rozpoviv-shho-bude-iz-vognepalnoi-zbrojeiu-iaku-vidali-civilnim-osobam-dlia-ucasti-u-vidsici-ta-strimuvanni-agresiyi-rf>.

52. Дулгер В. В. Особливості правового регулювання обігу зброї в умовах дії надзвичайних адміністративно-правових режимів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 3. С. 140–144. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/3/22.pdf>.

53. Європейська конвенція про контроль за придбанням та зберіганням вогнепальної зброї приватними особами : підписана 28 черв. 1978 р. № ETS N 101. ІПС ЛІГА:ЗАКОН : [сайт]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu78005?an=2&ed=1978_06_28.

54. Єсімов С. С., Перепелиця А. В. Адміністративно-правове регулювання внутрішньовідомчого контролю в органах Національної поліції. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 2 (12). С. 72–78.

55. Жванко Ю. П. Сучасний стан нормативно-правового регулювання відносин у сфері обігу зброї в Україні. *Розвиток науки і техніки: проблеми та перспективи* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. з нагоди відзначення Дня науки – 2021 в Україні (м. Київ, 20 трав. 2021 р.) / ДНДІ МВС України. Київ, 2021. С. 387–390.

56. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

57. Закон про обіг зброї дозволить отримати майже всі держпослуги щодо неї через «Дію». *Укрінформ* : [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3578567-zakon-pro-obig-zbroi-dozvolitotrimati-majze-vsi-derzposlugi-sodo-nei-cerez-diu.html/>

58. Запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні: перспективи нормативного регулювання та нові виклики для поліції. *Mega Lib* : [сайт]. URL: http://megalib.com.ua/content/11072_Zaprovadjennya_obigy_civilnoi_vognepalnoi_zbroi_v_Ykraini_perspektivi_normativnogo_regyluvannya_ta_novi_vikliki_dlya_policii.html.

59. Ізбаш К. С. Теоретичні, організаційні та правові питання роботи з персоналом органів досудового слідства МВС України : монографія. Одеса : НікаНова, 2011. 218 с.

60. Ільченко О. В. Національна поліція в системі правоохоронних органів: правові принципи діяльності. *Правові горизонти*. 2018. № 13 (26). URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/71445/5/lchenko_National_%20police.pdf;jsessionid=39C26429C7B6D39CD5F6E38F5B21CB48.

61. Калаченкова К. О. Підприємництво та бізнес: трансформація співвідношення категорій в еру інформатизації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 15–18. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34884/1/%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%9F%D0%A0%D0%98%D0%84%D0%9C%D0%9D%D0%98%D0%A6%D0%A2%D0%92%D0%9E%20%D0%A2%D0%90%20%D0%91%D0%86%D0%97%D0%9D%D0%95%D0%A1.pdf>.

62. Карранза І. С. Філософія зброї та майстерність володіння ним : християнська атака та захист / [пер. з давньоісп. О. Мальцев, І. Лопатюк, В. Берман]. Дніпро : Середняк Т. К., 2019. 376 с. (Рис 2. Схематичне зображення співвідношення сфери державної політики щодо зброї та державної політики протидії несхвалюваному обігу зброї).

63. Картузова І. О., Осадчий А. Ю. Теоретичні засади адміністративних процедур. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 36. С. 225–235.

64. Клименко І. Єдиний реєстр зброї відсьогодні повноцінно працює. *Офіційний телеграм-канал Міністра внутрішніх справ України*. URL: t.me/Klymenko_MVS/50.

65. Ключев О. М. Компетенція органів внутрішніх справ у сфері охорони громадського порядку на регіональному рівні. *Право і безпека*. 2006. № 4–5. С. 61–63.

66. Коваленко Ю. О. Адміністративно-правовий механізм інформаційного забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 255 с.

67. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

68. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон УРСР від 07 груд. 1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

69. Козачук Д. А. Класифікація заохочувальних процедур у сфері державного управління. *Митна справа*. 2009. № 6 (66), ч. 2. С. 299–305.

70. Коломоець Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

71. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

72. Контроль за обігом зброї на об'єктах дозвільної системи підрозділами Національної поліції : метод. рек. / [В. Л. Костюк, Є. М. Корж, В. І. Мотиль, А. А. Саковський, Н. В. Федоровська]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. 36 с.

73. Контроль і ревізія : підручник / Ф. Ф. Бутинець, С. В. Бардаш, Н. М. Малюга, Н. І. Петренко. Київ : Н. І. К., 2000. 512 с.

74. Контроль. *Тлумачний словник української мови E-slovník* : [сайт]. URL: <https://eslovnkyk.com/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C/>.

75. Копейчиков В. В. Реализация субъективных прав граждан. *Советское государство и право*. 1984. № 3. С. 13–19.

76. Корінець А. В. Сутність режимів обігу зброї та вибухових речовин як об'єктів дозвільної системи. *Науковий вісник*. 2011. Т. 2, № 2. С. 188–196.

77. Корінець А. В., Фролов О. С. Організація соціальних систем обігу зброї. Запоріжжя, 2007. 187 с.

78. Корнієць А. В., Фролов О. С. Організація соціальних систем обігу зброї : монографія / за заг. ред. В. П. Петкова. Київ : КНТ, 2008. 182 с.

79. Корнійченко А. О. Адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу в Україні : дис. ... д-ра філос. : 081. Кропивницький, 2021. 270 с.
80. Корягіна А. Запобігання злочинності як різновид соціально-профілактичної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 191–196.
81. Костенко І. В., Білоусова К. В. Поліцейські заходи в Україні : види та застосування. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. 2021. Вип. 2 (50). С. 134–137. URL: <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2021/2/24.pdf>.
82. Кофанов А. В. Деякі дискусійні аспекти дослідження сучасних зразків атипової вогнепальної зброї. *Криміналістика і судова експертиза*. 2017. Вип. 62. С. 206–215. URL: <https://digest.kndise.gov.ua/wp-content/uploads/2019/03/a2fc25cb69-206-215.pdf>.
83. Кравченко А. О., Стрельченко О. Г. Контроль за обігом зброї цивільним населенням у військовий період як засіб забезпечення законності та дисципліни. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 12 (18). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12\(18\)-533-542](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12(18)-533-542). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/8023/8067/>.
84. Кравченко І. М. Щодо юридичних гарантій забезпечення процедури звільнення працівника у зв'язку з невідповідністю його займаній посаді або виконуваній роботі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. № 73. С. 395–399.
85. Крапивін Є. Законопроект про право на цивільну вогнепальну зброю: дискусійні моменти та плюси. Центр політико-правових реформ : [сайт]. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/zakonoprojekt-pro-pravo-na-tsyvilnu-vognepalnu-zbroyu-dyskusijni-momenty-ta-plyusy/>.
86. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг зброї : монографія / кол. авт. ; ред. С. А. Шалгунова. Дніпро : ДДУВС, 2020. 364 с.
87. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

88. Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя ХНУВС (18 квіт. 2019 р., м. Харків) / МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2019. 244 с. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/18_04_2019/pdf/94.pdf.

89. Кузьменко Я. П. Загальна характеристика юридичних гарантій права людини на життя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2014. Вип. 29 (1). С. 27–32. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4023/1/%D0%97%D0%90%D0%93%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%90%20%D0%A5%D0%90%D0%A0%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%90%20%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%98%20%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%A5%20%D0%93%D0%90%D0%A0%D0%90%D0%9D%D0%A2%D0%86%D0%99.pdf>.

90. Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. Основи аудиту : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. освіти Київ : Каравелла ; Львів : Новий світ — 2000, 2002. 504 с.

91. Кулик М. С., Тильчик В. В., Поняття та сутність обігу зброї серед цивільного населення. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 116–121. URL: http://apnl.dnu.in.ua/2_2023/18.pdf.

92. Курс кримінології: Загальна частина : підручник : у 2 кн. / [О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужи. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

93. Курс лекцій по криминологии : учеб. пособ. / под ред. И. Н. Даньшин, В. В. Голины. [2-е изд.]. Харьков : Одиссей, 2007. 280 с.

94. Ладін В. Н. Криміналістичне дослідження основних ознак атипової вогнепальної зброї. *Криміналістика та судова експертиза*. Київ, 1964. № 1. С. 52–56.

95. Легалізація вогнепальної зброї: міжнародний досвід. *Лабораторія законодавчих ініціатив* : [сайт]. URL: <https://parlament.org.ua/2023/03/21/strong-legalizatsiya-vognepalnoyi-zbroyimizhnarodnij-dosvid-strong/>.

96. Литовченко П. В. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері комунального господарства. *Митна справа*. 2012. № 2 (80), ч. 2, кн. 2. 130 с.

97. Літошко В. В. Правове регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні: проблеми та перспективи. *Нове українське право*. 2022. Вип. 6, т. 2. С. 36–41. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/388>

98. Малихіна Я.А. Юридичні гарантії за трудовим законодавством України. *Форум права*. 2007. № 2. С.133–138. URL: <http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07mjatzu.pdf/>

99. Маркова О. О. Адміністративна процедура контролю (нагляду). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2021. № 49. С. 64–68. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc49/16.pdf>.

100. Мартишко А. Ю., Рябуха О. С. Методи контролю фізичної підготовленості працівників національної поліції України. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. наук праць. Харків, 2019. С. 151–155. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_05_2019/pdf/38.pdf

101. Миронюк Р. В. Особливості здійснення контролю поліцією за обігом вогнепальної зброї в умовах воєнного стану. *Юридичний бюлетень*. 2022. Вип. 26. С. 158–166. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.26.21>.

102. Миронюк С. А., Кобрусєва Є. А. Перспективи запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та нові виклики для поліції у цій сфері. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 344–347. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/80.pdf.

103. Миронюк С. Особливості реалізації дозвільної та контрольної функції національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї в умовах

воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 28–34.

104. Мичко Н. І. Прокуратура України: роль та місце у системі державної влади. Донецьк : Донеччина, 1999. 302 с.

105. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : зб. наук. праць. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 812 с.

106. Мороз В., Чепіжко А. Законодавчо-правове закріплення норм права щодо легалізації цивільної вогнепальної зброї. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. Спец. вип. № 2 (115). С. 328–333.

107. Музичук О. М. Види та форми контролю за діяльністю міліції. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 49. С. 98–105.

108. Музичук О. М. Форми контролю за діяльністю правоохоронних органів. *Адміністративне право і процес*. 2012. № 1 (1). С. 41–48. URL: <https://law.univ.kiev.ua/images/stories/app/2012-1.pdf>.

109. Незаконний обіг зброї як загроза національній безпеці. Цілі державної політики у сфері контролю за обігом зброї, повноваження державних органів в цій сфері. *Центр безпекових досліджень “СЕНСС”*: [сайт]. URL: <https://censs.org/nezakonnyy-obih-zbroyi-yak-zahroza-natsionalniy-bezpetsi/>.

110. Нижник Н. Р. Реформування державного управління в Україні : проблеми і перспективи. Київ : Оріяни, 1998. 192 с.

111. Новицький Г. Пам’ятка співробітникам поліції «Щодо застосування вогнепальної зброї», 2016. *Інформаційно-аналітичний центр національної безпеки України* : [сайт]. URL: <http://mediarnbo.org/2016/02/10/pam-yatka-spivrobitnikam-politsiyi-shhodo-zastosuvannyavognepalnoyi-zbroyi/>.

112. Павлова Є. С., Лисенко Л. І. Сутність, принципи та методи внутрішньогосподарського контролю. *Thunderspin* : [сайт]. URL:

<http://sevntu.com.ua/jspui/bitstream/123456789/1333/1/Economic.66.2004.82-89.pdf>.

113. Параниця С. П. Адміністративно-правові засади обігу зброї та пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими снарядами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2009. 22 с.

114. Погорілко В. Ф., Головченко В. В., Сірий М. І. Права та свободи людини та громадянина в Україні. Київ : Ін Юре, 1997. 52 с.

115. Прийнято за основу проект Закону "Про право на цивільну вогнепальну зброю". Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/219896.html>.

116. Припутень Д. С. Державний контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні. *Право.ua*. 2020. № 3. С. 48–53. URL: http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2020/12/48-_Pryputen.pdf.

117. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 03 берез. 2022 р. № 2114-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text>.

118. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 6 верес. 2005 р. № 2806-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>.

119. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21 серп. 1998 р. № 622. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>.

120. Про затвердження Інструкції про порядок забезпечення підрозділами управління внутрішньої та власної безпеки профілактики правопорушень у сфері службової діяльності військовослужбовців та

працівників Державної прикордонної служби України : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 27 берез. 2006 р. № 235. *Офіційний вісник України*. 2006. № 16. Ст. 1231.

121. Про затвердження Положення про дозвільну систему : постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 1992 р. № 576. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-п>.

122. Про затвердження уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) Міністерством внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 4 лют. 2019 р. № 82. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0182-19>.

123. Про ліцензування деяких видів господарської діяльності : Закон України від 01 черв. 2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 36. Ст. 299.

124. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/580-19>.

125. Про обіг зброї : проект Закону України реєстр. № 1222-1 від 20 верес. 2019 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1222-1&skl=10

126. Про обіг цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї : проект Закону України реєстр. № 4335 від 06 листоп. 2020 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70363.

127. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17 черв. 1992 р. № 2471-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12>.

128. Про право на цивільну вогнепальну зброю : проект Закону України реєстр. № 5708 від 25 черв. 2021 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72360.

129. Про право на цивільну вогнепальну зброю : проект Закону України реєстр. № 5708 від 25 черв. 2021 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27190>.

130. Про прикордонний контроль : Закон України від 5 листоп.а 2009 р. № 1710–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 6. Ст. 46.

131. Про цивільну зброю та боєприпаси : проект Закону України реєстр. № 4335-1 від 24 листоп. 2020 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70512.

132. Пушкар М. С. Теорія пізнання у розвитку науки про контроль : монографія. Тернопіль : Карт-бланш, 2011. 140 с.

133. Реджепов Р. С. Характеристика поліцейських заходів як комплексу дій превентивного або примусового характеру, що обмежують права і свободи людини. *Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності* : тези доп. учасників XXIV наук.-практ. конф. курсантів та студентів (м. Харків, 17 трав. 2017 р.). Харків, 2017. С. 124–126. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2017/pdf/61.pdf.

134. Романов М. Організаційно-правові засади судового контролю, прокурорського нагляду та взаємодії з громадськістю в діяльності підрозділів дізнання національної поліції України. *Право і суспільство*. 2021. № 5. С. 224–231. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.30>.

135. Романов М. Поняття, сутність і значення діяльності підрозділів дізнання. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. Vol. 26, № 2. Р. 102–106. DOI: <https://doi.org/10.33270/01211192.102>.

136. Романов М. Функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України: до питання визначення функцій як елементу організаційних засад. *Чесць і закон*. 2021. № 3 (78). С. 89–93. DOI: <https://doi.org/10.33405/2078-7480/2021/3/78/244558>.

137. Руденко М. М. Об'єкт адміністративно-правових відносин забезпечення організації та діяльності МВС України. *Київський часопис*

права. 2023. № 3. С. 109–114. URL: <http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/download/357/344/801>

138. Рунова В. В. Адміністративні процедури в діяльності господарських судів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 231 с.

139. Санакоєв Д. Б. Нормативно-правові аспекти врегулювання обігу зброї в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Спец. вип. № 2. С. 224–230. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2023/sp2/NV_spec_2-2023-224-230.pdf

140. Сериков О. А. Контроль за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення як об'єкт адміністративно-правових досліджень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 630–634. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2024/159.pdf.

141. Сериков О. А. Міжнародний досвід правового регулювання контролю за обігом вогнепальної зброї невійськового призначення. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2022. № 2 (76). С. 221–227. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/2_2022/36.pdf

142. Скакун О. Ф. Теория государства и права : учебник. Харьков : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. 704 с.

143. Сkochиляс-Павлів О. Співвідношення контролю та нагляду в діяльності органів системи Міністерства внутрішніх справ України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридична. 2020. № 3 (27). С. 166–172.

144. Сливка С. Об'єкт і предмет філософії права. *Проблеми філософії права*. 2008–2009. Т. VI–VII. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/38342619.pdf>.

145. Словник української мови : в 11 т. / [редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін.] ; АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1980. Т. 11. Х–Б. 699 с.

146. Словник української мови : в 11 т. / [редкол. : І. К. Білодід (голова) та ін.] ; АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1974. Т. 5. 840 с.

147. Смолин Г. В., Туркот О. А., Хомко Л. В. Господарське право: загальна частина : підручник. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 484 с.

148. Созанська Л. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю та корупцією. *Західноукраїнський національний університет* : [сайт]. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/17139/1/76-78.pdf>.

149. Сокурєнко В. В. Запобігання злочинності як фундаментальна проблема теоретичної і прикладної кримінології. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 листоп. 2018 р.) / МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Консульта. місія Європ. Союзу. Харків, 2018. С. 13–14. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/1.pdf.

150. Сосновик О. О. Дозвільні адміністративні послуги в органах внутрішніх справ. *Форум права*. 2008. № 1. С. 389–394. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08sooovc.pdf>

151. Сподинський О. О. Повноваження підрозділів поліції у сфері дозвільної системи. Нормативно-правове забезпечення контролю за обігом зброї : кейс заняття. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 10 с.

152. Старіцина С. О. Поняття зброї як об'єкта цивільно-правових відносин. *Право і безпека*. 2010. Вип. 2. С. 197–200.

153. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Атіка, 2007. 624 с.

154. Стороженко В. С., Пчелін В. Б. Дозвільна система в Україні. *Репозитарій ХНУВС* : [сайт]. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/62a3ad7b-f2f1-4703-8445-f6d6a7f22d13/content>.

155. Сущенко Д. В. Різновиди адміністративних процедур та категорії їх класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2018. Т. 2, Вип. 51. С. 39–42.

156. Танько А. Стратегічні завдання та форми діяльності органів Національної поліції України як суб'єкта реалізації державної політики у сфері забезпечення прав і свобод людини. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 7. С. 199–205. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/35.pdf>.

157. Тацишин І. Б. Адміністративне право України : навч. посіб. Львів : Новий світ, 2011. 308 с.

158. Теорія держави і права : підручник / [О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. Петришина. Харків : Право, 2015. 368 с.

159. Теремецький В. І.. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2012. №1(35). С. 50–54. URL: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/11380/%C2>.

160. Терещенко М. М. Державний контроль: сутність, основні підходи та концепції. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія : Державне управління. 2019. Т. 30 (69), № 4. С. 117–121. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/23.pdf

161. Фази́кош О. В. Поняття та сутність провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2012. Вип. 18. С. 189–191. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/13007/1/%D0%9F%D0%9E%D0%9D%D0%AF%D0%A2%D0%A2%D0%AF%20%D0%A2%D0%90%20%D0%A1%D0%A3%D0%A2%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%94%D0%96%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%A3%20%D0%A1%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90%D0%A5%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%20%D0%90%D0%94%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%86%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%9F%D0%9E%D0%A0%D0%A3%D0%A8%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf>.

162. Федоровська Н. В., Приходько О. О. Протидія незаконному обігу зброї, боєприпасів. *Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку* : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя ХНУВС (18 квіт. 2019 р., м. Харків) / МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Харків, 2019. С. 201–203. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/18_04_2019/pdf/94.pdf.

163. Форми контролю за діяльністю правоохоронних органів. *REFERAT-OK.COM.UA* : [сайт]. URL: <http://referat-ok.com.ua/work/formi-kontrolju-zadijalnistju-pravoohoronnih-organiv/>.

164. Фролов Ю. М. Адміністративні процедури: зміст та особливості. *Форум права*. 2013. № 3. С. 692–698.

165. Хвостовцов С. О. Реєстраційна адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції як форма контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 669–673. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/317317>.

166. Хвостовцов С. О. Суб'єкти адміністративно-правового регулювання державного контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 417–419. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/97.pdf

167. Хвостовцов С. Поняття та сутність обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Revolution* : [сайт]. URL: https://revolution.allbest.ru/law/01466629_0.html.

168. Хвостовцов С. Поняття та сутність обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 451–456. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/11524/5/66.pdf>.

169. Холоденко Д. В. Поняття контрольної функції органів публічної адміністрації. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 4 (69). DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2019-69-4-70-74>.

170. Цебинога В. Ю. Актуальні проблеми визначення поняття вогнепальної зброї як об'єкта цивільного права. *Репозитарій Харківського національного університету внутрішніх справ* : [сайт]. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2017/pdf/36.pdf.

171. Целенко В. Л., Романов М. Ю. Адміністративно-правовий механізм контрольно-наглядової діяльності в Національній поліції України : монографія. Кропивницький : Донецький державний університет внутрішніх справ ; Київ : «7БЦ», 2023. 252 с.

172. Цепенда В. М. Класифікація видів державного контролю. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 9. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/9_2019/81.pdf.

173. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

174. Цивільний контроль за діяльністю міліції: організаційно-правові питання : наук.- практ. посіб. / за заг. ред. М. І. Іншина, О. М. Музичука, Р. С. Веприцького. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 206 с.

175. Чех Л. Л. Поняття та сутність провадження у справах про адміністративні правопорушення : погляд на проблему. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 4. С. 105–108. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2021/4/18.pdf>.

176. Шаповал Т. Б. Поняття, види та принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 368–370. URL: http://lsey.org.ua/8_2022/83.pdf.

177. Швець Б., Москаленко Я., Копилов Е. Окремі питання запобігання вчиненню кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин. *UNIVERSUM*. 2024. № 7. С. 88–93. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/878>.

178. Шевчук В. М. Розслідування незаконного обігу вогнепальної зброї. *Настільна книга слідчого* : наук.-практ. вид. для слідчих і дізнавачів / кол. авт. :

М. І. Панов [та ін.]. 3-тє вид., переробл. і допов. Київ, 2011. Розд. 38. С. 470–488. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17495/1/Shevchuk_R-38.pdf.

179. Шевчук О. А. Критерії оцінки ефективності державного фінансового контролю. *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 7. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/61cc732a-3bc8-422d-86c6-97001accd5b8/content>.

180. Шевчук О. М. Теоретико-правові основи стадій контрольного провадження у сфері обігу наркотичних засобів. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 28 лют.–берез. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 84–87. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6946/1/Shevchuk_90-93.pdf.

181. Шестерняк М. М. Методи і форми контролю: проблеми визначення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Економічні науки. 2017. Вип. 26 (2). С. 154–156.

182. 62% українців виступили за обіг зброї для особистого захисту – опитування у «Дії». *Прямий* : [сайт]. URL : <https://prm.ua/62-ukraintsivvystupyly-za-obih-zbroi-dlia-osobystoho-akhystuopytuvannia-u-dii/>

183. Шумейко Т. А. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2022. 504 с. URL: <https://elar.naiau.kiev.ua/items/51035df6-a095-4360-8101-fa7cbfe5546a>.

184. Шумейко Т. А. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2022. 36 с.

185. Шумейко Т. А. Перспективи правового регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні в контексті директиви Європейського парламенту і ради № 91/477/ЄЕС. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2021. Т. 32 (71), № 4. С. 63–68. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/13.pdf.

186. Шумейко Т. А. Поняття та ознаки адміністративних процедур у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 12. С. 251–258.

187. Щербаковський М. Г., Андреев Д. В. Розслідування незаконного обігу зброї : монографія. Харків, 2021. 192 с.

188. Щодо правових аспектів організації протидії незаконному обігу вогнепальної зброї" : аналіт. записка. *Національний інститут стратегічних досліджень* : [сайт]. URL:<https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/schodo-pravovikh-aspektiv-organizacii-protidii-nezakonnomu-obigu>.

189. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 1999. Т. 2. Д – Й. 744 с.

190. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 2001. Т. 3. К – М. 792 с.

191. Ярмол Л. В. Поняття, види юридичних гарантій захисту свободи вираження поглядів (теоретико–правові аспекти). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2013. Т. 1, вип. 21, ч. 1. 116–119. URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/28332/1/%D0%9F%D0%9E%D0%9D%D0%AF%D0%A2%D0%A2%D0%AF%20%D0%92%D0%98%D0%94%D0%98%20%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%A5%20%D0%93%D0%90%D0%A0%D0%90%D0%9D%D0%A2%D0%86%D0%99.pdf>

192. Bashtova Olha. Control of civilian Firearm circulation: object composition. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2022. № 11. P. 15–18. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2022/11/3.pdf>.

193. Bashtova Olha. Particularities of functioning of the mechanism for controlling civilian firearms circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 12. P. 23–26. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2022/12/4.pdf>.

194. Geertz C. *The Interpretation of Cultures*. N. Y. : Basicbook, 1973. 480 p.

195. Law of 2 February 2022 on arms and ammunition and containing: 1° transposition of Directive (EU) 2021/555 of the European Parliament and of the

Council of 24 March 2021 on control of the acquisition and possession of weapons; 2° amendment of the Criminal Code; 3° repeal of the Law of 20 April 1881 on the transport of and trade in explosive materials. *Journal officiel du Grand-Duché de Luxembourg*. URL: <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2022/02/02/a49/jo>.

196. Oficiální internetová stránka Evropské unie. *EUR-Lex.europa.eu*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/NIM/?uri=CELEX:32021L0555>.

197. Parfenova M. J., Babishin V. D., Yurkevich E. V., Sekerin V. D., Dudin M. N. Methodology making management decisions based on a modified Ramsey model. *Asian Social Science*. 2014. Vol. 10. № 17. P. 292–301.

198. Regulation to transpose Article 4.4 and consolidate and revise the relevant S.I. in light of the Directive (EU) 2021/555 codification. *Iris Oifigiúil*. 2021. N 34.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Баштова О. Г. Контрольна діяльність Національної поліції України в питанні забезпечення обігу цивільної вогнепальної зброї. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 1. С. 69–72.
2. Баштова О. Г. Методи адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї: до питання контролю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 2. С. 11–15.
3. Баштова О. Г. Контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї: практичний аспект. *Правові новели*. 2023. № 21. С. 26–30.
4. Bashtova O. Control of civilian firearm circulation: object composition. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2022. No. 11. P. 15–18.
5. Bashtova O. Particularities of functioning the mechanism for controlling civilian firearms circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 12. P. 23–26.
6. Баштова О. Г. Поняття цивільної вогнепальної зброї як об'єкта контролю за обігом. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(Київ, 25–26 січ. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 39–41.
7. Баштова О. Г. Поняття, зміст та місце контрольної функції органів Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї в адміністративній діяльності поліції. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(Київ, 15–16 лют. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 17–20.
8. Баштова О. Г. Роль і місце Національної поліції України в механізмі контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства* : матеріали Міжнар. наук.-

практ.конф.(Київ, 20–21 квіт. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 44–46.

9. Баштова О. Г. Обіг цивільної вогнепальної зброї як об'єкт адміністративно-правового регулювання та предмет контрольної діяльності органів Національної поліції. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(Київ, 13–14 берез. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 31–33.

10. Баштова О. Г. Критерії ефективності здійснення контролю з обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції. *Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення* : матеріали Міжнар. наук.-практ.конф.(Київ, 07–08 лют. 2024 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2024. С. 71–73.

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
полковник поліції

Станіслав МОЗОЛЬ

2025 року

АКТ

24 . 03 . 2025

м. Київ

№ 26 - 011

Впровадження результатів дисертації
Баштової Ольги Григорівни
«Адміністративно-правові засади
здійснення органами Національної
поліції України контролю за обігом
цивільної вогнепальної зброї»
в освітній процес НАВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- т.в.о. начальника відділу організації освітнього процесу лейтенанта поліції Бойчук Вікторії Олександрівни;
- т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата юридичних наук старшого лейтенанта поліції Горбенко Дар'ї Андріївни;
- професора кафедри поліцейської діяльності, кандидата юридичних наук, доцента підполковника поліції Вариводи Василя Івановича;
- начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, доктора юридичних наук, професора підполковника поліції Тихонової Олени Вікторівни;
- завідувача загальної бібліотеки Гайдар Людмили Георгіївни.

Комісія розглянула й узагальнила матеріали дисертації, поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», та наукові праці ад'юнкта аспірантури (ад'юнктури) і докторантури Національної академії внутрішніх справ Баштової Ольги Григорівни «Адміністративно-правові засади здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї».

Проаналізовано основні результати дослідження Баштової О.Г., зокрема наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

1. Баштова О. Г. Контрольна діяльність Національної поліції України в питанні забезпечення обігу цивільної вогнепальної зброї. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 1. С. 69–72.

2. Баштова О. Г. Методи адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї: до питання контролю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 2. С. 11–15.

3. Баштова О. Г. Контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї: практичний аспект. *Правові новели*. 2023. № 21. С. 26–30.

4. Bashtova O. Control of civilian firearm circulation: object composition. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2022. No. 11. P. 15–18.

5. Bashtova O. Particularities of functioning of the mechanism for controlling civilian firearms circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 12. P. 23–26.

6. Баштова О. Г. Поняття цивільної вогнепальної зброї як об'єкта контролю за обігом. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–26 січ. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 39–41.

7. Баштова О. Г. Поняття, зміст та місце контрольної функції органів Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї в адміністративній діяльності поліції. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 лют. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 17–20.

8. Баштова О. Г. Роль і місце Національної поліції України в механізмі контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 квіт. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 44–46.

9. Баштова О. Г. Обіг цивільної вогнепальної зброї як об'єкт адміністративно-правового регулювання та предмет контрольної діяльності органів Національної поліції. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах съєсодення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 13–14 берез. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 31–33.

10. Баштова О. Г. Критерії ефективності здійснення контролю з обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції. *Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 07–08 лют. 2024 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2024. С. 71–73.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що праці Баштової О. Г., містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративні послуги у сфері правоохоронної діяльності», «Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції», «Актуальні проблеми адміністративної діяльності МВС України», «Актуальні проблеми поліцейської діяльності», «Діяльність Національної поліції у сфері дозвільної системи», «Поліцейська діяльність», «Практикум з протидії окремим видам адміністративних правопорушень» під час

підготовки навчально-методичних та дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Члени комісії:

 Вікторія БОЙЧУК
 Дар'я ГОРБЕНКО
 Василь ВАРИВОДА
 Олена ТИХОНОВА
 Людмила ГАЙДАР

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
полковник поліції

Олег ТАРАСЕНКО

2025 року

АКТ24 . 03 . 2025

м. Київ

№ 25-кр

Впровадження результатів дисертації
Баштової Ольги Григорівни
«Адміністративно-правові засади
здійснення органами Національної
поліції України контролю за обігом
цивільної вогнепальної зброї»
в наукову діяльність НАВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження
позитивного досвіду роботи у складі:

- т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата юридичних наук старшого лейтенанта поліції Горбенко Дар'ї Андріївни;
- професора кафедри поліцейської діяльності, кандидата юридичних наук, доцента підполковника поліції Вариводи Василя Івановича;
- начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, доктора юридичних наук, професора підполковника поліції Тихонові Олени Вікторівни;
- завідувача загальної бібліотеки Гайдар Людмили Георгіївни.

Комісія розглянула й узагальнила матеріали дисертації, поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», наукові праці ад'юнкта аспірантури (ад'юнктури) і докторантури Національної академії внутрішніх справ Баштової Ольги Григорівни «Адміністративно-правові засади здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї» та на основі проведеного аналізу зробила висновок, що надана робота містить низку обґрунтованих теоретичних положень і пропозицій спрямованих на удосконалення адміністративно-правових засад здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Проаналізовано основні результати дослідження Баштової О.Г., зокрема наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

1. Баштова О. Г. Контрольна діяльність Національної поліції України в питанні забезпечення обігу цивільної вогнепальної зброї. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 1. С. 69–72.

2. Баштова О. Г. Методи адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї: до питання контролю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 2. С. 11–15.

3. Баштова О. Г. Контроль за обігом цивільної вогнепальної зброї: практичний аспект. *Правові новели*. 2023. № 21. С. 26–30.

4. Bashtova O. Control of civilian firearm circulation: object composition. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2022. No. 11. P. 15–18.

5. Bashtova O. Particularities of functioning of the mechanism for controlling civilian firearms circulation in Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 12. P. 23–26.

6. Баштова О. Г. Поняття цивільної вогнепальної зброї як об'єкта контролю за обігом. *Правові проблеми сучасності та наукові підходи до їх вирішення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–26 січ. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 39–41.

7. Баштова О. Г. Поняття, зміст та місце контрольної функції органів Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї в адміністративній діяльності поліції. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 лют. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 17–20.

8. Баштова О. Г. Роль і місце Національної поліції України в механізмі контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 квіт. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 44–46.

9. Баштова О. Г. Обіг цивільної вогнепальної зброї як об'єкт адміністративно-правового регулювання та предмет контрольної діяльності органів Національної поліції. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 13–14 берез. 2023 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 31–33.

10. Баштова О. Г. Критерії ефективності здійснення контролю з обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції. *Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 07–08 лют. 2024 р.). Київ : Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2024. С. 71–73.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок про те, що вищезазначені матеріали дисертаційного дослідження Баштової О.Г. застосовуються під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів,

обґрунтування пропозицій до чинних проектів нормативно-правових актів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову.

Члени комісії:

 Дар'я ГОРБЕНКО

 Василь ВАРИВОДА

 Олена ТИХОНОВА

 Людмила ГАЙДАР